

FAGLIG SANNHET I FORTIDENS VIRKELIGHET

EN UNDERSØKELSE AV OBJEKTIVITET OG
SANNHET I FORTIDENS VIRKELIGHET
OG RELATIVISERING AV NASJONALSOSIALISMEN

Det å si om det som er, at det ikke er,
eller om det som ikke er, at det er, er usant,

men å si noe om det som er,
at det er og om det som ikke er,
at det ikke er,

er sant

- Aristoteles

Vår 2021

Beate Samnøy
Kandidatnummer: 7002
Mastergradsavhandling
HI-MAS5000 Lektor i historie
Handelshøyskolen
Institutt for økonomi, historie og
samfunnsvitenskap

Sammendrag

Hva er faglig sannhet i historieframstillinger, og hvor går grensen for akseptable versjoner av historien? Hvilke krav og kriterier til *objektivitet* og *sannhet* må en historieframstilling inneholde for at den skal bli betraktet som en faglig sannhet? Hvor går grensen for relativisering av allerede anerkjent historie?

Ved å undersøke hvordan historikere definerer begrepene *objektivitet*, *sannhet* og *relativisme*, samt hvordan begrepene blir anvendt i historiefaget belyses det hvilke krav og kriterier en historieframstilling må inneholde for at den skal kunne bli betraktet som en faglig sannhet.

Hva er faglig sannhet i fortidens virkelighet? Hvorfor anerkjenner vi allment aksepterte fortolkninger av historiske forløp som faglig sannhet, og hvor går grensen for hva som kan betraktes akseptable versjoner av historien?

Forsøk på å avgjøre hvor grensene for akseptable versjoner av historien går eksemplifiseres gjennom spørsmål som: Kan vi ta David Irvings historieframstilling, hvor han benekter at det foregikk jødeutryddelse og at gasskamrene kun er en myte, på alvor i historieforskningen om andre verdenskrig? Eller går hans historieframstilling utenfor grensene for hva som kan betraktes som sannferdig historieforskning? Når kan en leser være trygg på at en historieframstilling han eller hun leser er en sannferdig historie av fortidens virkelighet? Hvordan er forholdet mellom historie og diktning?

For å belyse tematikken spørsmålene presenterer, gjøres det rede for synspunkter noen historikere hadde i en «sannhetsdebatt» som foregikk i *Historisk tidsskrift*, ulike holdninger til relativisme som ble publisert i en debatt i *Dagbladet* 1996, og Odd-Bjørn Fures pamflett «Kampen mot glemselen: *Kunnskapsvakuum i mediesamfunnet*».

Undersøkelse av krav og kriterier til objektivitet og sannhet i fortidens virkelighet viser til at historieframstillinger må tilfredsstillende krav og kriterier til vitenskapelighet. Relativisering av allment anerkjent historie må utføres med stor varsomhet. En historieframstilling kan betraktes som faglig sannhet, hvis den holdes faglig innenfor relativismens grenser, og ikke forkaste den allerede allment anerkjente sannheten i fortidens virkelighet.

Historieframstillinger må være basert på troverdige kilde og etterrettelig kildekritikk.

Forord

Denne masteroppgaven har vært spennende og morsom å skrive, men også utfordrende. Spennende fordi den gav meg mulighet til å fordype meg i tematikken jeg synes er høyst aktuell for en historiker, og folk forøvrig, å ha kunnskaper om. Det har vært gøy å tilegne seg denne kunnskapen da jeg mener den gir meg flere perspektiver på livet som helhet.

Masteroppgaven har også vært utfordrende å skrive fordi det har krevd en enorm konsentrasjon og struktur for å presentere mangfoldet av meninger og synspunkt, med en objektiv holdning. I den forbindelse har jeg derfor flere å takke for god støtte underveis.

Jeg vil rette en takk til min veileder Ole-Georg Moseng. Du har vært en god veileder fra starten av. Du har delt av deg med den enorme kunnskapen du besitter, veiledet meg og holdt meg på stø kurs. Ikke minst har du også hatt en enorm tålmodighet til meg, da arbeidet med denne masteroppgaven tok en del lengre tid å fullføre, enn det som var planlagt.

Min tante Kirsti fortjener også en hjertelig takk. Jeg kom til deg for å få hjelp med strukturering og korrekturlesing av masteroppgaven, men du har hjulpet meg langt utover det. Da jeg gang på gang måtte utsette masterinnleveringen, var jeg i ferd med å miste motet, og nesten parkerte masteroppgave i søppelbøtta, motiverte du meg til å fortsette og hjalp meg over kneikene. Takk for all den tiden du har avsett for å hjelpe meg, for den tålmodigheten du har vist når prosessen flere ganger nesten har stagnert og for å aldri la meg gi opp, slik at jeg kunne levere denne masteroppgaven jeg er utrolig stolt over.

Foreldrene mine ønsker jeg også å takke for moralsk støtte, og motiverende ord. Søsteren min Anette, takk for interessante og motiverende timelange telefonsamtaler, og den utvilsomme troen du har hatt på meg gjennom hele studieløpet mitt.

Tusen takk.

Innholdsfortegnelse

Innledning	5
<i>Kapittel 1: Historie eller diktning?</i>	9
Forholdet mellom historie og diktning	9
Superhistorikeren	10
Den implisitte pakt mellom forfatter og leser	12
Både sant og interessant?	14
<i>Kapittel 2: Begrepsavklaringer</i>	16
Objektivitet og sannhet	16
Erkjennelse	17
Relativistisk-, absolutistisk- og rasjonell holdning	24
<i>Kapittel 3: Relativismedebatten</i>	27
Er relativismen absolutt?	27
Verken relativisme eller absolutisme, men et relasjonelt standpunkt	30
Enkeltutsagn og sammenhenger	31
«Betydningen» som historiefagets mål	32
Postmodernisme?	34
<i>Kapittel 4: Debatten 1996</i>	36
Aktørene i debatten 1996	36
Forløpet i debatten 1996	36
<i>Kapittel 5: Troverdige historieforskning</i>	40
David Irving	40
Revisjonisme i historien	40
Pseudohistorie	41
Motstridende historieforståelse	42
Frykt for glemselens slør	44
Uenighet	47
<i>Kapittel 6: Problematikken debatten belyser</i>	49
Kildekritiker eller kildeforfalsker	49
Relativisering av nasjonalsosialismen	52
Alvorlig grad av konspirasjonsteorier	55
Sannhetsgestalten	60
Sannheten er arbeidskrevende	62
Bidragsyter	63
Fordommer og bitter personlig opplevelse	66

<i>Kapittel 7: Hans Fredrik Dahl</i>	70
Dahls retrett	70
Ikke sant	71
Fem årsverk	71
Legger seg flat.....	72
<i>Kapittel 8: Ansvar for historiefremføring</i>	73
Valg av fora.....	73
Nasjonalsosialismens grusomheter minimaliseres	73
Medienes ansvar	75
Historikerens ansvar	78
Avslutning	83
Litteraturliste:	87
Kilder:	89

Innledning

Hva er faglig sannhet i historieframstillinger, og hvor går grensen for akseptable versjoner av historien? Hvilke krav og kriterier til *objektivitet* og *sannhet* må en historieframstilling inneholde for at den skal bli betraktet som en faglig sannhet? Kan vi ta David Irvings historieframstilling, hvor han benekter at det foregikk jødeutryddelse og at gasskamrene kun er en myte, på alvor i historieforskningen om andre verdenskrig? Eller går hans historieframstilling utenfor grensene for hva som kan betraktes som sannferdig historieforskning? Når kan en leser være trygg på at en historieframstilling han eller hun leser er en sannferdig historie av fortidens virkelighet? Hvordan er forholdet mellom historie og diktning?

Før det siste tusenårsskiftet var de aller fleste historikere enig om at det finnes en virkelighet uavhengig av vår oppfatning av den. Det som tidligere var diskusjonen var hvordan historikere kunne gjenskape omfanget av denne virkeligheten i historiske tekster. En radikal opposisjon til dette synet er at det er de som først og fremst fremstiller historien, altså historikerne, som skaper den fortidige virkelighet. Med andre ord at historien og historiografien nærmest blir identisk. Historiker Jan Eivind Myhre påpeker at få historikere vil gå så langt, derimot mener han at «de fleste vil si at vi bygger vår fremstilling på en fortidig virkelighet.»¹ Uansett er det ulike synspunkter og nyanser på i hvilken grad vi rekonstruerer eller bare konstruerer fortiden.

En annen måte å diskutere dette problemet på, er å redegjøre for forståelsen av begrepene *objektivitet* og *sannhet*, samt begrepet *relativisme*. Begrepene kan ha flertydige meninger og definisjoner. Flere historikere har problematisert bruken av disse begrepene i historieforskning og både tvil på nytten av, og mulighetene for, å avklare objektive sannheter om fortiden, samt i hvilken grad vi relativiserer historien. Går det en grense for hvor mye en historie kan relativiseres?

På hjemmesiden til historikeren David Irving blir hans historieframstilling «Goebbels: Mastermind of the Third Reich» beskrevet som et mesterverk i forskningen om nasjonalsosialismen og den andre verdenskrig. På hans hjemmeside kan vi lese flere kommentarer fra ulike magasiner, hvor også noen kjente 'stjerner' innenfor historiefaget, har uttrykt sin begeistring for David Irvings arbeid:

---

¹ Myhre 2014: 38

David Irving is a patient researcher of unrivalled industry and success.

- A. J. P. Taylor in *The Observer*.

Irving has an extraordinary talent for digging up otherwise obscure Nazi sources. He does have a real knack of penetrating the `mind` of Nazism.

- Professor Norman Stone in *New Statesman*.

Irving`s research effort is awesome.

- Professor Larry Thompson in the *Chicago Tribune*.

David Irving, a remarkable researcher, a brilliant discoverer of documents, and a skilful writer, tells the story well.

- Hugh Trevor-Roper in the *Sunday Telegraph*.²

David Irving var, ifølge sin hjemmeside, den første til å åpne og studere Goebbels dagbøker. Dagbøkene var lagret på *microfiler* i en umerket boks som hadde vært oppbevart i Moskva av den Røde Arme som et trofe i 50 år.³ Med dette ekstraordinære funnet, samt hans arbeid i de vestlige arkivene, ferdigstilte David Irving etter seks år biografien om Adolf Hitlers propagandaminister Dr. Joseph Goebbels. I biografien forklares det at Goebbels hemmeligheter for første gang blir avdekket, hemmeligheter som:

[...] unpublished writings on the Reichstag Fire, the Night of the Long Knives, the Dollfuss murder, the Saar plebiscite, the invasion of Prague, Pearl Harbor, and scores of other turning points in modern history.⁴

Goebbels skal trofast ha skrevet og dokumentert de hemmelige metodene og strategiene Hitler hadde for sitt nazistiske styresett.

Videre på hjemmesiden står det skrevet at David Irving igjennom den mesterlige fremstillingen av Goebbels-biografien har bygget sin framstilling solid på dokumenter fra arkiver, og at han dermed fjerner mange sagn om det tredje riket.⁵

Et av hovedtrekkene i David Irving historiefremstilling «Goebbels: Mastermind of the Thrid Reich» er at det ikke finnes dokumentert bevismateriale som bekrefter at Hitler organiserte jødeforfølgelse eller gasset jøder i arbeidsleirer. Med denne historiefremstillingen som grunnlag, samt at Irving også har kommet med antisemittiske utsagn på offentlige arenaer, blir han betraktet som en holocaustbenekter.

Tidligere fremsto holocaustbenektelse som amatørmessig politisk propaganda, men fra 1970-årene har benektelse i økende grad forsøkt å fremstille seg som seriøse akademikere. Det ble

---

² David Irvings hjemmeside: Focal Point Publications.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

følgelig også dannet et institutt i USA, «Institute for Historical Review».⁶ På instituttet fremstiller benekterne seg som historievitenskaplige samtidig som de avviser Holocaust.

Selv om holocaustbenekttere gjerne omtaler seg som forskere, er ikke holocaustbenektelse anerkjent som seriøs vitenskapshistorie innenfor historiefaget. Grunnen er at Holocaust, med tusenvis av dokumenter og fotografier, vitneavhør, levninger fra tilintetgjørelsesleirene, fysiske spor etter massehenrettelser, dagbøker, gjenstander og andre kilder som til sammen gir detaljert kunnskaper om grusomhetene som fant sted, er allment kjent for historikere som forsker på dette feltet.

Selv om antijødiske utsagn forbundet med nazisme var uakseptable i offentligheten etter andre verdenskrig, forsvant ikke den antisemittiske tenkemåten. I dag, med ytringsfrihetens lov som skjold, kan personer med disse holdningene ytre seg fritt i politiske sammenhenger og i samfunnet forøvrig, men på spesielt en plattform er antisemittiske holdninger ikke velkomne, nemlig i historieframstillinger som er basert på holocaustbenektelse. Det kom tydelig til uttrykk i en debatt i Dagbladet i 1996 etter at spaltisten Hans Fredrik Dahl skrev en rosende omtale av David Irving Goebbels-biografi.

Dahl anbefalte Goebbels-biografien til sine lesere fordi han mente verket var en god historieframstilling belagt av et enormt kildemateriale. Den positive omtalen Dahl ga Irvings Goebbels-biografi falt ikke i god jord hos motpolen i debatten, Rolf Hobson. Debatten belyste flere vitenskapelige forhold historikere må avdekke for å kunne uttale seg om historievitenskaplige framstillinger av fortidens virkelighet.

Etter slutt-innleggene i Dagbladet kom historiker Odd-Bjørn Fure inn på banen og fremla sine synspunkter om debatten. Han kaller debatten for «revisjonismedebatten»⁷. Fure samlet sine tanker og kommentarer i en pamflett med tittelen «Kampen mot glemselen – kunnskapsvakuum i et mediasamfunn». I pamfletten belyste Fure problematikken ved å ta Irving på alvor som en troverdig historieforsker på feltet om andre verdenskrig versus hans politiske holdning om at de nazistiske utryddelsesleirene var et alliert propagandapåfunn. Fure forklarte at når Dahl ikke ble konfrontert med krav om kunnskap og faglig kvalitet, førte det til at Dahl, slik Fure beskriver, opererte fritt i et kunnskapsvakuum, som følgelig endte med at Dahl feilinformerte sine lesere.⁸

---

⁶ Simonsen 2019

⁷ Fure 1997: omslagstekst (vaskeseddel)

⁸ Ibid.

Debatten sommeren 1996 stiller mange interessante spørsmål til historikeres forståelse av fortidens virkelighet. Hvordan kan historikere ha så radikalt motstridende oppfatninger av hendelser som har funnet sted i samme tid og rom? For å forsøke å undersøke denne tematikken, vil det være fruktbart å stille noen historiefaglige spørsmål. For kan vi ta David Irving historiefremstilling, hvor han benekter at det foregikk jødeutryddelse og at gasskamrene kun er en myte, på alvor i historieforskningen om andre verdenskrig? Dahl viser til det enorme kildematerialet Irving har til Gobbels-biografien og kommer med en påstand om at Irving er «den fremste kildejeger og kritiker i nazismens historiografi», men fører denne massive fremleggelsen av kildemateriale til at Irving kan anerkjennes som en god kildekritiker? Hvem kan bedømme kvaliteten på Irvings kildefremleggelse som objektiv og sann? Er det riktig å føre en historiefaglig debatt av dette kaliber i et fora som Dagbladet? Avslutningsvis vil det også være interessant å stille spørsmål om hvilket ansvar historikere har for sannferdig historiekunnskap for fremtiden?

Debatten i Dagbladet 1996 presenterte sentrale deler av denne problematikken. Historikerne Hans Fredrik Dahl og Rolf Hobson, var uenige i om historikeren David Irving kunne bli betraktet som en bidragsyter til historieforskningen angående nasjonalsosialismen under andre verdenskrig. Debatten belyste historiefaglig krav som historikere står overfor i historiefremstillinger, og hvilke kriterier som må dekkes for at anvendelsen av kildemateriale i en fremstilling skal bli betraktet som sannferdig historieforskning. Det vil også, med debatten i Dagbladet som utgangspunkt, være interessant å drøfte hvilket ansvar historikere har når de skal formidle historiske hendelser til offentligheten.

Kapittel 1: Historie eller diktning?

Forholdet mellom historie og diktning

I en artikkel i *Historisk tidsskrift* belyser Paul Knutsen noen synspunkter på forholdet mellom historie og diktning. Knutsen hevder at, til tross for at Aristoteles allerede har klargjort hovedforskjellen mellom historie og diktning, diskuteres dette klassiske temaet fortsatt. I artikkelen opererer han med to tendenser som oppstår i sammensmeltningen av forholdet mellom historie og diktning. Disse to tendensene forklarer Knutsen slik:

Den postmodernistiske tendens til å utviske skillet mellom historieskrivning og andre tekster. Et annet er framhevingen av «den nye historiske roman» og dens fortrinn sammenliknet med den etablerte historieskrivningen.⁹

Den første tendensen, den postmodernistiske, hevder Knutsen, er særlig representert av historikeren Hayden White. Den andre tendensen, «den nye historiske roman», har blitt skjenket noen interessante synspunkter av forfatteren Thorvald Steen. Knutsen forklarer at han ønsker å sette disse tendensene inn i en større idéhistorisk sammenheng, for deretter å ta dem opp til nærmere diskusjon.

For å forklare den store forskjellen mellom historie og diktning refererer Knutsen til Aristoteles og hans skrift «*Om diktekunsten*», hvor filosofens syn er at: «historie handler om noe som faktisk har skjedd, diktning om noe som kunne ha skjedd.»¹⁰ Knutsen forklarer at hos Aristoteles er det diktekunsten som står i sentrum, og at historikerens oppgave følgelig kun er et lite sidetema. Knutsen forstår det slik at:

Dikterens tema, hans objekt for etterligning (*mimesis*) er «det almene» - til forskjell fra historikerens mer begrensede «det enkelte».¹¹

Aristoteles forklarer det videre slik: «Og skulle det hende at han dikterisk skaper noe som også faktisk er hendt, så er han ikke derfor i mindre grad dikter».¹² Dikteren blir altså ikke fratatt sin opphøyde posisjon som dikter hvis dikteren skulle føre sin virksomhet over på historikerens domene. Det vil si at hvis dikteren skriver noe som faktisk er sant, må det imidlertid kun ansees som et tilfeldig biprodukt i dikterens relasjon til den historiske virkeligheten.

I tråd med Aristoteles mener Knutsen at til forskjell fra historikeren, som er ideografisk rettet mot det enkelte, er dikterens oppgave på samme tid mer kompleks. Dikterens oppgave, hevder

---

⁹ Knutsen 2012: 95.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid. (Aristoteles, *Om diktekunsten*, Oslo 1997: 43)

Knutsen, er mer alvorlig og *filosofisk* i den forstand at dikteren må innarbeide de allmenne menneskelige vilkår. Det vil si prinsippene, årsakssammenhengene, det mulige, det sannsynlige, det nødvendige. Dette er slik Knutsen skriver: «de interessante dimensjoner, og derfor sentrale objekter for dikterens *mimesis*.»¹³ Knutsen mener at dikterens hovedtema dermed får en *overhistorisk* karakter, og at det derfor ikke er like relevant å stille de samme *sannhetskrav* til et diktverk som til en historiefremstilling.

Sannhetsproblemet i denne sammenhengen, forklarer Knutsen, kan løses ved å innføre et skille mellom det normative og det deskriptive. Det vil si et skille mellom det som *bør være* og det som *er*, samt det som *burde ha vært* og det som *var*. Dette skillet har fått en sentral plass både i vitenskapsteori og historieteori. Når det gjelder fortellinger som allerede er i omløp, for eksempel mytiske forestillinger om overnaturlige vesener eller gudfortellinger, er de utilgjengelig for sannhetstesting, og kan dermed befinne seg innenfor begge tendensene. Om disse fortellingene tilhører den ene eller andre tendensen, viser Knutsen til Xenofanes, som påpeker at: «imidlertid blir de i et hvert fall fortalt.»¹⁴

Forklaringen på skillet mellom det normative og deskriptive gir inntrykk om forståelsen av forholdet mellom historie og diktning. Historikeren må forholde seg til noe faktisk, altså det som er avgrenset i tid og rom, mens dikterens oppgave er å belyse fundamentale og universelle eksistensielle spørsmål.

Superhistorikeren

Det er et tomrom i historien der historikeren kommer til kort på grunn av manglende kilder angående fortidens hendelser, og der hvor dikterens verk ikke er dekkende fordi det ikke betraktes som objektivt og sant. Dette tomrommet hevder skjønnlitterære forfattere at de kan fylle når de opptrer i rollen som *superhistorikere*. Knutsen forklarer at superhistorikere:

[...] gjennom sjangeren «den nye historiske roman» kan gå videre der historikeren (tilsynelatende) må strekke våpen av mangel på fakta. Målet er å komme «nærmere virkeligheten», og dermed også «gi et sannere bilde av hvordan det var».¹⁵

Knutsen viser til forfatteren Thorvald Steen for å få en klare formulering av hva superhistorikernes ambisjon kan være. Steen forklarer at superhistorikernes utgangspunkt er forholdet til virkeligheten, og at deres ambisjoner er at deres historiske romaner gjengir en *nærmere virkelighet* enn historiebøkene. Knutsen forstår Steens formulering slik:

---

¹³ Knutsen 2012: 96.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.: 98.

Ved hjelp av sin særegne intuisjon, sin innsikt i menneskenaturen og et sett med uspesifiserte egenskaper for øvrig kan nemlig dikteren gå til de blanke arkene historikeren har lagt igjen etter seg, fylle dem ut på en fargerik måte og slik komme nærmere virkeligheten enn historiebøkene.¹⁶

Superhistorikeren kan altså i sine historiske romaner gjøre noe historikeren tydeligvis ikke gjør eller kan gjøre. Knutsen understreker at dette ikke bare er noe superhistorikeren kan gjøre, men *må* gjøre, og siterer Steen som mener at de historiske romanforfatterne *må* «kaste seg ut i det ukjente, anta, spå, gjette og bløffe – når det kan gi et sannere bilde av hvordan det var».¹⁷

Knutsen forklarer at Steen anerkjenner superhistorikerne som kildekritiske sannhetssøkere, men han hevder at de har, i sine historiske romaner, det fortrinn at deres romanform kan beskrive de delene av virkeligheten som ikke er kildebelagt. Knutsen påpeker at det er et sentralt punkt, og stiller derfor et kritisk spørsmål til denne romanformen:

Er det gitt at dikterisk fritegning (spissformulert av Steen som *bløff*) er en hensiktsmessig metode for å nå et slikt mål?¹⁸

Knutsen forklarer at når historikere møter det samme problemet, og har ambisjoner om å rekonstruere bestemte hendelser av den fortidige virkelighet, vil de normalt diskutere kildesituasjonen, og deretter foreta mer eller mindre velbegrunnede slutninger. Han formulerer det slik at:

[...] ved interpolasjon (vi kjenner b, d og f, sannsynligvis forelå derfor også e). En annen mulighet er å foreta tolkninger *ex silentio* (når en kilde er taus eller ikke-eksisterende: hva sier den likevel?).¹⁹

Vel vitende om at svakt begrunnede eller uholdbare påstander vil bli kritisert, påpeker Knutsen at kritiske historikere vil være påpasselig med å framheve pålitelighet når det gjelder selve grunnlaget for de konklusjoner som trekkes. Knutsen mener derfor at dette grunnlaget ikke er solid nok, verken teoretisk eller praktisk, for at superhistorikere i sine historiske romaner egner seg bedre til å fylle *tomrommet*, slik Steen fremhever. Knutsen mener det heller oppstår et skille mellom superhistorikerne og historikerne. Superhistorikerne har i likhet med historikerne tilgang til kilder, men der historikeren prøver å gjenskape sannheten i fortidens virkelighet ved å referere til kilder, unnlater superhistorikeren å gjøre leserne oppmerksom på hvilke kilder som eventuelt har blitt benyttet, og på hvilken måte.

---

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.: 99. (siter: Steen)

¹⁸ Knutsen 2012: 99.

¹⁹ Ibid.

Den implisitte pakt mellom forfatter og leser

Knutsen forklarer at begrepet *historisk roman* har en grunnleggende uklarhet, nemlig hvilken virkelighet en historisk roman referer til, altså hvilken ontologisk status den har. Ifølge Knutsen er det her et skille. På den ene siden er det påstander om virkeligheten som kan *etterprøves*, altså historiefortelling som lar seg utsette for sannhetstest. Den franske filosof og historieteoretikeren Paul Ricoeur, mener Knutsen, er interessant på dette området. Knutsen forklarer at Ricoeur i sitt historieteoretiske arbeid blant annet skriver følgende:

Historiefortelling og fiksjonsfortelling, slik de framstår som allerede konstituert på de litterære sjangrenes nivå, er et motsetningspar. En roman, selv en realistisk roman, er én ting, en historiebok noe annet. De skiller seg fra hverandre ved arten av den implisitte pakt som eksisterer mellom forfatter og hans lesere.²⁰

På den andre siden er fremstillinger som ikke kan etterprøves, det vil si fiksjonsfortelling. Knutsen forteller at leseren av en fiksjonsfortelling, for eksempel en roman, vil være innstilt på at historien som blir fortalt er fiktiv, altså en konstruert verden. På grunn av denne implisitte kontakten mellom leser og forfatter, hvor leseren er vel viten om at det han eller hun står overfor er et *fantasiprodukt*, vil det ikke bli etterspurt verken kildemateriale eller sannhetsgehalt. Eventuelle kildekritiske og ontologiske spørsmål legges her til sides.

Leseren av en historiefremstilling hevder Knutsen derimot krever å få vite hvilke kilder framstillingen er bygget på og hvilke tilnæringsmåter forfatteren har valgt, samt hvordan akkurat denne historiefortellingen forholder seg til andre relevante framstillinger. Der leseren av et fantasiprodukt kjennetegnes av det som er blitt kalt en mistankens opphevelse²¹, *skjerper* leseren av historiefortellingen sin kritiske sans i den implisitte pakten mellom forfatter og leser.

Med inspirasjon fra Paul Ricoeur, har Knutsen lansert begrepet *analytisk narrasjon*. Analytisk narrasjon anvendes som et normativt grunnbegrep i et bidrag til historiefagets selvforståelse.

Knutsen forklarer, med et sitat fra sitt eget verk «Analytisk Narrasjon», at:

[...] en ambisjon om *sannhet* ansees som et grunnleggende, karakteriserende trekk ved den historiske fortellingen: det er ikke nok å skrive noe som er interessant, hvis det ikke også er sant.²²

Knutsen understreker at saken vil stille seg helt motsatt for en romanforfatter. Hovedsaken for en romanforfatter er nemlig at det som skrives, skal være interessant. Om det som skrives er

---

²⁰ Ibid. (Ricoeur 2000 (oversettelse her ved PK.))

²¹ Knutsen 2012: 101.

²² Ibid.

sant eller ikke, er derimot mindre interessant. Skillet mellom historiker og romanforfatter, hevder Knutsen, har blitt problematisert. Han formulerer det slik:

[...] Ett av de spørsmål som har vært diskutert med atskillig energi dreier seg nettopp om den historiske fortellingens status, sammenliknet med andre litterære frambringelser som kan være erklært fiktive, delvis sanne, delvis fiktive, eller til og med kontrafaktiske.²³

Knutsen presenterer Hayden White som metahistoriker, og den ledende representanten for en «postmodernistisk» teoristrømning. Knutsens begrunnelse for å kalle Hayden White metahistoriker kommer fra tittelen på Whites store arbeid som gjorde han berømt, nemlig «Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe»:

White argues that a deep structural content lies beyond the surface level of historical texts. This latent poetic and linguistic content-which White dubs the "metahistorical element"-essentially serves as a paradigm for what an "appropriate" historical explanation should be.²⁴

Knutsen forklarer at White problematiserer skillet mellom sant og falskt, samt at han:

[...] fremhever skjønnlitterære framstillinger som bedre veivisere til en fortidig, historisk virkelighet enn tradisjonelle historiske avhandlinger, kjennetegnet som de er av en (foreddet) sannhetsambisjon.²⁵

Knutsen mener det er her, i dette feltet, den «historiske» roman stammer fra. Historikerens spørsmål: «var det slik det foregikk?», hevder Knutsen derfor får et mer tilfredsstillende svar, nemlig at: «det kunne skjedd slik.»²⁶

Thorvald Steen, påpeker Knutsen, ønsker å reservere seg mot merkelappen «postmodernisme». Knutsen tror heller ikke at Steen vil følge White hele veien i hans kritikk av historikerens strev med å rekonstruere fortidig virkelighet. Knutsen mener det er en teoretisk kontinuitet fra White til Steen, han forklarer den slik:

Den ligger nettopp i privilegeringen av den spesielle dikteriske innsikt i virkeligheten, i «fiksjonens kraft».²⁷

Selv om Whites teoretiske premisser i hovedsak har tilhørighet innenfor en mer eller mindre uklar postmodernistisk horisont, mener Knutsen det også kan spores en dobbelthet hos White. Dersom White møter en alvorlig utfordring, kan vi se han flytter ett ben fra det postmodernistiske over til opplysningstradisjonen. Det forklarer Knutsen faktisk skjedde da professoren i historie, Saul Friedländer, med spesialfeltene Holocaust og nazismen, stilte spørsmål ved forholdet mellom det litterære og det faktiske når det gjaldt Holocaust:

---

²³ Ibid.

²⁴ Ibid. (White og Roth 2014)

²⁵ Knutsen 2012: 101.

²⁶ Ibid.: 102.

²⁷ Ibid.

Kunne denne grusomme historiske erfaring virkelig «innplottes» etter forgodtbefinnende – for eksempel som en komedie?²⁸

White responderte på dette ved å anerkjenne en historikers begrensninger. En historiker må langt på vei forholde seg til fakta, til forskjell fra en romanforfatter. Slik Knutsen forstår White:

[...] må historikeren godta på grunnlag av «the facts that matter», og slik disse «facts» lar seg sannferdig rekonstruere på basis av relevant kildemateriale.²⁹

Knutsen hevder White, med slike uttalelser, stilte seg markant til side for den tesen som hovedsakelig har preget hans arbeid, nemlig at det historikeren egentlig gjør, er å konstruere en fortelling, ikke å rekonstruere det som faktisk har skjedd.

Både sant og interessant?

Knutsen mener vi må vende blikket tilbake til Aristoteles. Gjennom analysen av tragediens bestanddeler og oppbygging, altså måten begivenhetene er sammenføydd på, tragediens *mythos*, mener Knutsen at Aristoteles har vært en viktig referanse for senere historieteoretikere.³⁰ Knutsen hevder at:

Whites begrep *emplotment* (innplotting) og Ricoeurs begrep *mis-en-intrigue* (intrigestructurering) er tydelig inspirert av Aristoteles.³¹

Hva vi kan kalle historieverkenes litterære form, mener Knutsen, interesserer både White og Ricoeur. Historieverkenes litterære form vil si hvordan historikerne anvender bestemte begrep med det formålet at deres budskap blir formidlet på bestemte måter. Knutsen presiserer også at:

Det interessante og teoretisk produktive i *Om dikterkunsten* framgår ikke minst av det faktum at disse to teoretikerne lar seg inspirere til å innta ulike historieteoretiske posisjoner.³²

I sitt eget verk «Analytisk narrasjon» har Knutsen påpekt at han mener det er Aristoteles som er opphavsmannen til at korrespondanseteorien om sannhet oppsto. Korrespondanseteorien mener Knutsen i høy grad fremdeles er relevant, og da spesielt innenfor historiefaget. Knutsen skriver videre at han tror:

[...] skillet mellom fakta og fiksjon, bedømt med basis i den aristoteliske sannhetsteori, er sentralt å fastholde dersom historiefaget skal kunne opprettholde troverdighet og legitimitet og avgrense seg fra sjarlataner og amatører.³³

---

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid. (Knutsen, 2002: 160-162)

³⁰ Knutsen 2012: 103.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Ibid.

Knutsen hevder at det ikke kan kompromisseres med sannhetskravet, men han påpeker at tiden hvor historikere begrenset seg til å skrive krønikere på grunnlag av innsamlede fakta har passert. Knutsen viser til et eksempel på krønikersjangeren, som vi finner hos den danske historikeren P. F. Suhm. Knutsen forklarer:

[...] som ifølge vår spesialist på historieskrivningens historie, Ottar Dahl, tok siktet på intet mindre enn å skrive Danmarks historie «på grunnlag av et fullstendig studium av alle tilgjengelige kilder», med følgende resultat: «et uformelig verk i 14 svære bind som når opp til 1400.³⁴

De spennende utfordringene både for historieteorien og for den praktiserende historikeren, mener Knutsen, ligger i valgene historikeren står overfor. Det vil si utvalget i uendeligheten av det som har skjedd og i valget av litterære strategier for å gjøre framstillingen interessant, men også fastholde sannhetskravet. Noen historikere inviterer til interaktivitet med leseren, det vil si at de gjør Ricoeurs «implisitte pakt» eksplisitt. Knutsen forklarer det slik:

Et fremtredende eksempel på dette finner vi hos Jens Arup Seip, når han i innledningen til *Utsikt* inviterer leseren med i et problematisk fortolkningsprosjekt, samtidig som han oppfordrer til kritisk lesning.³⁵

Knutsen tildeler Seip tittelen *en språkets mester*. Han gjør det fordi han mener Seip er på høyde med de fremste blant «skjønnlitterære» forfattere. Knutsen påpeker at Seip er forsker, forteller og kunstner i en og samme person.

Avslutningsvis i artikkelen i historisk tidsskrift, funderer Knutsen over hvordan Aristoteles ville stilt seg til de ulike formene for historieforståelse som blir presentert. At Aristoteles ville latt seg begeistre av Suhms 14 bind er for Knutsen lite trolig, men Ricoeur og hans ideer om intrigestrukturering ville Aristoteles gjenkjent som et speilbilde av seg selv. Knutsen forklarer videre at:

[...] kjennskap til den intrigestruktureringen Seip faktisk foretar, ville antagelig ha gitt grunnlag for en mer inngående behandling av sammenvevingen av historie og litteratur i *Om dikteteksten*.³⁶

Når det gjelder Hayden White, tror Knutsen at Aristoteles ville betraktet hans tilnærming til historie som interessant, men det ville stoppet der. I Whites tilnærming ville det nemlig være opp til leseren selv hvordan hun eller han vil oppfatte det som blir fortalt som sant eller interessant, som begge deler, eller ingen av delene. Følgelig mener Knutsen derfor at Aristoteles ikke ville betrakte Whites tilnærming til historien som fruktbar.

---

³⁴ Dahl 1970

³⁵ Seip 1974

³⁶ Knutsen 2012: 104.

Kapittel 2: Begrepsavklaringer

Objektivitet og sannhet

Begrepet objektivitet blir ofte diskutert i sammenheng med noe som *er*. Objektivitet er et ord med mange synonymer og assosiasjoner. Store norske leksikon binder begrepet objektivitet med synonymene saklighet, upartiskhet og allmenngyldighet. Samt blir begrepet objektivitet også definert som å ha en egen, selvstendig eksistens uavhengig av et erkjennende subjekt.³⁷ Noen historikere er nok enige i at dette kan være én forståelse av definisjonen på objektivitet, men uenige i at det er den eneste definisjonen på objektivitet i forhold til fortidens virkelighet. Jan Eivind Myhre, professor i historie, mener at for å definere objektivitet, kan det være nyttig å forsøke å samles om noen definisjoner. Han stiller derfor spørsmålet; er mulig å finne en felles plattform for forståelse?³⁸

Myhre hevder at det er nødvendig og si noen ord om sannhet, og henvender seg til den norske historikeren Erling Sandmo. Sandmo mener at sannhet er et ord som er beslektet med, men ikke et synonym, for objektivitet. Sannhetsbegrepet ble mye omdiskutert i en «sannhetsdebatt», som fant sted i årene 1999-2001. Ut fra debatten vil det være lønnsomt å se på noen av hovedpunktene for å trekke frem ulike synspunkter på hvordan sannhetsbegrepet blir definert i sammenheng med objektivitet. Debattstriden hadde hovedmotstanderne Erling Sandmo og Tor Egil Førland.

Et av Sandmos hovedpoeng er at sannhet ikke er en størrelse gitt en gang for alle, men som er avhengig av kontekst og situasjon. Han mener dermed at sannheten er *situert*. Sandmo forklarer situert sannhet ved at:

Det som er sant for én person er det ikke nødvendigvis for en annen. Eller enda viktigere, hva som betraktes som sant i en tid og en kultur er forskjellige fra hva som går for å være sant i en annen.³⁹

At sannhet er situert betyr at en sannhet er sann hvis forholdene og situasjonen rundt tilsier at dette er sant for en person. Førland på den andre siden mener at dette ikke er tilfellet.

Førlands motargument til Sandmo var basert på kontradiksjonsprinsippet.

Kontradiksjonsprinsippet forklarer Førland som følgende; «om man har to motstridende utsagn om samme ting, kan ikke begge være sanne samtidig».⁴⁰ Han mener altså at historisk

---

³⁷ Svendsen 2013

³⁸ Myhre 2014: 39

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.: 40

sannhet ikke kan være situert. Sannhetsdebatten ble en heftig diskusjon, og det er det flere grunner til. For det første ble sannhetsbegrepet brukt på ulike måter. Sandmo mente, som sagt, at sannheten bør forstås som situert, derfor vil det finnes mange måter å forstå historiens virkelighet på. Han hevder i den forstand at vi ikke trenger et absolutt sannhetsbegrep, fordi historisk sannhet, da i betydningen samtidens virkelighet, er det viktigste sannhetsbegrepet for en historiker. Førland, derimot, hevder at fortidens historiske sannheter, ikke kan sees på som sannheter i nåtid.⁴¹ Sandmo tolkning av sannhet mener Førland ikke er gyldig, fordi vi i dag, med empirisk forskning, vet hva som egentlig er sant.

Jan Eivind Myhre forstår det som at disse ståstedene egentlig ikke er så motstridende som vi får inntrykk av i debatten. For kontradiksjonsprinsippet, prinsippet om at noe ikke kan være både sant og ikke sant, kan allikevel være knyttet til erfaringer og virkelighet.⁴² Dermed kan vi like fullt ut si at hva som er sant og ikke sant endrer seg med tiden. Et eksempel på dette er vitenskapen om sola:

Sola gikk rundt jorda frem til 1500-tallet, det var sant for dem som levde da. Deretter fant man ut at det var omvendt.⁴³

At sola gikk rundt jorda ble oppfattet som sant, for menneskene da. Dermed er sannheten situert i forhold til tiden man lever i. De kan forsto det slik fordi det på den tiden ikke fantes instrumenter som kunne avsløre denne usannheten. At jorda går rundt sola er i dag vitenskapelig bevist, og derfor sant for oss som lever nå. Dermed kan dagens sannhet også oppfattes som situert.

Spørsmålet er altså om vi skal operere med to sannheter, de historiske aktørers sannhet, eller slik sannheten fortoner seg for oss i ettertiden. For Sandmo synes det å være den første men for Førland gjelder tydeligvis bare den siste.⁴⁴

Erkjennelse

Myhre sier at «det som er sant eller sikkert»⁴⁵ får erkjennelse. Erkjennelse er derfor en aktiv prosess der vi vinner kunnskap eller innsikt. Når vi snakker om sikker eller sann erkjennelse, er det imidlertid metoden vi bruker for å finne ut hva som er sant, vi sikter til. En som har

---

⁴¹ Ibid.: 41

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.: 42

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.: 46

forsket på dette er Paul Knutsen. Han hevder at det er ulike teorier om sannhetsproblematikken som kan lede oss til sanne historiefremstillinger.

Paul Knutsen hevder at i vårt hjemlige historiske miljø har man inntil nylig bare i liten grad vært opptatt av å diskutere spørsmål som: Hva betyr det at en historiefremstilling er sann? Og hvordan kan man avgjøre om den er sann eller usann?⁴⁶ For å nærme oss mulige svar på disse spørsmålene, er det fruktbart å trekke frem to av de fem teorier om sannhet som han viser til i kapittelet «om sannhet og mening i historien» i boka *Analytisk narrasjon*. Konsentrasjonen vil følgelig ligge på teoriene korrespondanse og koherens som synes å ha størst relevans i denne sammenhengen.

Knutsen viser til Bertrand Russells diskusjon av korrespondanseteorien i klassikeren *The Problems of Philosophy*, fra 1912.⁴⁷ Knutsen mener måten Russell legger opp sin framstilling på, gir grunnlag for å behandle korrespondanseteorien og koherensteorien i sammenheng. Korrespondanseteorien har talsmenn som Platon, Aristoteles og blant de mest framtreddende i det 20. århundre, Bertrand Russell.⁴⁸ Teorien omhandler samsvar med virkeligheten, og er den klassiske sannhetsteorien. En allerede berømt formulering av hva sannhet er, foreligger allerede i Aristoteles' *Metafysikken*:

Det å si om det som er, at det ikke er, eller om det som ikke er, at det er, er usant, men å si noe om det som er, at det er og om det som ikke er, at det ikke er, er sant.⁴⁹

Med dette danner Aristoteles grunnlaget for at det finnes fortidige vitenskapelige sannheter. Disse sannhetene kan beskrives som sanne via empiriske funn, altså kilder. Det vil si at sannheten forekommer når det som *er* har korrespondanse med beskrivelsen av det som var.

Ifølge Russell er samsvar med fakta det samme som «sannhetens natur».⁵⁰ Han mener at en nærmere kartlegging av sannhetens natur forutsetter at følgene tre vilkår er oppfylt; for det første må sannhetsteorien være slik at det gis plass for sannhetens motsetning, det usanne eller falskheten.⁵¹ For det andre mener Russell at sannhet og falskhet er egenskaper som trer frem gjennom trosoppfatninger og utsagn. Og for det tredje er trosoppfatningens sannhet eller falskhet avhengig av noe som ligger utenfor selve trosoppfatningen.⁵²

---

⁴⁶ Knutsen 2002: 183

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.: 189

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid: 190

Knutsen mener at det er det tredje vilkåret som leder Russell til «det syn at sannhet består i en eller annen form for samsvar eller korrespondanse mellom tro og faktum; ...».⁵³ Det viser seg i forhold til at synet på sannhet, i et slikt tilfelle, er at det faktum som det skal etableres samsvar med, allerede synes å være forutsatt i troen. Russell formulerer innvendingen slik:

Hvis sannheten består i et samsvar mellom tanken og noe utenfor tanken, kan tanken aldri vite om den har oppdaget sannheten.⁵⁴

Derfor kan vi se at det er en viktig motivasjon å søke en definisjon av sannhet som ikke er avhengig av noe utenfor trosoppfatningen selv. Russell mener at det viktigste av disse forsøkene, er den teorien som sier at sannhet består i indre sammenheng eller koherens. Russell forklarer videre at:

Ifølge koherensteorien er falskhetens kjennemerke at den ikke lar seg innpasse i summen av våre øvrige trosoppfatninger, og «sannhetens vesen» her er at den utgjør «et fullstendig avrundet system som er Sannheten selv».⁵⁵

Knutsen påpeker at Russell har en innvending om at koherensteorien ikke fører fram. Dette er fordi, slik Russell forklarer; «det ikke kan bevises at der bare kan være ett eneste koherent system».⁵⁶ Knutsen hevder derfor, i likhet med Russell, at man må falle tilbake på korrespondanseteorien.

Knutsen mener at tilgangen til den virkelige fortid, til historien, synes på en grunnleggende måte å forutsette bruken av korrespondanseteorien. Koherensteorien bør likevel ikke forkastes fordi den kan sees på som et tilskudd til korrespondanseteorien. Russell forklarer at den «ofte gir en meget viktig sannhetskontroll når vi først har fått kunnskap om andre sannheter».⁵⁷

---

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

Sannhetsproblematikkens ytterpunkter

Ottar Dahl er ansett som dominerende blant norske historieteoretikere i sin generasjon.⁵⁸ Det kan synes som om han i sin forskning forsøker å harmonisere sannhetsproblematikkens ytterpunkter.

Ottar Dahl hevder at jo sterkere man insisterer på sannhetskravet, desto sterkere er forpliktelsen til en kritisk holdning og praksis. Sannhetsproblematikken beskriver han som:

Den kritiske diskusjonen som sentral institusjon i forskersamfunnet har som en selvsagt forutsetning at man tar sannhetsbegrepet og sannhetskravet alvorlig, og er det motsatte av dogmatisme.⁵⁹

Han hevder at bestemmelsen av *sannhet* eller *riktighet* kan være nokså enkel ved noen forståelige utsagn, eller det Sandmo kaller *protokollopplysninger*, men det blir raskt komplisert og vanskelig ved mer omfattende og abstrakte teorier. Dahl påstår også at det i mange tilfeller faktisk er «umulig å avgjøre teoriens sannhet»⁶⁰, og i den forstand må forskere derfor bare nøye seg med en tilstand av uvisshet.

Så langt kan man se at diskusjonen er ført på et helt generelt grunnlag. Dahl mener imidlertid at det må stilles spørsmål om hva som gjør sannhetsproblematikken spesiell i historisk sammenheng. Han peker på to forhold som er særegne for den historiske forklaringen av erkjennelse. Det første gjelder problemforklaringen mot forhold i fortiden. Dahl mener det derfor er nødvendig å vite noe om forhold som per definisjon ikke lengre eksisterer i vanlig forstand. Det andre sier han gjelder «den sentrale probleminteressen i historiefaget som rettes mot forståelsen av menneskelige tanker, oppfatninger og intensjoner i fortiden».⁶¹ Problemet skjerpes ved en kulturhistorisk forklaring som legger vekt på kravet om å søke etter mening i fortiden.

De problemer som aktualiseres i disse sammenhenger, mener Dahl, vil dreie seg om det *fundamentale grunnlaget* for historisk erkjennelse. Og med det fundamentale grunnlaget sikter han til kilder. Kildene beskriver han som bevarte rester fra fortiden, og hevder derfor at størstedelen av fortiden er borte og utilgjengelig for erkjennelse. Dahl forklarer det slik:

Fra dette synspunkt kan man gjerne definere historie som forskning om rester fra fortiden, altså egentlig arkeologi. Det betyr at fortiden eller «historien» ikke erkjennes som totalitet,

---

⁵⁸ Kjeldstadli 2011

⁵⁹ Dahl 1999: 367

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.: 368

men bare bruddstykkevis, og at det i denne forstand kan være riktig å si at HISTORIEN ikke finnes.⁶²

Det vil si at fra dette synspunkt er faktisk alle historiske utsagn om fortiden gjetninger eller antagelser på grunnlag av observerte og tolkede kilder i historikerens nåtid. Historien kan derfor ved denne tolkningen bare begrunnes ved argumentasjon, og ikke empirisk forskning. Tolkning av *mening* oppfattes i fortidige aktørers handlinger og uttrykk, slik Dahl forstår det, som enda et hypotetisk steg utover det empiriske, men allikevel med ambisjon av at tolkning skal være riktig, altså sann.

I den sammenhengen mener Dahl det er et vidt rom for skepsis eller relativisme, men han påpeker at det allikevel er en avgjørende forskjell mellom å si at historisk erkjennelse er *vanskelig* og å si at den er *umulig*. Han mener også at det er en avgjørende forskjell mellom å innrømme at det ofte er vanskelig å bestemme teoriens absolutte sannhetsverdi, og å oppgi selve sannhetsbegrepet som ideal norm. Han understreker også at «idealer er så å si per definisjon vanskelige å realisere.»⁶³ Å oppgi teoriens bevisste ambisjon som beskrivelse og forklaring er derfor heller ikke lett, men allikevel mener han at det kan være nødvendig.

Dahl viser til Sandmo som knytter sin teoretiske diskusjon til postmodernismen. Sandmo mener postmodernismen kan være så mangt, noe Dahl ikke mener er tilfellet, selv om han ikke benekter at det også finnes synsmåter som minner han sterkt om gamle kjenninger fra tradisjonell historieteori. Dahl er derfor enig med Sandmo når han sier at «i forhold til historiefaget er det mye av det postmoderne tankegodset som ikke er helt nytt».⁶⁴ Dahl henvender seg til Sandmos dualistiske versjoner av postmoderne tanker som han mener det er verdt å diskutere.

Den første av Sandmos versjoner er «kulturhistorie». Kulturhistorie mener Sandmo er et gammelt prinsipp. Det omhandler, slik han uttrykker det; «å forstå fortidens aktører på deres egne premisser, og følgelig om å *forstå deres premisser.*»⁶⁵ Den andre versjonen er «historisk relativisme». Den mener han heller ikke er helt ny, fordi postmodernismens skepsis mot de *store fortellinger* og de store teorier ikke er fremmed for historieforskere. Postmodernismen retter også sin skepsis mot selve sannhetsbegrepet og sannhetskravet. Derfor kan historisk relativisme til dels få en karakter av total skepsis i forhold til vitenskapen, det vil si at postmodernismen, slik Dahl oppfatter det; «ikke bare forneker muligheten, men også idealet

---

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.: 369

om sannhet.»⁶⁶ Dahl avviser denne mistilliten, fordi den forneker en allerede erkjent intellektuell virksomhet.

Sandmo knytter også sin drøfting om sannhet, som vi tidligere har sett, til begrepet situering. I den forstand sier han at situering:

[...] innebærer at man angir grensene for gyldigheten av det man sier, og åpner for at det kan finnes andre sannheter om de fenomenene det blir snakket om.⁶⁷

Dahl hevder Sandmo her taler om gyldigheten til påstander og teorier, ikke deres omfang. Til det stiller Dahl et kritisk spørsmål, nemlig: «Hvilke grenser er det Sandmo setter for gyldigheten av sin egen sannhetspresentasjon?»⁶⁸ Dahl undres over dette når Sandmo også sier at; «han tror det han sier er sant.»⁶⁹ For hva er det da Sandmo tror? Dahl forstår det slik at hvis det han sier virkelig skulle være sant, så vil det være sant uansett hva andre tror. Det vil føre til at gyldigheten blir universell og ut fra denne oppfatningen vil det derfor ikke være noen andre sannheter om denne bestemte saken.

I denne diskusjonen vil problemene om relativisme og teorimangfold i vitenskapen stå sentralt. Dahl oppfatter at relativisme i likhet med objektivitet ikke betegnes som ett problem, men som en rekke problemer, og at de fleste problemene ikke har så mye med hverandre å gjøre. Dahl hevder for det første at det er et hovedskille mellom hva man kan kalle kultur-relativisme og teori-relativisme. Han forklarer skillet slik:

Mens den første type gjelder problemer om objektene for historisk og samfunnsvitenskapelig forskning, vil den andre stille spørsmål om gyldigheten av den kunnskap som søkes etablert i disse fag.⁷⁰

Dahl mener også at man på tvers av disse skillelinjer kan trekke et skille mellom det som er erkjent og utsagn som er vurdert som rettleidende, altså normative utsagn. I hovedsak, mener han, er det rettet blant annet mot allmenne moralske holdninger og vitenskapelig metode.

Dahl hevder at det må aksepteres at det finnes en høy legitimitet for relativisme i det synspunktet som er gitt ved kulturel relativisme. Den legetime relativismen, mener han, står som et sentralt ledd i selve grunnlaget for den historiske kunnskapen om virkeligheten. Den kunnskapen innebærer derfor den avgjørende forestillingen om at fortiden er forskjellig fra

---

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.: 370

nåtiden, samt at de enkelte tidsrommene i fortiden seg imellom er forskjellige, og må derfor forstås, slik Dahl beskriver det; «ut fra sin særegenhet og i sin egenverdi.»⁷¹

Kulturantropologien har i senere tid skjerpet impulsene til historisk kulturel relativisme. Kulturel relativismen fokuserer spesielt på særegenhet og indre sammenheng i de enkelte kulturer.⁷² Her fremheves kravet om å forstå de enkelte elementer i kulturene i relasjon til deres sammenheng. Allikevel mener Dahl at den legitime kulturel relativismen, slik han sier; «må holde fast på den forutsetning om et minimalt felles grunnlag av menneskelig rasjonalitet.»⁷³ Det hevder han er nødvendig for å i det hele tatt forstå noen av sammenhengene i andre kulturer og tidsrom, deres språk, begreper og oppfatninger. Den vitenskapsteoretiske relativismen mener Dahl kan:

[...] et stykke på vei legitimeres som et særtilfelle av en mer allmenn historisk synsmåte, det vil si i vitenskapshistorisk sammenheng.⁷⁴

Fra det synspunktet, mener Dahl, er det en selvfølge at teorier må forstås og vurderes i forhold til de forutsetninger som er gitt i opphavssituasjonen. Tilsvarende hevder han også at det er aktuelle teorier som er situert. Med det mener han, teorier som er avhengig og begrenset av samtidens forutsetninger. Dahl påpeker at den avhengighet det her er snakk om er:

[...] dels av motivasjonsmessig eller kausal art, dels er den kunnskaps- eller begrepsmessig, knyttet mer spesielt til den vitenskapelige eller intellektuelle situasjon.⁷⁵

Dahl viser altså til at det er viktig å holde fast på empiristenes holdning til gitte forutsetninger, fordi de kan ha innslag av kritiske og nyskapende anlegg. Disse innslagene er knyttet blant annet til, slik Dahl beskriver det; «de overraskelser som konfrontasjonen med data kan innebære.»⁷⁶ Han mener at slike forhold er avgjørende faktorer i de endringer som skjer i vitenskap og åndsliv.

På det grunnlaget hevder Dahl derfor at enkelte forskere eller miljøer er situert, og dermed er de bestemt eller begrenset til sitt valg av problemer, begreper, metoder og oppfatninger. Han påpeker at også her gjelder det en legitim relativisme, det vil si et krav om å forstå teorien ut fra dens sammenheng. Dahl hevder det problematiske her vil oppstå i overgangen fra det å *forstå* til å *bedømme* gyldighet.

---

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.: 371

⁷⁶ Ibid.

Dahl mener at hvis man knytter gyldighet til begrunnelsesstatus, altså graden av troverdighet, vil det i den forstand ikke være snakk om mer enn en framstilling av den aktuelle teori i forhold til den vitenskapelige sammenheng, men det blir vanskeligere om man trekker fram spørsmålet om sannhet. Dahl beskriver i den sammenheng at;

[...] relativismens fristelse er da egentlig å oppgi sannhet som ideal norm og identifisere begrepet med den tro eller aksept som er knyttet til teorien av opphavsperson-/miljø og andre, og nøye seg med å si at for disse er teorien «sann», mens en annen «sannhet» gjelder for andre aktører.⁷⁷

Dahl mener denne begrepsbruken er svak, fordi man overser det forhold at fremstillinger av teories begrunnelsesstatus, troverdighet og lignende unnværlig berører henvisning til sannhet som en idealnorm. Derfor kan det altså anses som et grensebegrep for riktighet eller gyldighet ved utsagn og teorier. Hvis sannhet oppfattes slik, mener han, at en status av uvisshet vanligvis vil prege de aktuelle teorier, fordi det innebærer en henvisning til teoriens objektive saksforhold og ikke bare til subjektive trosoppfatninger. Dahl sier derfor at;

[...] i begge tilfeller vil man i mange sammenhenger, særlig i humanetiske fag, måtte akseptere å leve med et teorimangfold preget av ulike og skiftende oppfatninger, i diskusjon og strid.⁷⁸

Han påpeker også at i slike tilfeller vil premissene være ulike mellom relativistene og de som ser diskusjonens og stridens mening i et ideelt krav om sannhet. Relativistene vil ikke bare se kravet som umulig, men også som meningsløst.

Relativistisk-, absolutistisk- og rasjonell holdning

Det har til nå vært argumentert for ulike teorier som fremmer hvordan vi kan tolke i hvilken grad fortidens virkelighet som sann, samt er det vist til at bildet vi har av fortiden er avhengig av den konteksten vi står i. Er det kun subjektive versjoner av fortiden? Eller er det også mulighet for objektivitet i historiefaget? Minst tre posisjoner kan være relevante i diskusjonen om objektivitet. Posisjonene er; en relativistisk holdning, en absolutistisk holdning og det filosofen Arne Næss kaller en relasjonell holdning.⁷⁹

Historikeren Knut Kjeldstadli hevder at teorimangfold åpner mulighet for objektivitet i historiefaget. Det vil si at flere teorier kan gjør rede for samme fenomen på hver sin måte. Det uttrykker han ved å si at;

---

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Kjeldstadli 1993: 291

[...] alle måtene er logisk sammenhengende, og strider ikke mot dataene og mot det vi for øvrig vet om emnet.⁸⁰

Han hevder altså at flere teorier kan oppfylle de formelle kriteriene for objektivitet, og i den forstand også sannhet, slik Knutsen viste til i korrespondanse- og koherensteorien. Hvilken teori vi da velger å betrakte som sann, mener Kjeldstadli, avhenger av hvordan den står i relasjon til et utgangspunkt, et bestemt perspektiv, en bestemt part. Det er allerede her sannheten til dels blir situert. Kjeldstadli forklarer det slik; «teorien er partisk, sann i forhold til en bestemt interesse, sann i forhold til en verdi.»⁸¹ Tanken om det rasjonelle betyr på den ene siden at vi derfor ikke er relativister, fordi vi mener at det finnes noen teorier som er falske og kan falsifiseres, men på den andre siden avviser vi troen på at det alltid finnes bare én sannhet. Det er dette Kjeldstadli kaller et absolutistisk standpunkt. Med «absolutisme»⁸² mener han altså at historien ideelt skal, og ofte kan, fremme én bestemt verdifri og upartisk versjon av hvordan det var i fortidens virkelighet.

Kjeldstadli hevder altså at historien kan begrunnes på flere måter. Med det mener han at i et intellektualistisk syn, som det tidligere av Ottar Dahl har blitt argumentere for, skal sannheten fram for sin egen skyld. Kjeldstadli hevder at; «historien tjener etter dette synet samfunnet best om en ikke skjeler til hvilke praktiske funksjoner faget kan ha.»⁸³ Forskingen ligger altså i å opprettholde idealer som sann kunnskap, saklighet og redelighet. Derfor bør historien ha, slik han forklarer det:

En samfunnsmessig bruksverdi og ikke bare en akademisk bytteverdi i kampen om stillinger og prestisje i fagkollegers øyne.⁸⁴

Nettopp fordi historie er samfunnsmessig viktig, trenger vi en historie som er objektiv i den forstand at den er saklig og ikke veiledende. En forskning som er bygd på alminnelig anstendighet, intellektuell redelighet og samvittighetsfull gransking, hevder Kjeldstadli, kan ses som et gode i seg selv. Han formulerer dette enda skarpere:

Å forstå hva som faktisk skjedde, å ikke fordreie fortiden, er et påtrengende behov om vi ønsker å fremme visse verdier i den samfunnsmessige striden.⁸⁵

---

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.: 292

⁸³ Ibid.: 302

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.: 303

Han mener altså at dersom vi overhode skal kunne lære noe som helst av fortiden, kan ikke forestillingene våre baseres på myter. Han forklarer at et mytisk bilde av fortiden fører til feilaktige handlinger i fremtiden.

Kapittel 3: Relativismedebatten

Er relativismen absolutt?

I 1993 ble det i et innlegg i Historisk Tidsskrift åpnet en debatt hvor Erling Sandmo kritiserte Knut Kjeldstadlis anvendelse av begrepene «postmodernisme» og «relativisme». Sandmo mener Kjeldstadlis grunnbok i historisk teori og metode: «Fortida er ikke hva den en gang var», er en god bok. Han viser til at student- og forskerkull oppfatter boken som historiefagets selvbilde, men selvbilder, mener Sandmo, bør males med omhu. Hadde det ikke vært for at boka er en så god bok, hevder Sandmo, ville det ikke tjent noen hensikt i å komme med kritiske merknader til den.

Til tross for Sandmos rosende omtale av Kjeldstadlis historieframstilling, er det en side i boken han mener bør vies kritisk oppmerksomhet, nemlig side 292. Her hevder Sandmo at Kjeldstadli presenterer begrepene «postmodernisme» eller «relativisme» som relevante synspunkter, for deretter å forkaste dem. Det skjer fra en uttalt faglig posisjon, og dermed i og for seg på en åpen måte, forklarer Sandmo, og presiserer videre at:

[...] det er helt klart hva «postmodernismen» forkastes til fordel for. Men jeg for min del synes ikke at «postmodernismen» angripes som noe den med rimelighet kan sies å være – uansett hvor rundt man vil velge å bruke betegnelsen.⁸⁶

Sandmo mener det er flere grunner til at dette er uheldig. For det første hevder han at når Kjeldstadli avfeier begrepet «postmodernisme», strider det imot grunnleggende metodiske målsettinger om konsekvent begrepsbruk, samt at historikeren innehar en viss indre forståelse for det han skriver om. Begrepet trenger ikke bli identifisert, påpeker Sandmo, men han mener det bør være et krav om at historikeren forsøker å identifisere posisjonen begrepet reflekterer.

For det andre, påpeker Sandmo, er det slik at historiefaget trekker til seg forskere og studenter fra andre disipliner, disipliner med en annen fortolkningstradisjon enn vår egen. Sandmo spør om det er tjenlig for historikere å tilegne seg den kompetansen fag som filosofi, idéhistorie og litteraturvitenskapen har opparbeidet seg. Er det en nytteverdi i å kunne bruke begreper slik at vi kan diskutere på tvers av faggrensene? Sandmo tar seg friheten til å svare på disse spørsmålene. Han mener det ikke er behov for å ha en lik forståelse av «postmodernisme», ei heller at noen gjør det. Hva begrepet står for trenger vi heller ikke å like, understreker

---

⁸⁶ Sandmo 1993

Sandmo, men han hevder vi bør forsøke å snakke om det på tilnærmet samme måte. Om vi ikke evner det, mener Sandmo vi aldri vil kunne få klarhet i om begrepet kan brukes til noe. Sandmo finner det utfordrende å kunne diskutere forståelsen av «postmodernisme»-begrepet ut fra Kjeldstadli historiefremstilling, fordi han ikke knytter begrepet til navn eller forskningstradisjoner. Sandmo presenterer i sitt innlegg et utdrag fra Kjeldstadli historiefremstilling, men han finner ikke eksemplene Kjeldstadli bruker for å problematisere den relativistiske eller «postmodernistiske» posisjonen tilfredsstillende nok, mye fordi ingen blir navngitt. Mellom de siste linjene i utdraget, hvor Kjeldstadli forklarer: «Det er definitivt feilaktig når noen revisjonistiske forskere hevder at konsentrasjonsleirene ikke har funnes»⁸⁷, mener Sandmo at han kan lese navnet til historikeren David Irving. Sandmo mener at:

Hvis det hadde vært slik at Irving hevdet at spørsmålet om hvorvidt konsentrasjonsleirene fantes er et spørsmål om hvilken synsvinkel man vil anlegge, ville han neppe hatt rare gjennomslagskraften blant sine kumpaner.⁸⁸

Irvings bedrageri mener Sandmo baserer seg nettopp på forsøket på å framstå som en vanlig, konvensjonell historiker med nye svar, altså en revisjonist i ordets egentlige forstand. Det er ikke de metodiske prinsippene Irving utgir seg for å følge som skiller han fra flertallet av konvensjonelle historikere. Det er det faktum at Irving lyver helt bevisst, påpeker Sandmo.

Sandmo mener at Kjeldstadli gir et misvisende bilde av hva det vil si å innta en mer eller mindre relativistisk posisjon når han opererer med en glidning fra relativisme til revisjonisme og tilbake igjen. Disse begrepene mener Sandmo ligger langt fra hverandre, og forklarer det slik:

Relativismen er en motsats til historiefagets tradisjonelle «store fortellinger»; Irvings revisjonisme er en stygg utvekst på den etablerte historievitenskapen, men den anlegger ikke noe fundamentalt ulikt syn på kriteriene for sant og usant i historien. Tvert om: revisjonismen er farlig fordi den suger næring og kredibilitet ut av den sentrale historiske fagtradisjonen.⁸⁹

Ifølge Sandmo er det en dobbelt urimelighet ved konsentrasjonsleir-eksempelet.

Antisemittismen og jødeforfølgelsene har, slik Sandmo forklarer det, vært et tema som flere ganger har dukket opp i de ulike formene for *modernitetskritikk*.⁹⁰ Begrepet modernitetskritikk, hevder Sandmo, kan samles under betegnelsen «postmodernisme». I verket «Opplysningens dialektikk», skrevet av Horkheimer og Adorno, forklarer Sandmo at

---

⁸⁷ Kjeldstadli, 1992: 292

⁸⁸ Sandmo 1993

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

hoveddrivkreftene var opplevelsen av at Auschwitz fikk «den store historien» til å bryte sammen. Videre hevder han at:

Derrida, som vel vanskelig kan defineres bort hvis vi skal snakke om «postmodernisme», har mange og nære bånd til den jødiske kulturen han er født inn i.⁹¹

Grunnen til at «den store historien» blir delt opp i mindre deler, mener Sandmo, er et resultat av ulike forsøk på å forholde seg til fornuftens og framskrittets sammenbrudd i konsentrasjonsleirene. Sandmo er enig med Kjeldstadli når det gjelder spørsmålet om konsentrasjonsleirene eksistens. Ingen av dem kategoriserer spørsmålet som «banalt», men «farlig». Sandmo finner allikevel spørsmålet trivielt, fordi det i følge han ikke er slike spørsmål historiefaget søker svar på. Han understreker at det er når vi erkjenner at spørsmålet *ikke* er trivielt, vi åpner døren for Irving.

Sandmo mener historiefaget *er* relativistisk. Han understreker at hvis historiefaget skal forbli levende og mangfoldig, plikter det seg til å være relativistisk. Det underbygger han med at et fag som kun sikter mot enighet både på det faktiske, det metodiske og det teoretiske planet, vil bli betraktet som en disiplin, og ikke et fag. utfordringene ved å diskutere «postmodernisme» og «relativisme» i historiefaget, tror Sandmo, grunner i at ulike elementer og nivåer ikke blir skilt skarpt nok fra hverandre. Et eventuelt minstekrav må, ifølge Sandmo, være at man skiller mellom teori og fakta, eller mellom fortolkning og empiri. Det vil si, slik Sandmo forklarer:

[...] dette er selvsagt et uhyre problematisk minstekrav, for «fakta» har ingen mening utenfor en teoretisk konstruert sammenheng. Likevel tror jeg det lar seg gjøre – for enkelhets skyld – å skille mellom meningsfylte sammenhenger på den ene siden og ikke-reduserbare informasjonsbrokker på den andre.⁹²

Slik Sandmo forstår Kjeldstadli, er det kategoriene *meningsfylte sammenhenger* og *ikke-reduserbare informasjonsbrokker* som slås sammen når Kjeldstadli anklager relativismen for å ikke kunne skille mellom «sant» og «falsk». Altså at relativismen ikke kan plassere gjenstander og begivenheter i tid og rom. Relativisme-debatten hevder Sandmo forekommer på det teoretiske planet, når det er mest fruktbart for historikere. Sandmo sier at:

Man diskuterer i liten grad *om* fenomener finnes eller fantes. Det interessante er hva deres eksistens *innebar* for ulike aktører, tilskuere og historikere i datid og ettertid. Slik kunnskap er relativ og posisjonsavhengig i en grad som gjør det nødvendig å åpne for teoretisk mangfold.⁹³

---

⁹¹ Jfr. F.eks. Norris: 1987

⁹² Sandmo 1993

⁹³ Ibid.

Ifølge Sandmo kommer relativismen med en reell utfordring på det teoretiske og kunnskapsteoretiske planet, og at det derfor er her det bør drøftes. Sandmo understreker at når vi slutter å gjøre relativismedebatten til et spørsmål om absolutter, har den mulighet til å bli virkelig fruktbar.

Verken relativisme eller absolutisme, men et relasjonelt standpunkt

Etter å ha lest Erling Sandmos innlegg, publiserer Knut Kjeldstadli et innlegg i historisk tidsskrift, hvor han videre forsøker å kartlegge sine utsagn om relativisme. Kjeldstadli forklarer at han i sin bok, under kapittelet om objektivitet i historieforskning, forsøker å framstille tre posisjoner hvor historikere kan arbeide med begrepet objektivitet. De to første posisjonene holder ikke mål, etter Kjeldstadlis syn. Den siste posisjonen argumenterer han selv for.

Kjeldstadli kaller den første posisjonen han mener er utilfredsstillende for «absolutisme». Han forklarer at historikere som opptrer med holdningen «absolutisme» tror at alle kan komme fram til samme sanne svar, dersom de opererer med det samme materialet og godtar gyldige kriterier for vitenskapelige slutninger. Kjeldstadli hevder at det «absolutistiske» synet også kan kalles for *positivistisk* eller *empiristisk*. Kjeldstadli skriver at han har:

[...] søkt å vise at denne tanken har sine grenser, fordi svært mange valg en gjør i løpet av en forskningsprosess også impliserer verdivalg, bevisst eller ubevisst. I boka diskuterer jeg blant annet valg av emne, problemstilling, kilder, metode, teorier og kategorier og framstillingsform.⁹⁴

Kjeldstadli mener nemlig at gjennom de ulike valgene historikere tar, kan de komme fram til avvikende svar. Selv om kontroverser i noen tilfeller kan avgjøres ved at nytt kildemateriale fremlegges, hevder Kjeldstadli at ikke all uenighet kan oppheves ved ren empiri. Han mener altså at det finnes grenser for hvor langt forskere kan overskride sin sosiale og historiske binding.

«Relativisme» er den andre posisjonen Kjeldstadli ikke mener holder mål når historikere arbeider med objektivitet i historien. Grunnen til det er at relativisme, slik Kjeldstadli forstår det, opererer med den erkjennelsen at historiske hendelser er fundamentalt subjektive.

Kjeldstadli innrømmer at han kanskje kunne brukt et annet ord, men påpeker at poenget hans er at denne posisjonen også er utilfredsstillende. Han mener at når relativismen hevder at alle mulige versjoner av fortida er likestilte, unndras også prinsippet om falsifisering. Det er usikkert hvordan fortiden var og vi kan derfor kanskje ikke fastlegge den endelig, men det

---

⁹⁴ Kjeldstadli 1993

som er sikkert, ifølge Kjeldstadli, er at vi definitivt kan avkrefte noen oppfatninger. Vi kan bestemt yrte oss om hva som ikke var.

Den tredje posisjonen, som er Kjeldstadli eget ståsted, har han i tråd med Arne Næss kalt for «relasjonelt». Med en «relasjonell» holdning forklarer Kjeldstadli at:

[...] mens vi på den ene sida *kan* avvise noen versjoner, er det på den andre sida slik at flere – men neppe et uendelig antall – framstillinger eller teorier kan være både logisk konsistente og i stand til å redegjøre for de dataene vi har om fortida.⁹⁵

Den versjonen som historikeren velger må derfor stå i *relasjon til*, altså i forhold til et utgangspunkt og/eller en verdi, det vil si en erkjennelesesinteresse. Med andre ord må vi velge perspektiv ut fra hva vi ønsker å vite.

Enkeltutsagn og sammenhenger

Kjeldstadli oppfatter at Sandmo er enig i at enkeltutsagn kan avkreftes med en rimelig grad av sikkerhet. Sandmo er derimot ikke enig når nivået er på, slik Kjeldstadli skriver «et mer grunnleggende, prinsipielt nivå eller på et mer generalisert, «høyere teoretisk» nivå.»⁹⁶ På dette nivået forstår Kjeldstadli det slik at Sandmo mener vi ikke har «nøytrale kriterier for å avgjøre hvilke teoretiske retninger som leder til de sanneste sannhetene».⁹⁷ Eller slik at vi kan, slik Sandmo forklarer det i sitt innlegg: «skille mellom meningsfylte sammenhenger på den ene siden og ikke-reduserbare informasjonsbrokker på den andre».⁹⁸ Til dette svarer Kjeldstadli at:

Dersom en med «meningsfylte sammenhenger» skulle forstå spørsmål om livets kanskje innerste hemmeligheter eller verdens egentlige vesen, vil jeg være enig. Hvorvidt det eksisterer en gud, avgjøres ikke av vitenskapelige kriterier.⁹⁹

Hadde den historiske forskningen kun hatt to størrelser, ville forskningen i historie støtt på mange utfordringer, men det er ikke tilfellet forklarer Kjeldstadli. Han mener det ligger et stort, sammensatt felt mellom teorier som både er avgrenset i tid og rom, samt at disse teoriene ligger på et middels abstraksjonsnivå. Skillet i historieforskningen blir derfor, slik Kjeldstadli hevder, ikke så renskåret. Til en viss grad mener Kjeldstadli at det Sandmo sier stemmer, nemlig at fakta får mening i en sammenheng. Kjeldstadli understreker allikevel at vi ikke kan utelukke at teoriene på det middels abstraksjonsnivået ofte blir tildelt data, altså data

---

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Sandmo 1993

⁹⁹ Kjeldstadli 1993

som det er mulig å forholde seg til, og som preger allerede eksisterende slutninger. Kjeldstadli forklarer det slik:

For eksempel forestilte evolusjonismen på 1800-tallet seg en enhetlig, lineær utvikling av de menneskelige samfunnene fra «primitive» til «tradisjonelle» og videre til «moderne» samfunn.¹⁰⁰

Kjeldstadli hevder det er riktig å anta at flere og ulike tidsforløp er mulig. Han mener at selv om evolusjonismen like mye hadde preg av å være en verdensanskuelse, det vil si en metateori eller en vitenskapelig teori, har evolusjonismen også blitt tatt fra hverandre og satt sammen på ulike måter. Kjeldstadli mener årsaken til det ikke bare ligger i at «tidsånden» i Vesten har endret seg, men at vi har fått tildelt ny kunnskap.

«Evolusjonisme» hevder Kjeldstadli kan betraktes som en teori om hvordan den historiske substansen var, mens relativismen i større grad gjelder kunnskapsteoretiske problemer, altså om hvordan vi mener å kunne vite noe om denne substansen, men, forklarer Kjeldstadli:

[...] også i slike spørsmål går det an å komme ut over en ren «desisjonisme», altså at det er overlatt til vilkårlig og subjektivt å bestemme oss for en teoretisk posisjon.¹⁰¹

Kjeldstadli forstår det altså slik at det også på dette teoretiske mellomnivået er mulig å diskutere hva som er «de sanneste sannhetene» eller, slik Kjeldstadli, med en mer beskjeden fremtoning vil beskrive det: «hvorvidt noen er mindre sanne enn andre».¹⁰² Til tross for det, mener Kjeldstadli det hverken er selvsagt eller lett å fastlegge grenser mellom det som er prøvbart og det som henhører under vår tro.

«Betydningen» som historiefagets mål

Kjeldstadli forklarer at Sandmo skriver i sitt innlegg at: «man diskuterer i liten grad *om* fenomener finnes eller fantes. Det interessante er hva deres eksistens *innebar* for ulike aktører og historikere i datid og ettertid.»¹⁰³ Sandmo på sin side mener at dette nødvendigvis gjør en relativistisk posisjon. Kjeldstadli hevder at Sandmo ser historikerens forståelse av «hva det har betydning for menneskene som har sett og levd ved det»¹⁰⁴ som målet for historiefaget. Følgelig får arbeidet om å påvise forekomsten av et visst fenomen i historien mindre fokus hos Sandmos forståelse i historieforskning. Disse utsagnene mener Kjeldstadli rommer flere synsmåter, han forklarer det slik:

---

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Sandmo 1993

¹⁰⁴ Ibid.

1) at målet for faget er å fange menneskelige opplevelse, 2) at det å gripe opplevelsen til fortidas mennesker kaller på teoretisk relativisme, 3) at vi skal være opptatt av hva fenomenene betyr for oss som historikere, og at også dette blir et argument for relativisme.¹⁰⁵

Kjeldstadli er enig i det første synspunktet, men mener det blir en for svak ambisjon for å beskrive hele målet med historiefaget. For det første, påpeker Kjeldstadli, fantes det strukturer, altså endringer i økologi og klima til et verdenssystem vevd sammen av handel, som kanskje ingen forsto eller som bare noen erkjente delvis. Strukturene var likevel en helt avgjørende størrelse i samtida, og de la tungt styrende rammer rundet menneskets liv forklarer Kjeldstadli. Kjeldstadli mener derfor at «historikere må kunne studere også det «som satte seg gjennom «bak ryggen» på de historisk handlende menneskene».¹⁰⁶

For det andre hevder Kjeldstadli at det å ha innsikt i fenomenet må være en forutsetning for å kunne forstå hvordan og hvorfor folk opplevde det slik de gjorde. Kjeldstadli tror ikke at dette standpunktet er kontroversielt for Sandmo, men han belyser det allikevel, fordi han mener «nyidealisme»¹⁰⁷ er en tendens i tiden. Denne idealismen mener Kjeldstadli konsentrerer seg isolert om folks bevissthet og kultur framfor, eller uten å se på, deres eksistens og samfunn.

Til det andre synspunktet, der historikeren skal gripe menneskers opplevelser om ulike fenomener i fortiden, hevder Kjeldstadli at de må, som andre forhold i historien, være empirisk forskbare. Kjeldstadli påpeker at dette ikke er enkelt, både av praktiske grunner, samt at vi står overfor det hermeneutiske problemet, som han forklarer slik: «Vi skal med vår forståelseshorisont prøve å rekke inn til mennesker med en annen horisont.»¹⁰⁸ Å overlate seg selv til innføling i andre mennesker sinn, ser ikke Kjeldstadli som løsningen på problemet, fordi det trolig delvis vil føre til at vi da stort sett beveger oss innover i vårt eget sinn.

Allikevel hevder Kjeldstadli at vi ikke står helt metodisk tomhendte, han forklarer at:

Vi kan kjede sammen flere utsagn og observasjoner ut fra en rimelig logisk modell, som henger sammen ut fra én rasjonalitet, selv om den ikke nødvendigvis er vår. Vi kan sammenlikne våre observasjoner med undersøkelser av liknende eller analoge forhold. Vi kan observere data for massehandlinger over tid, eventuelt parallelle tidsserier som er indikasjoner på det mentale forholdet vi vil vite noe om. Vi kan studere situasjoner der folk hadde valg – og viss opplevelse av, mening med og prosjekt for sine liv, stille opp en hypotese om at folk som opplevde, mente og ville dette, også ville handle på en viss måte – og så undersøke om det var tilfellet.¹⁰⁹

At Sandmo ikke skulle kjenne og anerkjenne slike angrepsvinkler, tror ikke Kjeldstadli er tilfellet, og ønsker følgelig å understreke at meningen ikke er å sette seg polemisk i retning av

---

¹⁰⁵ Kjeldstadli 1993

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

Sandmo. Kjeldstadli poengterer kun at vi ikke er overlatt til relativismen. Hvis vi vil forske på historisk opplevelse, mening ved og betydninger av fenomener, er vi altså ikke overlatt til en fundamental subjektivisme.

Kjeldstadli er enig i det tredje synspunktet. Han finner det fruktbart med en begrunnelse for å operere med historie som legger vekt på hva fortiden har å si oss i dag. Allikevel understreker han at ved å operere med et «relasjonelt» standpunkt, fremfor et relativistisk, oppnår man bredere historieforståelse. Grunnen er at et «rasjonelt» standpunkt anerkjenner både at noe er mer riktig enn noe annet og at det innenfor vår usikkerhet åpner for flere mulige perspektiver.

Postmodernisme?

Relativisme rubriserer Kjeldstadli som postmodernisme. For diskusjonens skyld siterer han i innlegget et avsnitt fra boka si, der han forsøker å si hva han veier mot. Der skriver han at den relativistiske posisjonen går ut på at erkjennelsen er fundamentalt subjektiv. Det føres også fram argumenter til fordel for dette synet. Kjeldstadli forklarer argumentene slik:

Det er vanskelig, ja kanskje umulig å få vite noe om hvordan verden «virkelig» er. Det vi sitter igjen med, er våre egne bilder av hvordan verden er eller var. Vi søker å fange og beskrive verden gjennom språket. Men språket er ikke identisk med den virkeligheten det refererer til. «Teksten» (språket, beskrivelsen) er noe annet enn «konteksten» (sammenheng, «verden»).¹¹⁰

Kjeldstadli mener slike tankeganger i 1980-åra samlet sett ble kjent som en «postmodernistisk» posisjon, og forklarer at forkjemperne for dette synet hevdet at det ikke fantes en sann «stor fortelling» om hvordan det «egentlig» var i verden. Postmodernistene stemplet derfor enhver som hevdet at det forelå en spesiell utviklingsretning, eller at verden kunne beskrives ut fra ett dominerende synspunkt som «herretenker». Postmodernistene forkastet altså tanken om «den store fortellingen». De mente det heller kunne det gis mange «små fortellinger», altså flere versjoner av hvordan noe er eller var. Kjeldstadli finner derfor at postmodernismens vitenskapssyn ikke er så fjern fra positivisme og empirisme. Han forklarer at:

Det er bare de små, helt lokale og avgrensede sannheter som kan etableres med sikkerhet. Ut over dette går vi over i relativisme.¹¹¹

Avslutningsvis i sitt innlegg innrømmer Kjeldstadli at Sandmo har helt rett i at det på et punkt kan oppstå misforståelse i argumentasjon mot relativisme/postmodernisme. Kjeldstadli forklarer at:

---

¹¹⁰ Kjeldstadli, 1992

¹¹¹ Kjeldstadli 1993

Den passasjen Sandmo siterer *kan* leses i retning av at postmodernister er nynazistiske revisjonister eller iallfall i slik at David Irving (og hans franske åndsfelle Robert Faurisson) skulle vært postmodernister.¹¹²

Kjeldstadli understreker at det ikke er tilfellet, og ser at han selv kunne formulert dette tydeligere. Det Kjeldstadli altså hevder er at postmodernismen representerer en retning som *åpner* forskningsfeltet for revisjonister som Irving og Faurisson, og deres historiepraksis. Grunnen er at retningen ikke hevder eller bøyer seg for et falsifiseringsprinsipp i forskning.

---

¹¹² Ibid.

Kapittel 4: Debatten 1996

Aktørene i debatten 1996

Hans Fredrik Dahl har som historiker konsentrert sitt arbeider på to felt, fascismens og nazismens historie med hovedvekt på andre verdenskrig i Norge, og arbeider i analysen av fremveksten av de moderne massemediene.¹¹³ Som historiker og aktiv skribent har han satt sitt preg på dette feltet med sine kontroversielle vinklinger og standpunkter, noe som også har ført til at han har en stor lesekrete. Dahls spesielle bidrag har ligget på analyser av nazismens ideologi, sammen med en kritisk holdning til den dominerende fortolkningen av andre verdenskrig i Norge.

Rolf Hobson er historieprofessor ved institutt for forsvarsstudier i Oslo og professor II i Bergen. Han forsker på Europeisk historie og har blant annet gitt ut bibliografien «Krig og strategisk tenkning i Europa 1500-1945. *Samfunnsendring – statssystem – militær teori*».

Odd-Bjørn Fure ble dr.philos. i 1984 med en avhandling om norsk arbeidsbevegelse 1918-20, og var professor i moderne historie ved Universitetet i Bergen i årene 1998-2002. I 2002 ble Fure den første forskningsdirektøren ved det nyåpnede Senteret for studier av Holocaust og livssynsminoriteters stilling i Norge. Fure har særlig forsket på moderne europeisk historie, og på antisemittisme og folkemord.

Forløpet i debatten 1996

I Dagbladet sommeren 1996, forsvarte Dahl den britiske historikeren David Irving som en betydelig kildekritiker, til tross for hans nazistiske sympatier. Det var Dahls uttalelse i innlegget «Sår som ikke gror», der han skriver at David Irvings Goebbels-biografi «er en tvers igjennom faglig monografi underbygd av et enormt kilde- og notestoff»¹¹⁴, som startet debatten mellom Dahl og Hobson. Dahl skriver i dette innlegget «Jeg har lest biografien og innestår for dens faglige kvalitet»¹¹⁵. Dahl begrunner det med at Irving har lest 80 000 sider av Goebbels dagbøker, som han bruker som kildemateriale i denne biografien.

Hobson kom med et motsvar til Dahls positive anmeldelse av Irvings Goebbels-biografi, der han uttrykker at Dahl later som om han kjenner forskningen. Han mener Dahl insinuerer at «faglig anerkjente» utenlandske historikere (David Irving) setter nazismens historie og jødeutryddelsen i et nytt lys. Hobson mener at virkeligheten er en helt annen og sier:

---

¹¹³ Engelstad 2009

¹¹⁴ Dahl, 1996, s. 4

¹¹⁵ Ibid.

Enhver historiker med kjennskap til litteraturen vet at Dahl konsekvent gir et forvrengt bilde av forskningen. Det er fascismens apologeter han trekker fram, og som han hevder driver den faglige revisjonen fremover.¹¹⁶

Hobson sier videre at Dahls uttalelse om at Irving er den fremste kildekritikeren innenfor nazismens historie i dag er oppspinn og at han ikke har grunnlag for å hevde det. Videre mener Hobson at Dahl beskylder jødiske lobbygrupper for å begrense forskningsarenaen for nazismens og jødeutryddelsens historie, uten å nevne faglige betenkeligheter ved å utgi et verk av en forfatter som Irving med hans politiske ståsted.

Dahl svarer ikke på Hobsons kritikk om mangel på faglig sannhet i Irvings historiefremstilling. Derimot legger han vekt på at han ikke mener at det er en jødisk verdenskonspirasjon som legger en stopper for utgivelsen av boka. Han sier at sammenligningen han konstruerer i det første innlegget:

[...] beror uttrykkelig på en tendens til skjerpet debattklima om visse sider av nazismen som jeg mener å kunne konstatere av en del enkelttilfeller: en større uforsonlighet, delvis etnisk preget, som desto mer påfallende som man ut fra en generell forutsetning om at «tiden leger alle sår» skulle forventet det motsatte.¹¹⁷

Videre prøver Dahl å oppklare begrepet «jødiske lobbygrupper» om enkelte kretser i USA som stoppet utgivelsen av Irvings bok. Dahl skriver at han bruker uttrykket fordi det blir brukt i amerikanske medier, og at han ikke legger mer i det enn en beskrivelse.

Dahl skriver at han hadde håpet at tidsperspektivet, (snart 80 år siden andre verdenskrig), skulle åpne for en større bredde i historien om jødeutryddelsen. Han sier:

Man skulle tro at det overordentlig rike materialet som gjennom åra er skaffet fram av forskningen, og den langvarige faglige debatten, samt ikke minst det faktum at de omstridte begivenhetene tross alt blir fjernere og fjernere i tid, ville føre til mer samlede og mindre divergente oppfatninger.¹¹⁸

I Hobsons neste motsvar irettesetter han Dahls uttalelse om at jødiske lobbygrupper stanset utgivelsen av Irvings Goebbels-biografi. Hobson forklarer at det er den enorme lanseringen av boka de ville stanse, ikke utgivelsen, og han sier det hadde vært merkelig om jødiske grupper ikke protesterte mot Irvings kontroversielle verk. Hobson forklarer om Irving:

Alt han har skrevet de siste årene er en hån mot millioner av ofre. Han hevder at holocaust er et alliert propagandapåfunn, og at gasskamrene i Auschwitz ikke kunne fungert rent teknisk.¹¹⁹

Hobson kommer videre med kritikk av at Dahl ikke har kommet med det som er svært tungtveiende innvendinger mot Irvings kvalifikasjoner som historiker. Hobson mener at når

---

¹¹⁶ Hobson, 1996, s. 43

¹¹⁷ Dahl, 1996, s. 4

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Hobson, 1996, s. 31

Dahl innestår for sin uttalelse om Irvings «tvers igjennom faglige monografi», stiller det videre spørsmål om Dahls egen faglige vurderingsevne og journalistiske redelighet. Hobson sier:

Sett på bakgrunn av det som faktisk skjer innen holocaust-forskningen, kan jeg bare gjenta at Dahls beskrivelse av Irving som «den fremste kildekritikeren innen nazismens historie i dag» er sludder og vrøvl.¹²⁰

Hobson mener det har blitt større bredde på forskningen om andre verdenskrig med gode bøker utgitt de siste årene av Götz Aly, Michael Burleigh, Christopher Browning og Ulrich Herbert, som er svært gode historikere og som gjennomførte en grundig og imponerende forskning som ikke fornekter at jødeutryddelsen fant sted. Hobson forteller at dette er historiefremstillinger som har utvidet forståelsen av de drivkreftene som førte fram til folkemordet.¹²¹ Historikerne her forklarer Hobson, har hverken Irvings sympatier med radikale høyreekstreme miljøer eller «etnisk hat» mot tyskerne.

Dahls neste motsvar forklarer han at man må skille mellom Irving som person og forfatter av historiske verker. Dahl er enig i at Irving som person har kommet med mange krenkende uttalelser og har opptrådt i fora som andre ikke ville ha deltatt i. Men han mener at Irving som forfatter har framskaffet nytt kildemateriale av et imponerende omfang. Videre sier Dahl:

Irving skriver faktisk gode bøker. Den siste er riktig bra, etter mitt syn.¹²²

Han bruker også Øystein Sørensen til å underbygge sine fakta med hans sitat om Irving:

Han er en mester i å grave fram kildemateriale som historikerne har neglisjert eller vært uvitende om.¹²³

Dahl trekker også tilbake utsagnet om at Irving er «den fremste kildekritiker», men framhever Irving som:

[...] den fremste kildejeger og kritiker i nazismens historiografi.¹²⁴

I Hobsons neste motsvar stiller han spørsmålet om hvordan vi kan skille mellom Irving som historiker og kildejeger i nazismens historiografi, og hans uttalelser som selverklært fascist og fornekter av Holocaust. Hobson sier at:

---

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid.

¹²² Dahl, 1996, s. 4

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

Forestillingen om at motbydelige løgner ikke sverter av på løgneren, avhengig av hvilket rom han forteller dem i, er ny for meg. Det er selvfølgelig slik at en historiker må innstå med hele sitt faglige omdømme uansett hvor han uttaler seg om et tema på sitt felt.¹²⁵

Hobson mener at Dahls forestilling om Irvings betydning i nazismens historieforkning, er et vrengebilde. Han sier:

Det er overhodet ikke slik at hans provokasjoner har brakt forskningen framover.¹²⁶

Hobson viser til at det er med støtte i sin faglige tyngde at Irving forneker Holocaust, som er en sentral begivenhet i historien om andre verdenskrig. Hobson kommenterer Dahls påstander om at Irving er «den fremste kildejeger» og sier videre at han mener at overlevende, hundretusenvis av dokumenter og millioner av ofre er bedre kilder. Han hevder derfor at historikere som anerkjenner Holocaust heller har et faglig fortrinn, framfor Irving med hans politiske holdninger.

I det siste innlegget i debatten imøtegår Dahl kritikken om at Irving har mange frastøtende uttalelser om Holocaust. Han viser til at det i de siste årene har vært mye skandalesitater av Irving i media og at han ble straffedømt i Bayern for å fornekte jødeutryddelsen. Han sier:

Og så er det likevel slik at alle sitatene fra Irving uttalelsene egentlig ikke annet enn forsterker mitt poeng: At til tross for at Irving uttaler seg slik, så skriver han faktisk gode bøker.¹²⁷

Dahl mener at det er paradokset ved Irving. Han er en god historieforfatter til tross for sine påstander og sitt politiske ståsted. Han presiserer derfor at bøkene hans bør gis ut og leses, fordi de tross alt har noe å tilføre historien om andre verdenskrig.

Debatten sommeren 1996 med motpolene Hans Fredrik Dahl og Rolf Hobson, dreier seg hovedsakelig altså om det historievitenskapelige miljøets reaksjon på Dahls positive omtale av historikeren David Irving. Problematikken som springer ut av debatten er spørsmålet om hvilke krav vitenskapshistorikere står overfor, samt hvilke kriterier kildematerialets må inneholde for at historiefremstillinger skal bli betraktet som faglig sanne.

---

¹²⁵ Hobson, 1996, s. 42

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Dahl, 1996, s. 50

Kapittel 5: Troverdige historieforskning

David Irving

David Irving er en britisk forfatter som har skrevet flere bøker om den tyske nazismen og andre verdenskrig. Irving har lenge vært kontroversiell på grunn av sitt avvikende syn på den nazistiske jødeforfølgelsens omfang og karakter.¹²⁸ Med sine provoserende kontroversielle historiske verk, sitt avvikende syn på nazismens jødeforfølgelse, samt sine politiske uttalelser, har Irving blitt beskyldt for «holocaustfornektelse». Å være en «holocaustfornekter» vil i grove trekk si at personen mener at påstander om at den «offisielle historien» om Holocaust, folkemordet på de europeiske jødene under andre verdenskrig, er en myte.¹²⁹ Han har også hatt forbindelser med nazistiske og rasistiske organisasjoner.

Irvings mest kjente bøker er *Hitler's War* (1977) og *Goebbels: Mastermind of the Third Reich* (1996). Det er hans historieverk «Goebbels: Mastermind of the Third Reich» som blir hardt kritisert i debatten sommeren 1996.

David Irving hevder han gjennomgikk 80 000 sider av Hitlers propagandaministers dagbøker før han utformet verket «Goebbels: Mastermind of the Third Reich», som han betrakter for å være en revidert historiefremstilling av nasjonalsosialismen. I Goebbels-biografien presenterer Irving kontroversielle synspunkter om den allerede offisielle historien om andre verdenskrigs jødeforfølgelse. Han hevder å ha kildemateriale som beviser at det ikke foregikk systematisk utryddelse av jødene, og at gasskamrene som ble anvendt i Holocaust-Birkenau ikke har eksistert, men at de kun er britisk propaganda.

Som tidligere nevnt har David Irving blitt beskyldt for å være en holocaustfornekter, men det er hans påstander i høyreekstremistiske tidsskrifter og aviser, som gir et tydelig innblikk i hvordan han forholder seg politisk. Irving blir politisk betraktet som «antisemittisk» og høyreekstremistisk. Ordet antisemittisk benyttes vanligvis som betegnelse for fiendtlige holdninger og handlinger rettet mot jøder fordi de er jøder.¹³⁰ Irving blir knyttet til antisemittisme på grunn av sine forbindelser med nazistiske og rasistiske organisasjoner.

Revisjonisme i historien

David Irving blir betraktet som en revisjonist. Revisjonisme betegnes i historieforskning som nyfortolkning av historiske bevis til en historisk hendelse. Selv om begrepet «revisjonisme»

---

¹²⁸ Svendsen 2019

¹²⁹ Simonsen 2019

¹³⁰ Simonsen 2019

ofte blir betraktet som noe negativt i historieforskning, er det i forskningsprosessen, normalt å jevnlig revidere historien. Revisjonisme kan enten betraktes som en legitim revisjon av historien etter hvert som ny forskning avdekker nye kjensgjerninger, eller en illegitim revisjon av historiske fakta. En illegitim revisjon kan også være benektelse av relevant fakta. Målet med det er enten å forfalske eller endre oppfatninger av historiske hendelser.

For historikere, er forsøket på å revidere historien om Holocaust et kjent eksempel på illegitim revisjonisme. I forsøket blir den allment anerkjente påstanden om planlagt, systematisk utryddelse av rundt 6 millioner jøder, ca. 400 000 sigøynere og 250 000 funksjonshemmede og homofile, benektet av revisjonistene.

Begrepet «revisjon» blir ofte unngått av andre historikere, i sin egen virksomhet, når de ser nytt (revidere = «se på nytt») og omvurderer historieskrivningen på et eller annet område. Grunnen til det er at historikere ikke ønsker at deres arbeid skal bli assosiert med illegitim revisjon.

Pseudohistorie

Illegitime revisjonistiske framstillinger kan bli betegnet som pseudohistorie. «Pseud» er en forstavelse som betyr falsk, uekte eller som ligner.¹³¹ Pseudohistorie blir derfor betraktet som et begrep for falsk historie, feil historieskrivning eller historieforfalskning. Begrepet betegnes som nedsettende og blir tildelt historiefamstillinger som avviker fra vanlige historieforskning, men som hevder å være historisk korrekt. Pseudohistorie kan bli sammenlignet med pseudovitenskap. Pseudovitenskap er undersøkelser som blir presentert som vitenskap, men disse undersøkelsene oppfyller ikke alminnelige krav som er satt til vitenskapelig forskning. Store norske leksikon forklarer at den vanligste forskjellen mellom vitenskapens prinsipper for hypotesetesting, ikke aksepteres av pseudovitenskapen. Videre i det store norske leksikonet står det at:

Pseudovitenskaplige undersøkelser baserer seg ofte på spekulasjoner som ikke kan verifiseres, og skiller seg fra vitenskapelige undersøkelser ved at den gir resultater som ikke kan reproduseres i andre sammenhenger, med metoder som ikke lar seg etterprøve.¹³²

Pseudohistorie og pseudovitenskap kan sammenlignes fordi de begge består av en metode, tro eller praksis som hevder å være historisk, men ikke er det, fordi de ikke benytter den formålstjenlige historieforskningen, og dermed mangler støttende bevis eller rimelighet.

---

¹³¹ Kåss 2020

¹³² Ystenes og Kjøll 2020

Pseudohistorieframstillinger ignorerer altså den historieforskningens konklusjoner. Framstillinger som trekker kontroversielle konklusjoner fra ny, spekulativ eller omdiskuterte historiske bevis, spesielt innenfor emner av nasjonal, politisk eller religiøse hendelser, (som for eksempel David Irvings historieframstillinger av nasjonalsosialismen), blir ofte avvist som pseudohistorie. Pseudohistorie er derfor et begrep som sammenfaller med revisjonisme i historien. Hvis revisjonistiske historieframstillinger blir betraktet som sannferdige, altså som om de var riktige, vil det få den følgen bli at sentrale historiske hendelser av den allerede anerkjente historien må bli omskrevet og endret.

Motstridende historieforståelse

I debatten 1996 presenterer Dahl, Irving som en historiker som beriker historieforskningen. Han mener Irving skriver gode historiske bøker som fører historieforskningen fremover, til tross for at Irving selv har utropt seg som fascist og nazist-apologet. Hobson på sin side hevder at man ikke kan skille Irvings to sider, fordi en historiker må innta for hele sitt faglige omdømme. Debatten bærer tydelig preg av uenighet. Skal vi ta Irving, med hans politisk provoserende uttalelser om at jødeutryddelsen og gasskamrene er en myte, på alvor i historieforskningen?

Hans Fredrik Dahl mener at Irvings bakgrunn, ikke har betydning for hans historiske forskning. På tross av Irvings politiske og ideologiske ståsted hevder nemlig Dahl at Irvings historiske fremstillinger bringe historieforskningen fremover. I artikkelen «Sår som ikke gror», tar Dahl opp tematikken anliggende det internasjonale bokmiljøet. Han hevder det er en forbitring i det internasjonale bokmiljøet. Den forbitringen mener Dahl fremmer en miljøendring som forbyr en slik historisk fremstilling som David Irving produserer. Dahl mener altså at det internasjonale bokmiljøet ikke ser forbi Irvings politiske og ideologiske ståsted. Dahl hevder det kommer til uttrykk når det internasjonale bokmiljøet, slik Dahl eksemplifiserer, avviser David Irvings historiske framstilling, men hyller Daniel J. Goldhagen og hans historiske verk «Hitler's willing Executionists».

I Goldhagens historiske fremstilling tar han opp spørsmålet om hvordan Holocaust ble en realitet, og igjennom sine studier på det tyske samfunnet konkluderer han utelukkende med at tyskerne villig henrettet jødene på grunnlag av den tradisjonelle tyske antisemittismen som regjerte samfunnet under andre verdenskrig. Dahl provoseres av at Goldhagens bok får så store salgstall, og sier at:

Hitlers willing Executionists» fremmer den absurde påstand at nasjonalismens forsøkte folkemord skyldtes tyskerne i egenskap av tyskere, i den forstand at tradisjonell tysk

antisemittisme ... skal ha vært et spesielt «utryddende» slag, noe som igjen skal forklare at tyske reservepolitifolk, kz-fangevoktere og andre gange alminnelige håndlangere så villig tok del i utryddelsen.¹³³

Dahl understreker at flere anmeldere, som er eksperter på denne tematikken, for lengst har påvist Goldhagens studier som uholdbare. Det er ikke det at en slik tekst skrives og utgis, som ryster Dahl, det er at boken får den oppmerksomheten den får, på tross av den tone boka anlegger. Dahl forklarer at det er:

Den uforsonlig, bedrevitende, arrogante ... ja jeg vil si: autoritær tone som bærer dens argumentasjon.¹³⁴

Dahl mener verden er moden for å skylde på et bestemt folk, noe som kommer til uttrykk gjennom at Goldhagens bok ble folkelesning over hele verden. At Goldhagens verk ble en salgssuksess hevder Dahl tyder på at det er en klimaendring innen det internasjonale bokmiljøet. Han mener at denne endringen vekker noe som ikke har preget den historiske debatten på lenge, nemlig ideologi, smalsporethet og etnosentrisme.

Rolf Hobson mener Hans Fredrik Dahl i sitt første innlegg gir leserne sine det inntrykket at det er «jødiske lobbygrupper» og historiske kommentatorer som trekker grensene for hva som er tillatt innenfor den internasjonale faglige fagdebatten. Hobson er ikke enig i det, og forklarer at enhver historiker med kjennskap til litteraturen på dette feltet, vil forstå at Dahl konsekvent gir et forvrengt bilde av denne forskningen.

Til tross for at forskning som springer ut av holocaustfornektelse ikke er anerkjent som seriøs historieforskning, hevder Hans Fredrik Dahl at David Irvings Goebbels-biografi, bygger på faglig kvalitet. Han forklarer at det er det internasjonale bokmiljøet som presenterer en tiltakende forbitring av denne tematikken. Han skriver:

Tiden leger våre sår, heter det gjerne. Avstand og glemsel sprer, tror vi, et forsonende skjær over selv de bitreste fortidsminner. Men i alle fall på ett område ser dette ikke ut til å stemme.¹³⁵

Dahl mener at fortolkningen av andre verdenskrig tyder på et mer tiltakende, enn avdempet konfliktnivå, og begrunner dette ved at flere land har foretatt endringer i sine straffelover. Disse straffelovene, (som er i disfavør til holocaustfornektere) hevder Dahl, er ment å ramme uønskede utsagn om Hitlers jødeutryddelse.

Ifølge Dahl var det press fra jødiske lobbygrupper som stanset lanseringen av Goebbels-biografien. Han forklarer at det var aksjonistene i de jødiske lobbygruppene som spredte den

---

¹³³ Dahl, 1996, s. 4

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

oppfatning av at Irvings bok gir en skjult apologi for Hitler, og hvor underteksten legger skylden for jødeforfølgelsen på jødene selv. Til dette sier Dahl at:

Denne fullstendige grunnløse påstand – jeg har lest biografien, og kan innestå for dens faglige kvalitet – tvang forleggerne til å trekke utgivelsen tilbake.¹³⁶

Som tidligere nevnt avfeier Hobson utsagnet fra Dahl om at jødiske grupper påvirker det internasjonale bokmiljøet. Videre stiller han seg kritisk til Dahl som historiker og spaltist når han hevder at han kan innestå for Irvings Goebbels-biografis faglige kvalitet. Hobson mener at Dahl ikke har nok kunnskaper innenfor forskningen på dette feltet til at han kan «innestå for dens faglige kvalitet». Hobson viser til at grunnlaget for at Dahl uttaler seg slik, er fordi Dahl ønsker:

[...] nye bidrag av «faglig anerkjente» utenlandske historikere som setter vesentlige trekk ved nazismens historie i et nytt lys.¹³⁷

Hobson mener at Dahl med sin rosende anmeldelse av Goebbels-biografien må være enig i Irvings uttalelser om at Holocaust og jødeutryddelsen ikke eksisterte, når han anerkjenner Irvings verk. Dahl benekter dette, og forklarer at Irving ikke fornekte holocaust og jødeutryddelsen i sine bøker. Denne oppfatningen finnes ikke i Irvings historiefremstillinger, bare i rene politiske utsagn. Dahl skriver:

Irving bestrider ikke i sitt forfatterskap dette folkemordet [på jødene], hva hans siste bok viser. Tvert imot vil jeg si at hans bøker gir oppslag til verdifulle diskusjoner av det.¹³⁸

Slik Hobson forstår Dahl, opererer han med en funksjonsdeling i media. Hobson forklarer at Dahl hevder at faghistorikeren Irving ikke står ansvarlig for det som fascistene Irving sier i andre medier enn bøkene sine. Slik Hobson forstår Dahl, skriver han:

Mediene er skilt fra hverandre av vanntette skott. Ingenting skvulper gjennom fra det ene til det andre.¹³⁹

Hobson viser til at Dahl mener at Irving kan fornekte holocaust i alle typer offentlige arenaer, men så lenge han ikke gjør det i sine historiefremstillinger, er han fortsatt den fremste «kildejeger og -kritiker» på feltet. Hobson sier det er nytt for han at løgneren ikke sverter av på løgneren, avhengig av hvilket rom han forteller dem i.

Frykt for glemselens slør

Hobson står ikke alene i sin oppfatning. Fure skriver i sin pamflett at det skarpe skillet mellom Irvings politiske uttalelser og hans historieskrivning, som Dahl opererer med, ikke

---

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Hobson, 1996, s. 43

¹³⁸ Dahl, 1996, s. 50

¹³⁹ Hobson, 1996, s. 42

eksisterer i de internasjonale kommentarene til Irvings arbeider. Tvert imot, forklarer Fure, Irvings politiske orientering og -opptredener er viet stor oppmerksomhet nettopp fordi de har en klar innvirkning på hans historieskrivning. Følgelig har Irvings historiefremstillinger blitt hardt kritisert av fremtredende forskere innenfor den nasjonalsosialistiske epoken, men dette nevner ikke Dahl i sin rosende omtale av Irvings verker. Fure hevder det fører til et spørsmål om Dahls troverdighet. Fure skriver:

Når Dahls utsagn om at Irving ikke benekter utryddelsesleirer i sine faghistoriske framstillinger konfronteres med Goebbels-biografien, får vi en interessant prøve på Dahls troverdighet, faglige integritet og leseevne.¹⁴⁰

Fure forklarer i sin pamflett at bakgrunnen for at St. Martin's Press annullerte publikasjonsavtalen av Goebbels-biografien ikke bare var på grunn av jødiske lobbygrupper, slik Dahl poengterer, men også på grunn av betydelig hard kritikk fra anmeldere i fagboktidsskrifter.

Til Dahls kommentar om at han selv kan innestå for Goebbels-biografiens faglige kvalitet, mener Fure at det innebærer at Dahl også må være enig i alle bokens tolkninger, noe han ikke er. I ett senere innlegg i debatten, «Tilfellet David Irving og nazismen», skriver han nemlig:

Jeg er selvfølgelig ikke enig i mye av det han skriver, men dette perspektivet er av verdi i seg selv.¹⁴¹

Hvis Dahls utsagn om at han kan innestå for bokens faglige kvalitet skal ha noe legitimitet, mener Fure at Dahl også må innestå for at Irvings forskning er i overensstemmelse med de kravene som stilles til forskningens bevisførsel, slutninger og argumentasjon. Fure understreker dette med at:

Et minimumskrav må være at dersom en veletablert teori forkastes, må det dokumenteres at den empiri den hviler på er uholdbar.¹⁴²

For hva står det egentlig i Irvings historiefremstilling om nazi-statens politikk overfor jødene, noe Dahl ikke kommenterer i sin omtale, spør Fure. For å svare på dette spørsmålet trekker Fure fram historikeren Gordon A. Craig. Fure beskriver Craig som den historikeren som har uttalt seg mest positivt om Irving og Goebbels-biografien. Han beskriver den generelle oppfatningen Irving har om jødeutryddelsen slik:

He has [...] argued that the Holocaust never took place, being a Polish invention, and that *Auschwitz was a labor camp with an unfortunately high death rate but nothing remotely resembling gas ovens*. Such obtuse and quickly discredited views, which Irving repeats with

---

¹⁴⁰ Fure 1997: 12

¹⁴¹ Dahl, 1996, s. 4

¹⁴² Fure 1997: 11

relish at public meetings as well as in his publications, have proven to be offensive to large numbers of people, [...] .¹⁴³

Videre forklarer Craig at Irving erkjenner i Goebbels-biografien at jøder dør på steder som Auschwitz, men at det skal ha vært gasskamre som tok livet av jøder nekter han for. Hvordan jødene omkom og forsvant fra store deler av Europa, mener Craig at Irving ikke er i stand til å gi en tilfredsstillende forklaring på.

Fure mener det er en dramatisk avstand mellom Craig og Dahls oppfatninger av Irvings beskrivelse om jødernes skjebne i Det tredje rike. Fure mener at deres oppfatninger utelukker hverandre, noe som følgelig betyr at en av dem må ha ytterst dårlige leseferdigheter.

I sin egen oppsummering av Irving-debatten forklarer Dahl at Hobson avviser alle Irvings bøker fordi han i andre sammenhenger skal ha benektet at nazistene utførte folkemord, og Dahl understreker «skal ha», fordi, slik han skriver i oppsummeringsinnlegget:

Irving bestrider ikke i sitt forfatterskap dette folkemordet, hva hans siste bok viser.¹⁴⁴

Dahl hevder altså at Irving ikke benekter at det fantes utryddelsesleirer i sine historiske arbeider. Han mener at det kun er sitater og annenhåndsstoff som viser til at Irving forneker jødeutryddelsen.

Fure ser det fra en annen vinkel. Han mener at Irving bevisst har unnlatt å benekte utryddelsesleirene i sine historiefremstillinger. Fure forklarer at:

Irving har konsekvent fjernet disse leirene fra nazi-statens destruktive politiske instrumentarium i sine historiefremstillinger.¹⁴⁵

Fure mener at grunnen til at Irving har gjort dette bunner i frykt for at hvis han produserer en eksplisitt tese om at utryddelsesleirene ikke fantes, kan han bli utsatt for strafferettslig forfølgelse.

Irving har allikevel fulgt en dobbelt linje i spørsmålet om jødeutryddelsen, forklarer Fure. Irving har, slik som det er beskrevet over her, ikke benektet Holocaust i sine historiske arbeider, men kategorisert dem i politiske sammenhenger. Fure sier at Dahl kan finne både utførlige og begrunnet benektelse av folkemordet på jødene i innledningen til Leucher-rapporten. Denne rapporten er en tekst som er forfattet og underskrevet av Irving, og som motbeviser Dahls utsagn om at det kun finnes meninger om Irvings Holocaustfornektelse i sitater og annenhåndsmateriale. Videre forklarer Fure at:

---

¹⁴³ Fure 1997: 12

¹⁴⁴ Dahl, 1996, s. 50

¹⁴⁵ Fure 1997: 18

Dersom tilstrekkelig mange skriver slike amputerte historier og tilstrekkelig mange applauderer dem. Vil det trekkes et glemselens slør over det statlig organiserte masse mordet på jødene.¹⁴⁶

Fure finner derfor framstillingen Craig gir av Irvings Goebbels-biografi, og hans beskrivelse av jødeutryddelsen, mer treffende. Fure hevder at Dahl enten bevisst ønsker å desinformere sine lesere, eller så har han, slik Fure skriver:

[...] ikke lest den boken som han reservasjonsløst anbefaler, og den øvrige produksjonen som han omtaler.¹⁴⁷

Når det ikke er anført nye kilder og viten, mener Fure at Dahl opptrer uhederlig overfor sine lesere når han sterkt anbefaler en bok som formidler den oppfatningen at det ikke eksisterte utryddelsesleirer.

Uenighet

Debatten bærer tydelig preg av uenighet om hvorvidt man skal ta Irving, med hans politisk provoserende uttalelser om at jødeforfølgelse og gasskamrene er en myte, på alvor i historieforskningen.

På den ene siden i debatten hevder Dahl at Irving trer frem som en betydelig kildekritiker til historien om nasjonalsosialismen, til tross for hans nazistiske sympatier. Etter at Dahl har lest boka mener han at han kan innestå for dens faglige kvalitet. Dahl hevder at det er det skjerpene debattklimaet som hindrer at de omstridte begivenhetene, som blir fjernere, ikke fører til samlende og mindre divergente oppfatninger, samt hevder Dahl at vi må skille mellom Irving som person og Irving som forfatter, fordi paradokset ved Irving er at han er en god historiker til tross for sine påstander og sitt politiske ståsted.

På den andre siden mener Hobson at Dahl ikke har den nødvendige historiefaglige kompetansen på dette feltet til å uttale seg om Irvings fremstillinger, og at historikere med kjennskap til litteraturen kan se at Dahl gir et forvrengt bilde av forskningen. Hobson mener at Dahl anerkjenner Irvings Goebbels-biografi, kun for at han selv skal få status for å ha tilføyd historieforskningen en fremragende historiefremstilling. Hobson påpeker at Dahl ikke har noen tungtveiende innvendinger mot Irvings kvalifikasjoner og at man derfor kan stille seg kritisk til Dahls egen faglige vurderingsevne og journalistiske redelighet, samt hevder han at en historiker må innestå for hele sitt faglige omdømme.

---

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid.: 19

Fure understreker Hobsons bemerkning når han forklarer at Dahl må innestå for at Irvings forskning er i overensstemmelse med de kravene som stilles til forskningens bevisførsel, slutninger og argumentasjon, hvis han også skal innestå for at bokens faglige kvalitet skal ha noe legitimitet.

Kapittel 6: Problematikken debatten belyser

Kildekritiker eller kildeforfalsker

Det er viktig å teste ut nye teorier og kilder til den allerede anerkjente forskningen vi har i historien. Men hvordan kan vi evaluere det enorme kildematerialet David Irving har i sin historiefremstilling *Goebbels: Mastermind of the Third Reich*?

David Irving er en historiker som har hatt sitt hovedfokus på nazismens nasjonalitet under andre verdenskrig. I 1977 ga han ut boken «Hitler's war». «Hitler's War» er et verk som beskriver andre verdenskrig fra Adolf Hitlers ståsted. I boken blir ikke den nazistiske utryddelsespolitikken overfor jødene benektet, men med boken ønsket Irving å «renvaske» Hitlers navn, som han mente historikere hadde svertet. Irving legger i boken frem bevismaterialer som angivelig hevder at Hitler ikke skulle ha visst om utryddelsesleirene før i oktober 1943. «Hitler's War» var en kontroversiell bok, men på slutten av 1980-årene tok Irving et langt sprang videre i fremstilling av nasjonalsosialismen. Biografien «Goebbels: Mastermind of the Third rich» ble et resultat av det spranget.

David Irving er den første historikeren som tar i bruk alle de 80 000 sidene av Joseph Goebbels dagbøker. Dette er dagbøker hvor Goebbels noterte Hitlers mest hemmelige, dokumenterte metoder og strategier for nazi-lederskap. David Irving mente at han ut fra disse dagbøkene kunne konstatere at Hitler ikke begikk systematisk utryddelse av jødene.

Dahl viser til det enorme kildematerialet Irving har til Gobbels-biografien. Følgelig kommer han med en påstand om at Irving er «den fremste kildejeger og kritiker i nazismens historiografi».¹⁴⁸ Fører denne massive fremleggelsen av kildemateriale til at Irving kan anerkjennes som en god kildekritiker?

Til tross for at forskning som springer ut av Holocaustfornektelse ikke er anerkjent som legitim historieforskning, hevder Hans Fredrik Dahl at David Irvings Goebbels-biografi bygger på faglig kvalitet.

I sin positive anmeldelse av Goebbels-biografien «Sår som ikke gror», uttrykker Dahl tydelig at han mener David Irving beriker forskningen om nasjonalsosialismen. Han viser til at Irvings kildekritiske holdning er spesielt stimulerende fordi, litteraturen om nasjonalsosialismen er fattig på uavhengige vurderinger. Dahl mener at en lukket holdning til dokumenter som Irving har basert sine kilder på i Goebbels-biografien;

---

¹⁴⁸ Dahl, 1996, s. 4

[...] vil låse forskningen inn i «riktige» eller «gale» standpunkter.¹⁴⁹

Dahl hevder en slik lukket holdning vil føre til at historieforskningen utelukkende vil bestå av et rent ideologisk fundament, noe han påpeker at det er tilfeller av i historiske debatter.

Dahl mener at Irving, på tross av sitt politiske ståsted, faktisk skriver gode bøker. I innlegget «Tilfellet David Irving og nazismen» skriver Dahl:

Irving skriver faktisk ganske gode bøker. Den siste er riktig bra etter mitt syn.¹⁵⁰

Både Hobson og Fure mener Dahl uttrykker sin begeistring for Irvings «banebrytende» forskningen innen nasjonalsosialismen. Det gjør han uten å vektlegge kritikken som historikere med høy historiefaglig kompetanse innenfor dette feltet gir Irvings historiefremstillinger.

I debatten påpeker Hobson at Dahl ikke har den historiefaglige kompetansen som er nødvendig på dette feltet for å presentere og anbefale, Irvings historiske verk for norske lesere. Hobson skriver:

I innlegg etter innlegg later Dahl som om han kjenner forskningen på dette feltet, og at nye bidrag av «faglig anerkjente» utenlandske historikere setter vesentlige trekk ved nazismens historie i et nytt lys.¹⁵¹

Rolf Hobson kommenterer uttalelsen til Dahl i sitt innlegg «KRONIKK Dahls medie-fristed». Hobson mener at Dahls positive framstilling av Irvings rolle og betydning i nazismens historieforskning, ikke er annet enn et vrengebilde. Hobson kommenterer Dahls utsagn om Irving slik:

Det er over hode ikke slik at hans provokasjoner har «brakt forskningen framover».¹⁵²

Og følgelig hevder han derfor at:

Dahl har opptrådt uredelig som journalist ved å utelate sentrale opplysninger i sin første artikkel. Opplysninger som motbeviser alt han sier om holocaust-debatten.¹⁵³

Hobson hevder Dahl presenterer en svekket faglig vurderingsevne ved sine uttalelser. Han mener også at Dahl svekker sin egen posisjon som historiker når han utroper Irving, som er nazismens mest fremtredende forsvare, til å være en av dens fremste historiker.

---

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Hobson, 1996, s. 43

¹⁵² Hobson, 1996, s. 42

¹⁵³ Ibid.

Dahls utvalg av historikere for å underbygge hans påstand om at Irvings verk er troverdig, mener Hobson er misvisende. Han mener at Dahls selektering av bøker, kritikere og anmeldere ligger snublende nært til å tolke at han selv ønsker å fremme etnisk hat.

Fure setter flere spørsmål ved Dahl som historiker når han hyller David Irving slik han gjør i sin anmeldelse «Sår som ikke gror». Det er kildekritikken som først gjør seg gjeldende. For når Dahl beskriver Irving som:

[...] den forfatter i dag som etter mitt skjønn anlegger det mest konsekvente kildekritiske perspektiv i sine analyser [...] ¹⁵⁴

utroper han Irving som den fremste kildekritikeren innen forskningen om nasjonalsosialismen. Fure mener implisitt det fører til at Dahl bebreider den øvrige forskningen som gjennomgående dårlig kildekritikk på samme tid.

Både Fure og Hobson kommenterer Dahls manglende utdyping i sin anmeldelse av Irving. Fure mener Dahls uttalelser om at Irving har fremragende kvaliteter som kildekritiker er ytterst originale synspunkter. Noen av de fremste ekspertene på nasjonalsosialismen har omtalt flere av Irvings bøker, men disse kritikkverdige kommentarene er det mangel på i Dahls anmeldelse. Grunnen til den manglende kritikken i Dahls anmeldelse, mener Fure, grunner i at det ikke er mulig å finne omtaler som deler Dahls synspunkt. Derimot forklarer Fure:

[Er det] ikke vanskelig å finne fundamental kritikk mot og total avvisning av Irvings forsøk på kildeanalyser. ¹⁵⁵

For å kunne ha en kvalifisert oppfatning på dette området, mener Fure at en historiker må ha omfattende førstehåndskjennskap til et enormt primærkildemateriale. Følgelig setter han derfor spørsmålsteget om hvilket grunnlag og kvalifikasjoner Dahl har, for å kunne komme med de påstandene han gjør, om Irvings og andre historikers behandling av nasjonalsosialismens historiske kilder. Fure mener at en historiker ikke kan utnytte kilder han eller hun ikke kjenner til, og utdyper dette videre ved å si:

Det finnes *ingen* person i Norge som har en slik omfattende førstehåndskjennskap til kildene til nasjonalsosialismen. ¹⁵⁶

Ifølge Fure betyr det derfor at Dahls positive uttalelsen til om Irvings kildekritikk ikke er en sannferdig påstand, fordi Dahl selv ikke har tilstrekkelig kunnskap innenfor dette feltet for å kunne uttale seg om den faglige kvaliteten. Oppfatninger om David Irvings kildekritiske

---

¹⁵⁴ Dahl, 1996, s. 4

¹⁵⁵ Fure 1997: 20

¹⁵⁶ Ibid.

kunnskaper kan, ifølge Fure, kun bli vurdert seriøst av historikere som selv har utført omfattende forskning basert på primærmateriale.

Videre forteller Fure at Dahl i alle sine artikler i Dagbladet holder fast ved at Irving i sine historieframstillinger ikke benekter at det fantes utryddelsesleirer i Det tredje rike. Dahl reiser også tvil i en artikkel i Morgenbladet om Irving i det heletatt har kommet med slike uttalelser. Fure hevder at Irvings bøker fikk mer troverdighet og vitenskapelig legitimitet som et resultat av Dahls artikler, der han utroper ham som den fremste kildekritikeren innen forskning om nasjonalsosialismen, slik at Irvings historiske arbeid følgelig da fikk opphøyet status som uavhengig.

Dahl mener altså at Irvings kildegransking beriker litteraturen om nasjonalsosialismen som han hevder er fattig på uavhengige vurderinger, samt påpeker han at en lukket holdning til Irvings dokumenter resulterer i at forskningen blir ren ideologisk fundamental, altså at denne holdningen låser forskningen inn i riktige og gale synspunkter.

Hobson mener at ved at Dahl uttrykker sin begeistring for Irvings kildegransking uten å vektlegge kritikken fra andre historikere med høy historiefaglig kompetanse, svekkes hans egen faglige vurderingsevne, samt at hans selektering av bøker, kritikere og anmeldere kan tolkes som om han selv er drevet av et etnisk hat.

Fure mener Dahl implisitt bebreider den øvrige forskningen som dårlig kildekritikk med sine originale uttalelser. Fure hevder samtidig at det er vanskelig å finne fundamental kritikk mot og total avvisning av Irvings forsøk på kildeanalyse, fordi det forutsetter at en historiker må ha en omfattende førstehåndskjennskap til nasjonalsosialismens kilder, noe han påpeker at ingen i Norge har. Fure mener følgelig at Dahls utsagn, om at Irvings verk har faglig kvalitet, ikke kan være sannferdig.

Relativisering av nasjonalsosialismen

Relativisme er å betrakte noe som relativt, altså det motsatte av å betrakte noe som objektivt. Enhver teori som hevder at noe eksisterer, altså teorier som har visse egenskaper, er sant eller gyldig, bare i forhold til noe annet, kan kalles relativistisk. Store norske leksikon hevder vi allerede i antikkens filosofi kan finne relativistiske posisjoner, og da nærmere bestemt hos sofistene hvor Protagoras formulerte *homomensura*-setningen: «Mennesket er alle tings målestokk.»¹⁵⁷ Videre forklarer store norske leksikon at den historiske formen for

---

¹⁵⁷ Svendsen 2015

relativismen er sammenfallende med den erkjennelsesteoretiske relativismen. Her hevdes det at dommen det enkelte individ feller, må forstås i lys av dets historiske kontekst.

Historieforskere må, for å få medhold i sin historiske bevissthet, fremme sine bidrag gjennom aviser, radio og fjernsyn. Forskerne må selv opparbeide en beholdning av kunnskap i offentligheten. Hovedoppgaven til historikerne og de historisk orienterte samfunnsforskerne, forklarer Fure er: «å utvinne kunnskap og forståelse av langsiktige utviklings- og endringsprosesser».¹⁵⁸

En dobbel tendens i holdningene til den nazistiske stat, mener Fure, har spesielt stor betydning for samfunnets kollektive tankeevne og handlingsdisposisjoner. Spørsmål om nasjonalsosialismens karakter og plass i tysk og europeisk historisk utvikling, hevder Fure, er et problemområde. Forsøkene på å normalisere dette forholdet ved å relativisere det, slo feil, ifølge Fure.

Det har skjedd en forskyvning i tyngdepunktet for forskningen innen nasjonalsosialismen. Tidligere var forskningen konsentrert om å forklare maktovertagelsen og nazismens framvekst i 1933, mens det i nyere tid har vært mer fokus på nazismens forbrytelser, det vil si Holocaust og jødeforfølgelsen. Nedtoning og bortforklaring av det nazistiske sivilisasjonssammenbruddet har gjort seg gjeldende i større grad de senere årene. Fure forklarer at denne tendensen til nedtoning og bortforklaring:

[...] strekker seg fra forsøk på å normalisere forholdet til den nasjonalsosialistiske epoken ved å relativisere den nazistiske statsterrorisme, til en kategorisk benektelse av at det foregikk systematisk utryddelse av jøder i regi av den nazistiske stat.¹⁵⁹

Siden det i nyere tid har fått en utbredt variant, mener Fure det er snakk om en internasjonal tendens. Fure forteller at denne tendensen er inngående analysert i Deborah E. Lipstadt verk *Denying the Holocaust: The Growing Assault on Truth and Memory* (1994).

Relativisering av nasjonalsosialismen, mener Fure, fører til at nazismens antisivilisatoriske karakter nærmest forsvinner helt når den blir behandlet slik, og følgelig fører dette til tap av historisk bevissthet. Fure forklarer at bevisstheten:

[...] forsvinner i disse utlegningene om at krigen mellom Nazi-Tyskland og de vest-europeiske statene og USA var en konflikt mellom barbari og statsterrorisme og relativt siviliserte stater.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Fure 1997: 7

¹⁵⁹ Ibid.: 8

¹⁶⁰ Ibid.

Fure hevder at det er dette som utgjør den internasjonale konteksten for debatten i 1996. Konteksten gir altså gyldighet til de historiske framstillingene av den britiske historikeren David Irving.

I likhet med Fure er også Theo Barth, professor i teori og skrijving ved Kunsthøyskolen i Oslo, også uenig med Dahl når han omtaler revisjonistiske historikere og deres kildekritikk i Holocaust-forskningen. Barth hevder Dahl nok en gang flytter historieforskningen et hakk lengre inn i et tvilsomt nabolag, der de fleste vegrer seg for å gå inn. Barth forklarer at:

Han inviterer oss til glemselens sanatorium, der sår gror uten terapi og oppreisning skjer uten justis.¹⁶¹

Barth mener Dahl søker et 'balansert syn' på Nazi-Tysklands store navn, og en repatriering av Det tredje rike til en plass i historien. Barth forklarer at Dahl ønsker:

En forsoning i all minnelighet – i rettferdighetens navn, selvfølgelig. Kuren er heller ikke uten resept: Dahl anbefaler 'avstandens visdom', og avstanden han foreskriver gjelder naturligvis også jødene skjebne under den annen verdenskrig – Holocaust.¹⁶²

Barth forstår det slik at Dahl hevder at Irving ønsker å få innlemmet Hitler blant verdenshistoriens store hærførere, og videre betrakter han mengden av jødiske døds ofre kun som et resultat av 'generell ressursknapphet og logistikk-problemer', som videre innlemmes i et større regnskap som konkluderer med 'at det er fælt med krig'.

Barth forteller at Hitler i et slikt perspektiv, med tiden, kanskje ville kunne sammenlignes med for eksempel Napoleon. Videre hevder han at det er behov for å skille mellom disse destruktive førerne etter hva de har bragt inn i verden, for ettertiden. Barth forklarer at:

Mens Napoleon etterlot seg et forvaltningsapparat, et høyskolesystem og endel forskningsinstitusjoner som har preget livet i Frankrike langt inn i det 20. århundre, kan det knappst herske noen tvil om at Hitler – i samme forstand – etterlot seg Holocaust, et Autobahn-nett og Volkswagen. Slik sett faller sammenligningen med Napoleon kanskje ut i Hitlers disfavør.¹⁶³

Men, påpeker Barth, hvis man følger det Dahl opererer med, nemlig den 'vise distansens' kompromissløse vei, kan sammenligningen betraktes som fruktbar. Bart forklarer det slik:

Den gir oss en ramme til å forstå hvordan David Irvings action reports og Ernst Zündels runebesatte internettsider er uttrykk for at Holocaust kanskje er Det tredje rikets mest profilerte institusjon i dag – tross nazismens fall. Som institusjon begrenses dens nedslagsfelt ikke til nazistiske miljøer.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ Barth, 1996, s. 24

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Ibid.

Dette er som sagt empirisk belagt, understreker Barth. Han hevder at slike sammenligninger kan føre til at det oppstår tragiske skikkelser, samt at det kan trekkes en linje fra dette til at en del av appellen også danner basis for rekrutteringen.

I likhet med Hobson og Fure mener Barth at det reiser seg alvorlige spørsmål om hva Dahl mener med kildekritikk, eller mer generelt, hvordan man skal omgås kilder, når han utroper Irving til den fremste kildekritiker innen nazismens historie i dag.

Det har blitt kjent at Irving har blitt beskyldt for å stjele kildematerialet til Goebbels-dagbøker fra tidenes største Goebbels-ekspert, nemlig Dr. Elke Frolich fra Institutt for samtidshistorie i München. Barth forteller at Dr. Elke Frolich i 1992:

[...] oppdaget det enorme tilfanget på Goebbels dagbok, som lå lagret i Moskva. Mens hun arbeidet med materialet, som Goebbels fikk mikrografert ned på glassplater innen krigens slutt, fikk hun besøk av Irving. Ettersom Frolich dro på ferie, klarte Irving å få med seg materialet ut av landet, lage en kopi ved hennes institutt i München og returnere det innen hun oppdaget rovet og fikk varslet Moskva-arkivet.¹⁶⁵

Irving skal også ha forsøkt å selge dette materialet til avisen Sunday Times for 75 000 engelske pund. På bakgrunn av det mener derfor Barth at det kanskje ikke er så sensasjonelt at Irving blir frosset ut av 'faghistorikernes gode selskap'.

Dahl mener at Irving ikke bare fremstår som en 'uovertruffen kildedetektiv', men at Irving også skriver så godt og har en så god kjennskap til kildene at ingen faghistorikere skal ha klart å motbevise hans teser. Barth mener dette er en myte, og deler derfor ikke Dahls beundringer og forteller følgende at:

Irving har blitt slått retrett på flere punkter. Dessuten er verkene hans et dørgende kjedelig og endeløst petimeterarbeid som ispes korte – vittige og substansløse – hentydninger der en ikke uvesentlig del av argumentasjonen ligger: en temmelig fantasiløs og programmatisk øvelse i å underskrive på revisjonismens hovedteser.¹⁶⁶

Barth mener Irvings historiske fremstilling føyer seg inn i rekken av den Lesertradisjonen som er kjent under navnet fundamentalisme. Videre lurar derfor Barth på om Dahl, med viten om hvordan Irving tilegnet seg Goebbels-materialet, fremdeles vil vedkjenne seg selskapet kun basert på Irvings 'faglige' omgang med kildene.

Alvorlig grad av konspirasjonsteorier

Deborah Lipstadt er professor i moderne jødisk historie og Holocauststudier på Emory universitetet i Atlanta. I sin bok «*Denying the Holocaust: The Growing Assault on Truth and*

---

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

Memory» fremmer hun sitt arbeid om bevisstheten rundt Holocaust og jødeforfølgelsen under andre verdenskrig. Det gjør hun for å motarbeide holocaustfornekterne og deres arbeid i å få sine «konspirasjonsteorier», slik Lipstadt betegner deres revisjon om at det ikke finnes jødeforfølgelse eller Holocaust, akseptert som legitim forskning.

Lipstadt jobber altså med å forebygge konspirasjonsteorier av alvorlig grad. Hun er bekymret for at konspirasjonsteorier rundt Holocaust skal slå røtter og forvrengte historiens virkelighetsbilde. Hun baserer utgangspunktet i sitt verk, *Denying the Holocaust*, på en undersøkelse gjort av Roper Organization.

I sammenheng med åpningen av United States Holocaust memorial museum i april 1993 gjennomførte Roper Organization en undersøkelse for å kartlegge amerikansk kunnskap om Holocaust. Hverken Roper Organization eller American Jewish Committee, som sponset undersøkelsen, forventet noen oppsiktsvekkende resultater, men de ble overrasket over resultatene på spørsmålene i undersøkelsen. På spørsmålet «Tror du det er mulig at Holocaust ikke fantes?» svarte 22 prosent av den voksne amerikanske befolkningen, samt 20 prosent av videregående studenter «ja». Lipstadt forteller at:

The response shocked many people who had long dismissed Holocaust denial as a wacky phenomenon of no more validity than the claim that the earth is regularly visited by alien beings.¹⁶⁷

I verket *Denying the Holocaust* blir vi presentert for at holocaustfornektelse i økende grad ser ut til å bli et legitimt fenomen. Lipstadt opplevde både støtte og motgang i sin forskning på holocaustfornektere. Motgangen kom i form av skepsis, hvor kritikerne mente at avhandlingen ikke var verdig et seriøst stipend, siden holocaustfornektelse ikke ble ansett som et reelt utbredt problem.

Støtten florerte imidlertid da meningsmålingens resultater, kombinert med inntreden av holocaustfornekteres artikler på universitetene, overbeviste mange folk at holocaustfornektelse utgjør en klar og tydelig fare. Da *Denying the Holocaust* dukket opp noen uker etter meningsmålingen, hyllet mange av de tidligere skeptikerne Lipstadt for å ha opplyst dem om hvilken trussel dette fenomenet bærer med seg.

Det har også vært en diskusjon rundt undersøkelsen hvorvidt spørsmålet, «om det er mulig Holocaust ikke fantes», manipulerte avstemmingen ved at spørsmålet har en negativ fremtoning. Uansett utfall mener Lipstadt at det er et behov for en oppklaring. Hun påpeker at

---

¹⁶⁷ Lipstadt 2016: ix

med eller uten det ene spørsmålet, viser resten av undersøkelsen at flere amerikanere ikke har noen form for grunnleggende kunnskaper om Holocaust.

Dette mener Lipstadt er grunn til stor bekymring. Hun mener at faren ved at det ikke blir lagt nok vekt på undervisning om Holocaust kan føre til at befolkningen tilegner seg vrangforestillinger og feil informasjon vedrørende dette temaet, da spesielt fra holocaustfornektere, nå som primærkildene forsvinner. Lipstadt hevder at:

The deniers' window of opportunity will be enhanced in years to come. The public, particularly the uneducated public, will be increasingly susceptible to Holocaust denial as survivors die.¹⁶⁸

Holocaustfornekternes mulighet til å influere, mener Lipstadt, vil bli større i tiden som kommer. Personer, spesielt de personene som ikke er utdannet, vil bli stadig mer mottakelig for budskapet fra holocaustfornektere nå som overlevende av hendelsen dør. Det er en dramatisk forskjell mellom å høre en historie direkte fra en som har opplevd hendelsen, og det å høre historien fra en sekundær eller tredje-hånd.

Fremtidige generasjoner vil ikke kunne høre historier fra de menneskene som kan si «this is what happened to me. This is my story.»¹⁶⁹ Det vil for de fremtidige generasjonene kun foreligge som hendelser i fortiden, og de vil dermed være mer utsatt for en revidert historie, og følgelig også fornektelse.

Ved å ikke ha grunnleggende kunnskaper om Holocaust, mener Lipstadt det er grunn til å slå alarm, men ikke kun om holocaustfornekterne. Lipstadt forklarer at:

The other responses indicate an appalling American ignorance of the most basic facts of the Holocaust.¹⁷⁰

Undersøkelsen viser nemlig at en høy prosentandel av den amerikanske befolkningen enten ikke vet noe om, eller svarer feil angående elementære historiske hendelser. Undersøkelsen demonstrerer hva som kan skje i årene fremover, vedrørende kunnskaper om Holocaust og jødeforfølgelsen hvis fornekternes metodikk og agenda ikke blir avslørt nå, og mer viktig, at den grunnleggende undervisningen om Holocaust, samt historiske hendelser, ikke blir forbedret.

Deborah Lipstadt forteller at hun ofte blir markert som en 'intellectual fascist', fordi hun ikke ønsker å delta i forskjellige debatter hvor spørsmålene dreier seg om hvorvidt Holocaust var

---

¹⁶⁸ Ibid.: xi

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid.: x

en realitet eller slik holocaustfornektelse betegner det, nemlig en «politisk propaganda».

Lipstadt forklarer at:

However, their claim that the Holocaust is treated as a sacrosanct subject that is not open to debate is ludicrous. There is little about the Holocaust that is *not* debated and discussed.¹⁷¹

Videre forklarer Lipstadt at de fleste av disse debattene har dreid seg om spørsmål rundt ulike aspekter ved Holocaust. Hun understreker at det er en kategorisk forskjell ved å diskutere slike spørsmål om Holocaust, og det å debattere Holocaust som et faktum.

I 2000 gikk David Irving inn i en rettsak mot Deborah E. Lipstadt og hennes forlegger Penguin Books da han mente seg injuriert i hennes bok. I sin bok hevder Lipstadt at David Irving har provosert frem en urovekkende utvikling i England vedrørende holocaustfornektelse.

I et av Dagbladets artikler, «David Irving i rettskrangel om Holocaust», forklarer forfatteren Maria Britt Espinoza, at Lipstadt betegner Irving som holocaustfornekter, historieforsker og Hitlerpartisan. Og videre forteller hun at det er disse påstandene som har fått Irving til å gå til injuriersak mot både Lipstadt og forlaget.

Espinoza påpeker at et av hovedpunktene for revisjonisten Irving som historiker, og hans sammensvorne, er spørsmålet om hvor mange jøder som ble utryddet under andre verdenskrig. Irving hevder at hans forskning og teorier er mer treffende enn den offisielle historien, og går derfor nok en gang i front for å motbevise at seks millioner jøder ble utryddet i Hitlers regi. Espinoza forklarer at Irving har uttalt seg om dette i rettsaken:

Min teori gjennomhuller teorien om hva som foregikk i gasskamrene, hevder Irving i rettssalen. Han mener å kunne motbevise historikernes dokumentasjon av at en halv million jøder ble gasset i hjel i krematorium nummer to i Auschwitz-leiren.¹⁷²

Irving mente, ved hjelp av fotografier av fra innsiden av dødskamrene, tatt av revisjonistiske forskere, å ha dokumentert at de påståtte gasshullene ikke eksisterte.

Lipstadts forsvarere kom derfor med motsvar ved å innkalle Professor Robert van Pelt, som svarer med støtte i overlevende vitners forklaringer, historiske fotografier og fortellingene til en jøde som ble tvunget til å jobbe i krematorium nummer to. Videre påpeker Espinoza at:

Hitler-ekspert Irving har en gang i løpet av den pågående rettsaken måtte trekke tilbake tidligere påstander om at gassing av jøder i lastebiler bare foregikk i svært begrenset omfang.¹⁷³

---

¹⁷¹ Ibid.: xii

¹⁷² Espinoza 2000

¹⁷³ Ibid.

Avslutningsvis forteller Espinoza at Irving ikke vedkjenner seg å ha slengt ut påstander han ikke kan verifisere, samt presiserer han at hans fagområde er som Hitler-ekspert, men ikke som ekspert på Holocaust.

Lipstadt introduserer Irving i sin bok vedrørende hans deltagelse i Ernst Zündels andre rettsak i 1988. Hun forteller at Irving deltok i Zündels rettsak for å vitne på hans vegne. Lipstadt forteller at Irving blir beskrevet som en:

‘Hitler partisan wearing blinkers’ and have accused him of distorting evidence and manipulating documents to serve his own purposes. He is best known for his thesis that Hitler did not know about the Final Solution, an idea that scholars have dismissed.¹⁷⁴

Samt forteller hun at den anerkjente britiske historikeren Hugh Trevor-Roper avbilder Irving som en mann som:

[...] ‘seizes on a small and dubious particle of ‘evidence’, using it to dismiss far-more-substantial evidence that may not support his thesis.’¹⁷⁵

Irvings arbeid, hevder Lipstadt, blir assosiert mer som teologi og mytologi enn historie, samt at Irving har blitt beskyldt for å ha manipulert dokumenter og kilder for å fremstille uholdbare historiske konklusjoner, spesielt de som omhandler Hitler.

Lipstadt mener Irving er holocaustfornekternes farligste talsmann, fordi han er så godt kjent med de historiske bevisene han har fremlagt at han klarer å manipulere og bøye dem slik at de går i overensstemmelse med hans ideologiske holdninger og agenda. Hun understreker det ved å si at Irving er:

A man who is convinced that Britain’s great decline was accelerated by its decision to go to war with Germany, he is most facile at taking accurate information and shaping it to confirm his conclusions.¹⁷⁶

New York Review of Books, trykte i sin artikkel en anmeldelse av Irvings siste bok, «*Churchill’s War*», der det ble gjort en analyse av hans praksis. Det viser seg at han i sin praksis anvender en dobbel standard for bevis. Lipstadt forklarer at:

He demands ‘absolute documentary proof’ when it comes to proving the Germans guilty, but he relies on highly circumstantial evidence to condemn the Allies.¹⁷⁷

Dette hevder Lipstadt er en korrekt beskrivelse av, ikke bare Irvings taktikk, men også fornektene generelt. Hun hevder at Irving med sine historiske fremstillinger har forsøkt å skape en forestilling om at England gjorde en taktisk feil under andre verdenskrig. Han

---

¹⁷⁴ Lipstadt 2016: 180

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid.: 204

¹⁷⁷ Ibid.: 204

fremstiller det slik at England, ved å gå i krig mot Tyskland, var like skyldige i krigen og dens grusomheter. Denne påstanden har holocaustfornekterne sluttet seg, slik de også påstår at gasskamrene var en «propaganda-øvelse» fra England sin side.

Sannhetsgestalten

Som tidligere nevnt har flere av Irvings bøker blitt kommentert av noen av de fremste ekspertene på nasjonalsosialismen, men Fure kan som sagt ikke fremdrive noen som deler Dahls synspunkt. Derimot er det enkelt å oppdrive fundamental kritikk mot, samt total avvisning av Irvings forsøk på kildeanalyser. Derfor hevder Fure at Dahls påstand om at Irving har fremragende kvaliteter som kildekritiker, er et ytterst originalt synspunkt.

For å ha et slikt synspunkt mener Fure at Dahl må ha en kvalifisert oppfatning, altså førstehåndskjennskap til et enormt primærkildemateriale, for å felle en slik entydig dom over Irving og andre historikers behandling av kildene til nasjonalsosialismens historie. Noe Fure påpeker at Dahl ikke har, og at han kun kan kjenne til fragmenter av det enorme kildetilfanget. Fure forklarer at:

Det kan således konstateres at han ikke har *noe* grunnlag for sine karakteriseringer på dette området i *egne* studier.¹⁷⁸

Kun hvis den som selv har utført omfattende forskning basert på primærmateriale har en slik oppfatning, kan oppfatningen vurderes seriøst.

Fure forklarer at Dahl gjentatte ganger har markert seg innenfor deler av nasjonalsosialismens forskning i sine kommentarer, selv om han ikke har hatt det som fokus å greie ut om bredden i denne forskningen. Fure påpeker at:

Dahl ikke har anført et eneste eksempel på dårlig kildekritikk blant de fremste profesjonelle historikerne innenfor dette feltet.¹⁷⁹

Dahl har heller ikke promotert de viktigste bøkene om dette temaet i nyere litteratur, derimot har han, slik Fure forklarer:

Ved flere anledninger gitt positiv omtale av skribenter og historikere som enten hevder høyreekstremistiske oppfatninger (Irving) eller nykonservativ nasjonalsosialisme (Rainer Zitelmann), eller personer som befinner seg i en gråson mellom seriøs historieforskning og apologi for nazismen (Ernst Nolte).¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ Fure 1997: 20

¹⁷⁹ Ibid.:19

¹⁸⁰ Ibid.: 9

Fure mener Dahl fremmer en bestemt oppfatning om den nazistiske stat når han i debatten roser Irving på flere områder og tildeler Irving en fremtredende rolle i forskningen om nasjonalismen. Dahl blir altså stående alene i debatten med sin positive omtale av Irving.

Som tidligere nevnt forklarer Fure at Irving har med sine uttalelser blitt betraktet som en holocaustfornekter med antisemittisk holdninger, samt at hans deltagelse i ulike fora fremmer hans politiske ståsted som høyreekstremist.

Irvings store sprang fra «Hitler's War» til Goebbels-biografien, mener Fure, har sitt utspring fra Ernst Zündel.¹⁸¹ Fure forklarer i sin pamflett at:

Zündel var anklaget for å ha oppfordret til antisemittiske stemninger. Han hadde hevdet at den systematiske utryddelsen av jøder i Det tredje rike, spesielt gasskamrene, var en myte.¹⁸²

Fure forteller i sin pamflett at Zündel ble dømt til fengsel i 1985, men at han anket og at saken kom opp på nytt i 1988. Denne gangen kom David Irving og den franske historikeren Robert Faurrison ham til utsetning, samt at eksperten på eksekusjonsmetoder, Fred Leuchter, også ble innkalt.

For at Zündel skulle bli frifunnet, sendte de Leuchter til Auschwitz-Birkenau og Majdanek, hvor han stjal fragmenter fra veggene og brakte dem til USA. På basis av kjemiske analyser og tegninger av konstruksjonene i de to leirene, konkluderte Zündel entydig med at det ikke hadde forekommet drap med gass i de to leirene.

Både under og etter rettsaken ble det imidlertid påvist at Leuchter ikke hadde den grunnleggende utdannelsen innen naturvitenskap, samt at han manglet den historiske kunnskapen for å konkludere med de resultatene han gjorde.

Siden Leuchter ikke var sannferdig i sine opplysninger om utdanning og hvordan han hadde hentet inn tegninger til de jødiske leirene, nektet dommeren i retten å høre Leuchters vitneutsagn, samt at han ble fratatt enhver kompetanse. Til tross for at David Irving ble kjent med Leuchters situasjon i retten, forklarer Fure at Irving:

[...] likevel skrev han et forord hvor han sluttet seg reservasjonsløst til Leuchters konklusjon.¹⁸³

Irving var tilstede under rettsaken og må videre også vært orientert om de avgjørende innvendinger som ble rettet mot både Leuchters kompetanse og hans arbeid.

---

¹⁸¹ Ibid.: 14

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Ibid.: 15

Fure viser her til et eksempel på hvordan Irving er villig til å degradere sannhetsgestalten i sine historiske arbeider for å fremme sitt politiske virke som høyreekstremist.

Sannheten er arbeidskrevende

I det store norske leksikon forklares det at konspirasjonsteorier er en nedsettende betegnelse som brukes for å signalisere at forklaringen er beheftet med logiske feil og problematisk omgang med fakta.¹⁸⁴ Konspirasjonsteorier kan derfor ikke betraktes som teorier bygget på vitenskapelige metoder. Leif Knutsen skriver i sitt innlegg i bladet «Vårt Land» om konspirasjonsteorier og om hvor forlokkende de er fordi de belønner fordommene våre, samt at de er så lette å ta i bruk. Han forklarer at det er konspirasjonsteorier overalt og at det å motarbeide dem er krevende, kjedelig og ofte ubehagelig. I sitt innlegg eksemplifiserer han med konspirasjonsteorien som omhandler terrorangrepet på World Trade Center 11. september 2001. Han forteller at:

Ny Tids famøse oppslag om 11. september 2001 påsto visstnok ingenting. Det eneste de gjorde var å stille 'kritiske spørsmål' basert på meningene til 'flere eksperter', som gikk ut på at det er 1) tvil om den aksepterte forklaringen og 2) andre forklaringer som passer bedre for dem som ser USA og dertil hørende organisasjoner som rotårsaken til det meste av verdens elendighet.¹⁸⁵

Knutsen hevder at slike tankerekker kan forveksles med vitenskapelig metode, fordi det er skepsis som blir brukt i begge tilfellene for å stille kritiske spørsmål, men det er en avgjørende forskjell mellom disse to metodene påpeker Knutsen. For der hvor vitenskapsforskere vil frem til sannferdige svar på vanskelige spørsmål, forsøker konspirasjonsteoretikere å spre villfarelser og løgn. Det hevder Knutsen konspirasjonsteoretikerne gjør ved å så tvil om grunnleggende forhold. Han understreker at:

Historikere vil utdype og nyansere vår forståelse av fremtiden, konspirasjonsteoretikere vil forflåte og forenkle den. Denne forskjellen mellom sannhet og løgn gjør seg gjeldende både i store og små sammenhenger.¹⁸⁶

Knutsen mener konspirasjonsteoretikere raskt slutter seg til en forklaring som stemmer godt overens med deres fordommer, noe som følgelig får den konsekvensen at de ikke legger mye vekt eller tid på å undersøke kildebruken og resonnementet. Knutsen betegner konspirasjonsteoriene som «ekstreme, ondsinnede, gjennomarbeidet utgaver av banale framstillinger»¹⁸⁷ som vi utsettes for hver dag. Han mener også at konspirasjonsteoretikerne uttrykker seg stereotypiske, samt at de viser seg i lettvinne forklaringer på vanskelige forhold.

---

¹⁸⁴ Dyrendal, 2020

¹⁸⁵ Knutsen, 2017

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Ibid.

Videre trekker Knutsen frem en fast økonomispaltist i bladet «Ny Tid», Hans Eirik Olav, som han mener fremmer en holocaustfornektende holdning. Knutsen ser på dette som et ekko av hva David Irving har fremmet i mange år, nemlig at:

[...] det mer enn antydes at jødiske familier står bak mye av verdens faenskap, at 'Holocaust-historien' må skrives om, og at man stiller 'kritiske spørsmål' ved 'etablerte sannheter'.¹⁸⁸

Knutsen forteller at Deborah Lipstadt beviste at Irvings teorier var et falsum. Irving mente at han ikke hadde noen grunn til å forsvare seg mot beskyldninger om jødehat og historieforfalskning, siden han baserte sine teorier på sin eksepsjonelle kildeforskning. Ved å gå hans arbeid møysommelig etter i sømmene, noe som tok flere år, kunne Lipstadt derimot konkludere med at Irvings teorier ikke var holdbare. Knutsen forklarer at:

Det var ikke nok å trekke Irvings troverdighet i tvil ved å vise enkelte feil, uansett hvor store. Det måtte bevises at hele strukturen bygget på vage, løgnaktige, usammenhengende påstander som ødela ethvert krav som regnes som «historie». ¹⁸⁹

Knutsen mener det kreves et omhyggelig arbeid fra dyktige historikere for å tilbakevise historieforfalskning. Han hevder at strukturen i en slik framstilling må analyseres nøye for å finne fatale svakheter og setningsstrukturen må avdekkes for å finne villedende vagheter, samt at kildehenvisningene må undersøkes nøye. Knutsen forklarer at konklusjonene må granskes for å se om de i det hele tatt samsvarer med historieforskning, og videre understreker han at:

Det er tungt, kjedelig, frustrerende arbeid med det formål å avvise en løgn som aldri burde vært nedskrevet. Og til slutt må en rimelighetsvurdering til. ¹⁹⁰

Alt dette mener Knutsen altså krever et enormt arbeid som kun handler om å motbevise løgnaktighet i historieforskning, og avslutningsvis forklarer han at en godt oppbygd historiefremstilling og -forståelse innebærer at:

Du må være kritisk til alle kilder, inkludert deg selv, du må ønske tvil velkommen, uttrykke deg med forbehold, bruke ord som «sikkert» med stor varsomhet. ¹⁹¹

Han understreker også at konspirasjonsteorier og annet slurv er misbruk av tvil.

Bidragster

Som tidligere nevnt hevder Dahl at David Irving beriker forskningen om nasjonalsosialismen. Irving skal ifølge Dahl ha komplimentert og brakt denne forskningen videre både ved den

---

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Ibid.

¹⁹¹ Ibid.

kunnskap og de innsikter han selv har frembrakt, samt ved at hans publikasjoner har skapt ringvirkninger. Dahl forklarer at:

Hva Irving har framskaffet av nytt materiale, er nemlig formidabelt. Katalogen her ville bli lang og spesialisert, men de som kjenner litteraturen vet hva jeg sikter til.¹⁹²

Dahl underbygger denne uttalelsen ved å forsikre oss om at også store amerikanske forlag, som har konsulenter med større faghistorisk tyngde enn han selv, mente at Irvings Goebbels-biografi burde ha blitt utgitt uavhengig av Irvings provoserende uttalelser.

Ifølge Dahl er ikke «Holocaust» helt entydig, og kan ikke brukes synonymt med nazismens jødeutryddelse. Som tidligere nevnt, mener Dahl derfor at Irving ikke bestrider folkemordet på jødene i Goebbels-biografien. Dahl mener bøkene til Irving fremfor alt gir oppslag til verdifulle diskusjoner om jødeutryddelsen. Videre påpeker han at han får medhold av historikeren Øystein Sørensen som sier at Irving «har virket befruktende på historieforskningen».¹⁹³

På tross av Irvings politiskprovoserende ståsted, hevder Dahl at han likevel er villig til å lese bøkene hans. Begrunnelsen hans er at bøkene omhandler konkrete, historiske realiteter. Igjen henviser Dahl til Irvings enorme kildearbeid, som han mener er grunnlaget for at Irving tilfører noe nytt til historieforskningen på dette feltet. Dahl mener at i et slikt ekstremt tilfelle må man kunne skille fortolkning og kildekritikk, og hevder at det ikke er en uvanlig mening, og forklarer:

Selv tyske historikere, [mener] at Irving, hva man enn ellers måtte si, står helt i spissen når det gjelder rekonstruksjonen av nazismens kilder.¹⁹⁴

I sine innlegg, mener Hobson at Dahl later som om han kjenner til forskningen innenfor nasjonalsosialismen. Hobson hevder at Dahl har en vrangforestilling om at «faglig anerkjente» utenlandske historikere, som i dette tilfellet er Irving, setter vesentlige trekk ved nasjonalsosialismen i et nytt lys. Men Hobson forklarer at:

Angivelig finnes det imidlertid mektige interessegrupper – her og ute – som ikke vil la den naturlige revisjonen som historiefaget lever av, gå sin gang.¹⁹⁵

For slik Hobson forstår det, hevder Dahl at ved å utviske skillene mellom historisk revisjon, moralsk relativisering og fascistisk apologi, berikes den offentlige debatten om nazismen.

---

¹⁹² Dahl, 1996, s. 4

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ Dahl, 1996, s. 50

¹⁹⁵ Hobson, 1996, s. 43

Videre forklarer Hobson at Dahl ikke stiller noen nevneverdige krav til Irvings kvalifikasjoner som historiker, og følgelig at:

Dahls framstilling av David Irvings rolle og betydning i nazismens historiografi er et vrengebilde. Det er overhodet ikke slik at hans provokasjoner har «brakt forskningen fremover».¹⁹⁶

Ved å ikke nevne opplysninger i sin første artikkel, sentrale opplysninger som motbeviser alt han sier om holocaust-debatten, mener Hobson at Dahl opptrer som en uredelig journalist. Hobson sier også at Dahl, ved å kalle nazismens mest fremtredende forsvarer for en av dens fremste historikere, følgelig svekker hans faglige vurderingsevne.

Dahl mener som sagt at i et slikt ekstremt tilfelle, når det gjelder Irvings historiske bidrag til nasjonalsosialismen, må vi være åpne for å skille mellom fortolkning og kildekritikk. Slik Hobson forstår Dahl, står ikke faghistorikeren Irving ansvarlig for det fasisten Irving skriver i andre medier enn bøkene sine. Derfor mener Hobson at Dahls teori om funksjonsdelte medier også uttrykker et personlig program. Dette understreker Hobson når han retter teorien om funksjonsdeling mot Dahl som spaltist, og Hobson begrunner dermed Dahls vrengebilde om Irvings rolle og betydning for nazismens historieforskning. Hobson sier dette om Dahl:

Han opptrer som spaltist i Dagbladet med faghistorikerens autoritet i ryggen. Samtidig forlanger han at vi aksepterer et klart skille mellom spaltisten Dahl og historikeren ved samme navn.¹⁹⁷

Fure mener Dahl har bidratt til en original oppfatning når han hevder at Irvings fremstillinger representerer et korrektiv til den øvrige litteraturen om Det tredje rike. Han hevder at det preges av mangel på uavhengig vurdering og gjensidig avhengighet. Fure hevder at dette er så originalt at vi må gå til Irving selv for å finne noe liknende:

For thirty years, our knowledge of Hitler's part in the atrocity has rested on interhistorian incest.¹⁹⁸

Fure hevder at det er to sammenhengende kriterier som synes å være sentrale når det gjelder uavhengige vurderinger. Det første kriteriet viser seg å være spørsmålet om forskeren har respekt for veletablert data, og det andre om forskeren makter å distansere seg fra undersøkelsesobjektet og fra ideologiske bindinger. I forhold til disse kriteriene er det en nokså sammenfallende enighet blant ekspertene på nasjonalsosialismens historie at:

Irvings arbeider preges av vilkårlighet i arbeidet med kildene, og hans ideologiske trosforestilling har en tendens til å blokkere for vitenskapelige tolkninger.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ Hobson, 1996, s. 42

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Fure 1997: 27

¹⁹⁹ Ibid.

I Fures pamflett kan vi se at Fure understreker det Hobson impliserer i sine innlegg i debatten. Fure sier det er påfallende hvordan Dahls arbeider ikke inneholder teoretiske dypsindigheter. Videre hevder Fure at Irvings framstillinger er det beste eksempelet på at kildeanalyser ikke kan foregå i et teoretisk vakuum, men at det allikevel ville blitt absurde konsekvenser hvis man aksepterte Dahls skille mellom fortolkning og kildekritikk.

Fure hevder at en forfatter må innta for tolkninger som er gjort på en historieremstilling for at dens kildekritikk skal ha verdi. Fure hevder at fremtredende spesialister som har kommentert Irvings historiefremstillinger ikke deler Dahls skille. Slik Fure forstår de kvalifiserte historikerne innenfor nasjonalsosialismen, er Irving:

En forfatter som blir beskyldt for å bevege seg på overflaten av historiske hendelser, og som i tillegg mangler elementære håndverksmessige ferdigheter, kan vanskelig gis kreditt for å ha beriket forskningen om nasjonalsosialismen.²⁰⁰

Derfor konstanter Fure at Dahls tese om at Irving skal ha beriket forskningen om nasjonalsosialismen ikke støttes av vurderinger fra fremtredende spesialister. Forskningen kan derfor betraktes som udokumentert og uholdbar, siden Dahl setter dette bastante skillet.

Fordommer og bitter personlig opplevelse

Richard J. Evans startet sitt arbeid på å utforme verket «Telling lies about Hitler – *The Holocaust. History and the David Irving trial*», utgitt i 2002, da han ble oppringt av Anthony Julius. Julius var Deborah Lipstadts advokat i rettsaken mot David Irving i 2000, (rettsaken er presentert i kapittelet om *Alvorlig grad av konspirasjonsteorier*). Julius spurte om Evans ville opptre som ekspertvitne i rettsaken.

Evans bidrag i rettsaken skulle utelukkende handle om at de bevisene som ble lagt fram foran juryen var så sanne og objektive som mulig. Som ekspertvitne skulle Evans hjelpe retten med tekniske og spesialiserte forhold, samt gi sin mening, uavhengig av hvilken side av saken han holdt med.

For å kunne hjelpe retten med å fremstille bevisene som objektive og sannferdige, hevdet Evans det var nødvendig å reflektere over samspillet mellom historiske- og juridiske bevisregler. Evans stiller derfor kritiske spørsmål om hvordan vi kan vite at en historiker forteller sannheten, og følgelig hva objektiv historie er. Han stilte derfor disse kritiske spørsmålene:

Aren't all historians, in the end, only giving their own opinions about the past? Don't they just select whatever facts they need to support their own interpretations and leave the rest in the

---

²⁰⁰ Ibid.: 25

archives? Aren't the archives full of preselected material anyway? Can we really say that anything historians present to us about the past is true? Aren't there, rather, many different truths, according to your political beliefs and personal perspectives?²⁰¹

Evans hevder slike spørsmål har oppholdt historikere i lang tid, men har nå i den senere tiden blitt mer omfattende og nødvendige. Han mener det fordi debatten om nazistenes utryddelse av jødene under andre verdenskrig har vært mer tiltagende, og at usikkerheten rundt hva som er objektiv sannhet i historien følgelig åpner for debatt rundt det mest smertefulle temaet i moderen historie. Evans sier:

Just such a question has been posed, and answered in the negative, by a group of individuals, based mainly in the United States, who are certainly far removed in intellectual terms from postmodernist hyper-relativism, but who asserted in a variety of publications that indeed there is no real evidence to support the conventional picture of the Nazi persecution of the Jews.²⁰²

Evans forteller videre at det ikke er veldig mye skrivelser fra slike postmodernistiske hyper-relativister, men at de kontinuerlig har skrevet om andre verdenskrig. De skriver at de ikke tror at gasskamrene i Auschwitz og andre utryddelsesleirer fantes. Resultatene disse relativistene da kommer fram til, er at det ikke omkom flere jøder enn nazister. Ifølge Evans forklarer de postmodernistiske hyper-relativistene jødernes død som et uheldig utfall av en forferdelig krig, heller enn at det foregikk systematisk utryddelse av dem fra nazistenes side.

Evans mener Deborah Lipstads verk «Denying the Holocaust – *The Growing Assault on Truth and Memory*» er et av de viktigste arbeidene om temaet til den merkelige og urovekkende strømmen av tanker relativistene framstiller. Evans sier:

This book gave an extended factual account of the deniers' publications and activities since the Second World War and identified them as closely connected with neo-fascists, far-right and antisemitic political extremists in Europe and the United States.²⁰³

Det ble debattert om hvorvidt Lipstadt hadde rett til å utrope at disse folkene utgjorde en alvorlig trussel mot historisk kunnskap og -minne, men bevismaterialet hun presenterte av fenomenet, samt dens tilhørighet til høyreekstreme relasjon, mener Evans var overbevisende nok, fordi, slik Evans forklarer det:

Lipstadt argued that denial of the Holocaust was in most cases antisemitic and tied to an anti-Jewish political agenda in the present. The denial of history was the product of political bias and political extremism, which had no place in the world of serious historical scholarship.²⁰⁴

Evans trekker videre frem forskjellen mellom Deborah Lipstadts og David Irvings utdannelse og forfatterkarrierer. Han forteller at Lipstadt har vokst opp i et jødisk hjem, noe som følgelig

---

²⁰¹ Evans 2002: 7

²⁰² Ibid.: 7-8

²⁰³ Ibid.: 8

²⁰⁴ Ibid.

skal ha ført til at hun har studert en hel del ulike historieemner. Videre spesialisert seg på studier som omhandler jøder i historien, ved en rekke anerkjente universiteter. Etter studiene har hun arbeidet videre med å fremme historien om det jødiske folk og hva de ble utsatt for under andre verdenskrig. Evans forteller videre at Lipstadt, etter å ha snakket med overlevende fra konsentrasjonsleirene, begynte å studere antisemittisme, og da spesielt i tråd med Holocaust. Evans sier:

Lipstadt insisted, whatever her political and religious beliefs, she was convinced that her history of the Holocaust had to be researched to the highest possible scholarly standards and taught in a straightforwardly factual manner.²⁰⁵

Evans påpeker at om det var en ting Lipstadt var konkret på, var det hvordan hun mente holocaustfornektelse produserte massive falske historiske beviser, manipulerte kilder og fornektet sannheten.

I Evans presentasjon av David Irvings historiefremstilling, lister han opp alle de historiske arbeider Irving har publisert siden unge alder. Evans forteller at Irving tilbrakte flere år med å studere tyske arkiver som omhandler andre verdenskrig. De fleste framstillingene av Irvings verk er basert på Nazi-Tyskland og deres ledere. Videre viser Evans til Irvings utdanning:

Despite all this, Irving had never held a post in a university history department or any other academic institution. He did not even have a degree. He had started a science degree at London University but never finished it.²⁰⁶

Evans forteller at Irving beskriver seg selv som en ufaglært historiker, og Irving innrømmer også at han strøk i historiefaget på skolen. Til gjengjeld viser han til sitt massive historiske arbeid, og følgelig mener at han nå er blitt en anerkjent historiker. Videre forteller Evans hvordan Irving svarer for seg når han får spørsmål om han kan anerkjenne seg som en historiker uten å ha en historiefaglig utdanning. Irving svarer:

My answer to them, Was Pliny a historian or not? Was Tacitus? Did he get a degree in some university? Thucydides? Did he get a degree? And yet we unashamedly call them historians – we call them historians because they wrote history which has done (*recte*: gone) down the ages as accepted true history.²⁰⁷

Som tidligere nevnt handlet rettsaken mellom Deborah Lipstadt og David Irving om at Irving mente at han var injurert som en historieforfalsker i Lipstadts bok. Lipstadt anklaget ikke Irving bare for å være en historieforfalsker, men også en holocaustfornekter. Grunnen til at Lipstadt anklaget Irving for å være en holocaustfornekter, hevder Evans, grunner i holocaustfornekternes anliggende. Ved å skille seg fra vitenskapelig litteratur, det vil si de

---

²⁰⁵ Ibid.: 9

²⁰⁶ Ibid.: 11

²⁰⁷ Ibid.: 12

massive kildene, dokumentene og vitneutsagn som ble hentet inn etter krigens slutt, forsøker holocaustfornekterne å avvise at det var noen systematisk eller organisert utryddelse av Europas jøder.

Evans mener at holocaustfornekternes bebodde og intellektuelle verden, er fjernt fra hva det rasjonelle akademiske studiet er basert på. Han påpeker at det som opptar deres oppmerksomhet synes å være en blanding av fordommer og bitter personlig opplevelse.

Kapittel 7: Hans Fredrik Dahl

Dahls retrett

I avisartikkelen «Så feil kan man ta» innrømmer Hans Fredrik Dahl at Irving, som han mente hadde et imponerende kildefunn og tilsynelatende suveren materialbeherskelse, samtidig har operert med manipulasjon av sine kilder. Dahl innser at Irving har:

[...] tøyde og strukket dem, underslått ubehagelige passasjer og vridd på innholdet når det passet, alltid i klare ideologisk hensikt.²⁰⁸

Dahl mener altså at han etter å ha lest Evans bok, som han mener leverer en så ødeleggende kritikk av Irvings faglige status og hans håndverk som historiker, må legge seg flat og innrømme at han tok feil.

At Irving har vært drevet av sympati for Hitler, hevder Dahl har vært innlysende og mener derfor at leserne selv kunne trukket fra dette. Det er heller ikke noe unaturlig for Dahl at historikere ønsker å fremme noe med sine arbeider, men fra dette til å manipulere kildene, føre inn rene påfunn av belegg i et tilsynelatende imponerende noteapparat, fremstår for Dahl som et sjokkerende sprang. Dahl sier:

Etter å ha gjennomgått Irvings bøker utgave for utgave, side for side, fotnote for fotnote, kan Evans og hans assistenter dokumentere tilfeller der kildebehandlingen nærmer seg rent juks. Irvings lesere er altså på viktige punkter blitt holdt for narr.²⁰⁹

David Irving gikk rettens vei for å vaske av seg anklager om holocaustfornektelse, rasisme og nazi-sympatier. Men da dommen falt i mars 2000 ble Irving stående nokså avkledd og æresløs. For ved å manipulere kilder og vri fakta, fant retten at Irving var en historieforfalsker, som har vært drevet av en skjult agenda for å gi Hitler oppreising og bortforklare nazismens jødeforfølgelse.

Dommen virket momentant ødeleggende for Irvings rennommé som forfatter. Det var Evans som sto som rettens ekspertvitne på det historiske feltet. Hans omfattende partsrapport i retten ble senere hovedinnholdet i hans verk «Telling lies about Hitler, The Holocaust, History and the David Irving trial.»

Dahl hevder at Evans bok er tankevekkende lesning, spesielt for de som gjennom årene har satt pris på David Irvings bøker, og som har forsvart Irvings berettigelser til sitt kontroversielle syn på Det tredje rike.

---

²⁰⁸ Dahl 2001

²⁰⁹ Ibid.

Ikke sant

I et innlegg i Dagbladet viser Hans Fredrik Dahl til flere eksempler hvor David Irving ikke arbeider med korrekte fakta i sine fremstillinger. Han forklarer for eksempel at Irving jukset grovt med dagbokmaterialet for at det skulle fremstå som at Hitler forsøkte å holde igjen overfor Gobbels under krystall-terroren i 1938. Dahl understreker at det simpelthen ikke er sant.

Han påpeker også at dokumentene som skal belegge at Hitler ikke skal ha gitt ordre om å «utsette jødespørsmålets løsning til etter krigens avslutning» i 1942, faktisk dreide seg om noe helt annet, samt at det var en nazistisk propagandaversjon, hvor det ble lagt til en ekstra null til tapstallet av antall mennesker som omkom ved de alliertes bombing av Dresden. Dahl mener Irving burde forstått ut fra det han selv visste, at antallet på 200 000 mennesker ikke stemte, og derfor revidert det i senere utgaver av sin bok «The Destruction of Dresden», noe han ikke gjorde.

Dahl forteller at Evans sluttvurdering av Irvings fremstillinger blir ensidig negativ på grunn av at han i Irvings arbeider finner så mange og grove feil. Dahl synes allikevel at Evans sluttvurdering er noe brutal. Det begrunner han ved å trekke frem at den nye Hitler-biografen av historiker Ian Kershav, som flittig refererer til Irvings bøker, blir rost av alle. Dahl understreker allikevel at ingen lenger kan ta det Irving skriver for gitt, uten selv å sjekke kildematerialet nøye.

Fem årsverk

Det har tatt Evans og hans assistenter omtrent fem årsverk å trenge så dypt inn i materien at de har kunnet avdekke de dunkle sider i detalj, ved å vise nøyaktig til hva som er utelatt og hva som er meningsforkjøvet, i Irvings underlagsmateriale. Om hvorvidt Irving-saken er deprimerende for historiefaget, svarer Dahl:

Ikke egentlig. Irving er et særtilfelle, eksentrisk og spesiell, og med en agenda som slår heftig i mange retninger. Dessuten skifter han uavlatelig mening, noe Evans & co. viser til overmål.²¹⁰

Dahl forteller videre at Irving var en publiseringsmaskin og en forfatter kontinuerlig opptatt av å vekke oppsikt for enhver pris. Hans kildejuks er sannsynligvis en side ved hans manipulerende forhold til verden generelt.

---

²¹⁰ Ibid.

Legger seg flat

I en avisartikkel med overskriften «Dahl legger seg flat» kommer det frem at Hans Fredrik Dahl innrømmer at han tok feil i sin støtte til historieforskeren David Irving. Odd-Bjørn Fure mener Dahl burde ha innsett dette lenge før, og hevder at følgene av hans utlegninger har resultert i et grunnleggende troverdighetsproblem for Dahl.

Fredrik W. Thue, stipendiat i historie ved universitetet i Oslo, kommenterer til Dahls innlegg hvor han legger seg flat, at det ikke er overraskende at Dahl har blitt tvunget til retrett. Thue har hele tiden vært sikker på at Dahl har vært på villspor i sitt forvar av David Irving. Han tror nemlig at Dahl har blandet sammen kulturradikalt forsvar for retten til den frie ytring, med Irvings faglige autoritet. Videre forteller Thue at han skulle ønske å se Dahl utøve mer selvkritikk på dette punktet. Han mener det er positivt at Dahl innrømmer at han har tatt feil, selv om han synes det er beklagelig at det skulle bli nødvendig.

Dahl har tidligere karakterisert Irving som «den fremste kildekritiker» og forsvart Irvings forståelse av Det tredje rike, men slår retrett etter å ha lest boken «Telling lies about Hitler» av historikeren Richard J. Evans. Til dette kommenterer Fura at:

Evans bok inneholder ikke noe prinsipielt nytt. Det Evans legger fram om Irvings juks, ble påvist av flere tyske forskere allerede på slutten av 70-tallet. Hadde Dahl vært en så velorientert krigshistoriker som han hevder, burde han visst dette for lenge siden.²¹¹

Selv om det skal være god takhøyde for ulike meninger, mener Fure at det må stilles visse krav til etterrettelighet. Fure forklarer at selv om Dahls retrett setter et punktum for Irving-debatten, står det igjen noen veldig ubehagelige spørsmål som:

Hvordan kunne massemediene la Dahl – som ikke på noen måte hadde ryggdekning for sine meninger i resten av historiefaget – bli «Den store ekspert» på nazismen? Hva sier det om mediene?²¹²

Fure forklarer at Dahl har et enormt nettverk innenfor politikk, medier og akademia. Disse taleføre og intellektuelle menneskene, som normalt ikke er skåret for tungebåndet og mer enn gjerne lar sin stemme høre, svarte på Dahls feilaktige påstander med rungende taushet. Hva sier det om dem, spør Fure. Fure mener nemlig at det aldri før har skjedd en tilsvarende desarmering av intellekter som følge av vennskap og kjennskap i Norge, som i dette tilfellet med Dahl og krigshistorien.

---

²¹¹ Zahl 2001

²¹² Ibid.

Kapittel 8: Ansvar for historiefremføring

Valg av fora

Selv om David Irvings bøker foretar seg groteske fortegninger av virkeligheten og forfekter mislikte politiske ideer, hevder Odd-Bjørn Fure at samfunnet bør være åpent og gi rom for slike bøker. Han mener derimot at hvis et samfunn ikke skal oppleve forfall i den historiske bevisstheten, samt i den politiske kulturen som slike bøker sirkulerer i, er det nødvendig med kritisk årvåkenhet i offentligheten. Fure sier:

Denne årvåkenheten må utøves innen et bredt spekter av yrker: journalister, forfattere, kunstnere og forskere.²¹³

Videre påpeker Fure at han mener disse gruppene, i Norge, ikke har vært i stand til å utføre sin informerende og kritiske funksjon i dette spørsmålet. Forskjellen mellom Norge og en rekke andre vesteuropeiske land, mener Fure, ligger primært på plan, som han forklarer slik:

For det første finnes det i disse land kvalitetsaviser som besitter omfattende og valid kunnskap om moderne europeisk historie. For det andre har historikere og historisk orienterte samfunnsforskere bidratt til å bygge opp en kapital av historisk kunnskap i offentligheten ved jevnlig bidrag i aviser, radio og fjernsyn.²¹⁴

Fure hevder at Irvings bøker har blitt imøtegått av utenlandske kvalifiserte kritikere. Der ble hans historiske framstilling hardt kritisert, men differensiert.

I Dahls reservasjonsløse positive vurdering til Irvings Goebbels-biografi, påpeker Fure at Dahl tilbakeholdt informasjon om Irvings ideologiske plassering og den knusende kritikken han har fått fra internasjonale eksperter. Dahl viser heller ikke til at Irvings bøker utelater stoff om de statlige organiserte jødeutryddelsene med dødsleirer. Fure mener at:

Dersom en vil orientere seg i forskningen om nasjonalsosialismen, bør en ikke bruke Dahl som veileder. Han villeder og desinformerer.²¹⁵

Nasjonalsosialismens grusomheter minimaliseres

I to av Dahls artikler om ytringsfrihet og den tyske okkupasjonen av Norge, er det et karakteristisk trekk at artiklene preges av vilkårlighet ved at de har en klar politisk tendens, hvor han minimaliserer nazi-statens forbrytelser. Det forklarer Fure, handler om de angitte lovene som er vedtatt for å ramme personer som benekter jødeutryddelsen og andre beslektede fenomener. Fure hevder at Dahls generelle skepsis angående innføring av disse lovbestemmelsene er legitim, men i hans forsøk på argumentasjon, forklarer Fure, at Dahl

---

²¹³ Fure 1997: 28

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Ibid.

avslører sitt ønske om å minimalisere det nasjonalsosialistiske masse mordet på en uverdigg måte. Fure siterer Dahls argumentasjon:

Skal det ansees straffbart å si offentlig at ingen jøder ble gasset i Auschwitz, når spørsmålet om antallet sikre gassofre blant fagfolk i åras løp er sunket fra tre millioner til om lag 800 000?²¹⁶

Fure hevder at dette utsagnet er karakteristisk for Dahls forvirrende framstillinger. For i dette utsagnet blander Dahl det samlede tallet på døde i alle utrydningsleirene med antallet på drepte i Auschwitz. Fure understreker at det er ingen forskere som har hevdet at det omkom tre millioner jøder i Auschwitz.

Fure påpeker at det er en tidligere Auschwitzfange som svarer på Dahls retoriske spørsmål og ikke historikere eller samfunnsforskere. Den tidligere Auschwitzfanger, Leo Eitinger, som etter to års opphold i Auschwitz, delvis i posisjoner hvor han fulgte bokføringer av en del av myrderiene som pågikk daglig, på nært hold, forteller at det byr han imot å drøfte antall ofre. Han sier også at hvilken henrettelsesmetode som ble brukt var irrelevant. Følgelig forklarer Fure at:

Det er karakteristisk at mens historiebevisste forskere og publisiteter er opptatt av spørsmålet om hvordan det kunne skje et slikt sivilisasjonssammenbrudd i Europa, og hvilke lærdommer vi skal trekke av dette, er Dahls prosjekt å minimalisere fenomenet.²¹⁷

Fure mener Dahl praktiserer dette ved å komme med de utsagnene han proklamerer, spesielt når han med sin faglige kompetanse legitimerer en forfatter som David Irving, som benekter jødeutryddelsen og gasskamrene.

Videre forklarer Fure at Dahl er opptatt av et antatt tidsskifte mellom den moderne epoken og en begynnende postmodernitet. Det kommer frem i Dahls bok «Mediene og det moderne» som ble utgitt i 1995. Fure mener Dahl i denne boka viser til de ideologiske trosforestillinger som hans frihandstegninger av Irving, antall drepte i gasskamrene og den norske okkupasjonshistorien, er fundert på. Fure forklarer at Dahl definerer postmodernismen, de trosforestillinger og tankefigurer han mener vi har beveget oss over i slik:

Postmodernismen som kulturbevegelse sammenfattes gjerne med stikkord som fritt og imaginativt forhold til historisk tid og geografisk rom, ikonoklastiske angrep på helhetsfokuserede kunst- og samfunnsinstitusjoner; et preg av teknologioptimisme, samt en forkjærlighet for massemediekultur fremfor de skjønne kunster. Listen er selvfølgelig ikke uttømmende, den kan bare antyde en retning.²¹⁸

---

²¹⁶ Ibid.: 29

²¹⁷ Ibid.: 30

²¹⁸ Ibid.: 32

Den postmodernistiske kunnskapsteorien som Dahl presenterer og forsvaret, forklarer Fure at forskere og journalister mener, er et fritt og imaginativt forhold til historisk og geografisk rom. Fure synes dette dreier seg om et program med en betydelig rekkevidde der forskjellen mellom forskning og litteratur utviskes, samt at forskjellen mellom empirisk belagt kunnskap og imaginære forestillinger blir uinteressante. Fure mener derfor at Dahls teori inviterer oss til:

[...] å utradere filosofiens kunnskapsteoretiske bidrag de siste århundrer og til å bevege oss bakenfor Descartes og den filosofiske modernismen.²¹⁹

For forskere og journalister, forklarer Fure, er Dahls program ikke er noe annet enn et fribrev til å drive lurvete uetterrettelighet, fordi han ikke har anført et eneste argument for å foreta dette dramatiske epistemologiske spranget, og kun nøyer seg med et postulat.

Fure forteller at Jo Bech-Karlsen, kulturredaktør i Bergens Tidende, har sett de farer som Dahls program innebærer, og kommenterer derfor programmet slik:

Spørsmål om tid og sted berører journalistikkens dokumentariske sannhetsbegrep på en helt grunnleggende måte. Journalistikken kan ikke tilslutte seg et postmoderne syn på tid og rom uten å komme i alvorlig konflikt med sitt erkjennelsesteoretiske grunnlag.²²⁰

Medienes ansvar

Det er ikke uvanlig at en historiker opptreer uprofesjonelt innenfor sitt virkefelt. Hvis Dahl hadde utfoldet seg innenfor en snever nisje, hevder Fure at Dahls virksomhet ikke ville fått en slik inngående oppmerksomhet. Det er på grunn av det ekstraordinære spekteret av posisjoner som har vært stilt til Dahls rådighet, Fure gir Dahls framstillinger og oppfatninger om Det tredje riket og hans ros til historieforfalsker David Irving, betydning. Fure hevder derfor at Dahls artikler i mediene fortjener å bli kritisk undersøkt. Fure forklarer at Dahl har som fast kommentator i mange år, hatt det privilegium å eksponere sitt tvilsomme skjønn med Dagbladet som tribune. Han mener derfor at det må rettes oppmerksomhet mot det rom og den frihet som Dagbladet i mange år har gitt hans utlegninger.

For å kvalitetssikre de norske mediene, mener Fure at noen grunnleggende spesifikasjoner må dekkes for at de skal anerkjennes som faglig fundert. Fure hevder derfor at det er fruktbart å analysere spørsmål om hvilket ansvar mediene har, for å opprettholde samfunnets kollektive erindringer om hendelser i vår nære fortid, samt om hvordan dens forhold til det som har vært betraktet som overordnede verdier i den vestlige sivilisasjonen. For å kunne gjøre dette mener

---

²¹⁹ Ibid.: 33

²²⁰ Ibid.

Fure det er nødvendig å først sette et søkelys mot noen av hovedtrekkene ved norsk presse

Fure sier:

Det første er at Norge ikke har en eneste kvalitetsavis som er tilnærmet på høyde med Le Monde, Liberation, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung, La Republica og El Pais.²²¹

Hovedgrunnen til at Norge ikke klarer å opprettholde en eventuell kvalitetsavis, mener Fure, er at opplagstallene til en slik avis ville vært for få. Følgelig har derfor avisbildet i Norge et eiendommelig trekk. Fure forklarer at i de fleste vesteuropeiske land er det journalistisk kvalitetsstoff og vulgære sensasjonsoppslag skilt i ulike aviser. De vitenskapelige avisene trenger ikke vie sider til pikante sensasjoner for å få økt opplag. Men i Norge finnes derimot begge disse tendensene i samme avis. Fure forklarer:

Dagbladet representerer den mest ekstreme variant av den tvedelte journalistikken. Den politiske journalistikken ligger gjennomgående på et høyt nivå. Det samme gjelder deler av kulturstoffet og kronikkene. Det er lett å tenke seg at det må bli en permanent spenning mellom de to journalistiske grenene innen avisens redaksjon.²²²

Det andre grunntrekket forklarer Fure dreier seg om forholdet mellom pressen og sosiale bevegelser og politiske partier. Fure forklarer at fra den franske revolusjonen og langt inn i etterkrigstiden ble de vesteuropeiske avisene preget av samtidens kollektive prosjekter som dels var basert på klasser og dels på klasseovergripende folkebevegelser. I Norge ble disse også supplert av motekulturelle bevegelser basert på avhold, religiøsitet og språk. Fure sier:

Den norske presse vokste fram som talerør og idéverksted for disse bevegelsene og de partiene som de var basert på eller som var assosiert med dem.²²³

Den tette forbindelsen mellom folkebevegelser, partier og aviser satte derfor klare grenser både for hva som skulle presenteres og hvilke oppfatninger som skulle dominere. Dermed ble avisene forpliktet overfor omfattende ideologiser og idésystemer.

Når de kollektive prosjektene med faststrukturerte myter og visjoner om framtidssamfunnet smuldrer opp i siste del av 1900-tallet, mener Fure det er innlysende at pressen blir underlagt markedskreftene. Fure hevder at det er et sentralt spørsmål om hva avisene er forpliktet til i denne nye, flytende situasjonen. Han formulerer det slik: «Hvilket norm- og verdisystem brytes mot de rene kommersielle interessene?»²²⁴ Fure påpeker at Dahls ulike utlegninger gir grunn til å stille spørsmålet.

---

²²¹ Ibid.: 35

²²² Ibid.

²²³ Ibid.: 35-36

²²⁴ Ibid.: 36

Det tredje grunntrekket ved norsk presse, er en langsiktig nedgang i kvaliteten. Fure hevder denne utviklingen kan virke paradoksal i dette tidsrom, hvor både kunnskaps- og utdannelsesnivået har økt sterkt i samfunnet, at norsk presse preges av et nedadgående kunnskaps- og analysenivå. Fure sier:

En lang tradisjon med folkeopplysning og kunnskapsformidling om samfunn og historie brytes av en stadig mer underholdningspreget meningstom journalistikk.²²⁵

Videre forklarer Fure at han stiller seg uforstående til at redaksjonsledelsen i Dagbladet i en årrekke har fristilt Dahl fra de kvalitets- og dokumentasjonskrav som har preget hans analyser i avissidene. Fure mener det i siste instans er Dagbladets redaksjonsledelse som må svare på dette. Allikevel, inntil det skjer, hevder Fure at det er mulig å formulere noen hypoteser som for eksempel bygges på at avisredaksjonen ikke forvalter tilstrekkelig med kunnskap om moderne europeisk historie og at Dahls akademiske posisjon, kan ha gjort det vanskelig for avisledelsen og etterprøve kvaliteten og holdbarheten i hans bidrag. Fure funderer på om avisledelsen har gitt Dahl varig ryggdekning av markedshensyn, altså at ensidighet, fortegninger og provokasjoner selger godt eller om det handler om de personlige nettverkens rolle. Videre forklarer Fure:

Uansett hvilke av disse forsøk på forklaringer som er riktige, innebærer Dahls uttalelser om Irving, Auschwitz og okkupasjonen av Norge at det i Dagbladet har skjedd et vidtrekkende tap av historisk bevissthet.²²⁶

Selv om Dagbladet har påberopt seg en tradisjon med åpen og kritisk debatt, samt med frie kommentarer som sentrale kjennetegn, mener Fure at denne tradisjonen ikke kan innebære at andre verdier og hensyn skyves til side. Han understreker at den liberale åpenheten er en fundamental verdi, men ikke absolutt. Den er en av flere i et demokratisk samfunn.

Fure hevder derfor at Dahls utlegninger bør modifiseres av flere forhold. Forhold hvor forpliktelsen overfor en liberal åpenhet ikke kan eller bør sette krav til kvalitet, etterrettelighet og redelighet til side. Hensynet til anstendighet bør også telle når avisledelsen vurderer hva som skal settes på trykk, samt sier Fure:

Endelig bør en liberal avis ha sterke forpliktelser overfor sivilisatoriske normer og verdier forankret i den demokratiske forfatningsstat, rettsstaten og menneskerettighetene.²²⁷

Det er tvilsomt om det bør være en liberal avis sin oppgave å gi legitimitet og støtte til en som benekter de mest terroristiske og menneskefiendtlige sider ved den nazistiske stat. Fure mener at det ikke kan være helt ukjent for Dagbladet at nazismen representerte den mest dødelige

---

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid.: 37

²²⁷ Ibid.: 38

trussel som den liberale stat har stått overfor, samt at støtte til en slike fortegninger av nasjonalsosialisme ikke finnes i utenlandske, liberale kvalitetsaviser, men i publikasjoner med en helt annen politisk farge.

Det har eksistert en historisk relasjon mellom Dagbladet og store deler av de kritisk intellektuelle. Denne historiske alliansen har bidratt til å gi Dagbladet profil, og til å gi de intellektuelle en arena for utadvendt kommunikasjon. Fure mener at denne forbindelsen i de senere år har gjennomgått en forvitningsprosess. Han forklarer at denne gruppen i stigende grad har orientert seg bort fra Dagbladet og at grunnen til det har komplekse årsaker, hvor en rekke av dem har vært belastende og ødeleggende for avisens anseelse.

Fure mener det er forutsigbart hvordan ledelsen i Dagbladet vil respondere på denne kritikken. For det første, sier Fure, vil avisen hevde at de ikke hefter for meningene til en spaltist. Det mener Fure er en problematisk oppfatning, fordi:

Siden Dahl åpenbart har vært oppfattet som spesialist på nasjonalsosialismen, jødeutryddelsene og Norge under den tyske okkupasjon, har hans utlegninger dominert avisens stoff på disse områder.²²⁸

Avisens andre svar forklarer Fure vil være:

Dens politiske redaktør, John Olav Egeland, på slutten av debatten markerte Dagbladets prinsipielle holdning til nasjonalismen på en utvetydig måte, og at han tok klar avstand fra Irvings virksomhet på ulike områder.²²⁹

Fure mener at det i leserens samlede inntrykk av Dagbladets profil, ikke er Egelands ene intervensjon som teller men de jevne drypp fra Dahl over flere år.

Historikerens ansvar

Der hvor forholdet til fortidige hendelser står i front, mener Fure, i en rekke europeiske samfunn, spiller historikerne en sentral rolle i de store meningsutvekslingene. I Irving-debatten påpeker Fure at det ikke ble mobilisert en eneste historiker fra universitetsmiljøene. Han mener derfor at det er interessant å prøve ut hvilken rolle norske historikere spiller på dette området, altså belyse norske historikers rolle i den løpende informasjonsstrømmen og samfunnsdebatten.

Fure hevder at de få offentlige debattene i etterkrigstiden hvor norske historikere har vært engasjert utenfor fagtidsskriftene, har dreid seg om de store tidsskiller eller mulige tidsskiller i norsk historie. Fure forklarer at det synes som om:

---

²²⁸ Ibid.: 39

²²⁹ Ibid.

[...] historikere bare sporadisk har deltatt i samfunnsdebatter utenfor fagtidsskriftene. Lange, orienterende artikler om historiske emner har forekommet ytterst sjeldent.²³⁰

Sammenlignet med historikere i flere vesteuropeiske land, mener Fure at det virker som om norske historikere i større grad er fraværende. Med andre ord virker det som om norske historikere til en viss grad har trukket seg tilbake til forskersamfunnet.

At historiefaget i etterkrigstiden fikk en institusjonell ramme for sin virksomhet, hevder Fure, er en av flere årsaker til historikernes delvis retrett fra offentligheten. Han mener at historikeren før 1940, var i sin forskning gjennomgående opptatt av store, omfattende problemer, og uavhengig av hvilken periode de hadde som spesialområde, var det, slik Fure forklarer:

[...] samtidshistorikerne som leverte historisk perspektiverende analyser av de store samtidige sosiale og politiske omformingsprosesser.²³¹

Fure påpeker at det var tanken om tett sammenheng mellom samtid og historie som utgjorde en bærebjelke i deres virksomhet. Sammenfattende hadde universitetshistorikerne i dette tidsrommet nemlig tre identitetsbærende fundamenter: forskning og undervisning, samt et bredt kulturengasjement og politisk virksomhet.

Fure forklarer at et samspill av flere faktorer synes å være årsaken for tilbaketrekningen. Den første er historiefagets profesjonalisering i etterkrigstiden. Først da skjedde dyptgripende endringer i historikernes arbeidsbetingelser og profesjonelle virksomhet. Historiefaget ble organisert i egne institutter på universitetene og fagets metodiske normverk ble videreutviklet og samordnet. Det ble også klarere grenser og til dels barrierer mellom de ulike fagene på universitetet, samt universitetet og det omliggende samfunn. Historikernes arbeidsmengde på universitetene økte sterkt, noe som førte til at de ansatte måtte bruke en større del av arbeidstiden til undervisning og veiledning, samt at de administrative forpliktelsene tok en stor del av arbeidsressursene. Kravene til kildekritisk skolering, empirisk belegg og upartiskhet tiltok, noe som førte til at forskning ble drevet på stadig mer avgrensede problemfelt. Den kunnskap som historikerne produserte ble derfor mer empirisk fundamentert enn tidligere, og følgelig ble det samtidshistoriske engasjement svekket. Historikerne drev altså sine dybdestudier i de ulike perioder og faser uten at det ble etablert forbindelseslinjer til samtiden. Forestillingen om en sammenheng mellom historie og samtid gikk i oppløsning.

---

²³⁰ Ibid.: 40-41

²³¹ Ibid.: 41

En annen faktor til den mer tilbaketrukket tilværelsen, hevder Fure, er det stadig økende antallet av norske historikere og deres konsentrerte innsats til forskersamfunnet. Fure sier nemlig at:

Mens det tidligere var et tett samspill mellom akademikernes intellektuelle aktiviteter og en bred samfunnsborgerlig innsats, har samfunnsinnsatsen nå i overveiende grad forsvunnet fra historikerens ethos.²³²

Historikerens faktiske distansering fra samfunnet, påpeker Fure, ble fulgt av en oppfatning som framkjente at samtidsperspektivering og samtidsorientering skulle være en norm eller et krav i historiefaget. Fure understreker at historikernes delvis retrett fra den offentlige arena derfor skapte et kunnskapsvakuum. Han sier at:

De dyptgripende endringene i historikernes produksjonsbetingelser sprang ut av samfunnskulturelle omformingsprosesser med differensiering, spesialisering og profesjonalisering som sentrale kjennetegn.²³³

Å etablere mellomkrigstidens historikerrolle på nytt som informant i dagens offentlighet, hevder Fure, er verken mulig eller ønskelig fordi en rekke av dens produkter i dag virker arkaiske. Han understreker følgelig at «en disposisjon for samtidshistorie og for å intervensere i offentligheten med perspektiverende analyser fortsatt har aktualitet.»²³⁴

Den andre hovedforklaringen til at forbindelsen mellom historikerne og offentligheten ble svekket, mener Fure, dreier seg om samfunnets allmenne orienterings- og kunnskapsbehov. Han hevder at behovet for historisk kunnskap og innsikt er knyttet til tre situasjoner. Det er situasjoner der samfunnet er preget av store sosiale og politiske konflikter, situasjoner der samfunnet står foran et veivalg med vidtrekkende konsekvenser og situasjoner der samfunnet har et behov for å bearbeide traumatiske hendelser. I disse tre tilfellene mener Fure det fremtrer et behov for å sette historien i perspektiv med samtiden for å tolke den. Han forklarer at:

I noen tilfeller framtrer dette behovet som en søken etter historisk kontinuitet. I andre tilfeller prøver politiske bevegelser og intellektuelle strømninger å bygge opp identitet ved å markere avstand til og oppbrudd fra bestemte forhold i fortiden.²³⁵

Til forskjell fra mellomkrigstiden, ble det i Norge i etterkrigstiden en forskyvning i interessen for historiefremstillinger og historisk kunnskap. I etterkrigstiden, hevder Fure, blir historikernes produkter med høy faglig kvalitet, sannsynligvis primært ble lest av historikere som underholdning. Fure sier at:

---

²³² Ibid.: 44-45

²³³ Ibid.: 45

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Ibid.: 45-46

Historisk kunnskap for operativ bruk, som element i den jevne informasjonsstrømmen og som basis for samtidsorientering, har etter krigen vært lite etterspurt.²³⁶

Historiefagets profesjonalisering, offentlighetens nedadgående interesse for historisk kunnskap og en ekspanderende fortolkningskompetanse fra samfunnsfagene, hevder Fure, forklarer hvorfor historikerne i mindre grad enn tidligere har bidratt ved direkte og løpende intervensjoner, som for eksempel i Irving-debatten, for å bygge opp et forråd av historisk kunnskap i offentligheten.

Fure mener det er en spesiell forklaring for hvorfor historikerne var fraværende nettopp i Irving-debatten, nemlig de geografiske horisonter i historieforskningen. Han sier:

I etterkrigstiden fant det sted en sterk konsentrasjon om norsk historie. Det samlende forskningsmiljøet hadde svakere internasjonalt kontaktnett de tre første tiåra av etterkrigstiden enn tidligere.²³⁷

Fure mener det er tilsynelatende paradoksalt at i en situasjon hvor kommunikasjonssystemet i det internasjonale forskersamfunnet stadig har blitt utbygd, og hvor det har vært en sterk økning i antall stillinger, har historieforskningens interessefelt vært sterkt konsentrert om det nasjonale rom.

Det var først rundt 1970-tallet Fure mener at det skjedde et delvis oppbrudd fra denne situasjonen. Da det ble besluttet å opprette et visst antall universitetsstillinger i ikke-europeisk historie. Fra midten av 1980-tallet ble det også etablert kontakter mellom en større del av det norske historikermiljø og internasjonale nettverk.

Den marginale plassen europeisk historie har hatt innen norsk historieforskning i etterkrigstiden, hevder Fure, står i klar kontrast til den massive konsentrasjonen om norsk historie. Han hevder at denne ubalanserte forskningsprofilen åpenbarer seg i den pågående internasjonalisering, hvor utenlandske instanser og mekanismer stadig får mer beslutningsmyndighet. Fure sier:

Det har oppstått et påtakelig spenningsforhold mellom samfunnets orienteringsbehov og de horisonter som framtrer i historieforskningen. Dette berører ikke historieforskningens vitenskapelige legitimitet, men det er et problem for dens samfunnslegitimitet.²³⁸

Fure forklarer at norsk historieforskning i dag er inne i en reorienteringsprosess som på lengre sikt vil utbedre dette kompetanseproblemet. Han mener at når flere arbeider med temaer fra europeisk historie, både innenfor hovedfags- og doktorgradsnivå, er det grunn til å regne

---

²³⁶ Ibid.: 46

²³⁷ Ibid.: 48

²³⁸ Ibid.: 49

med at neste forskergenerasjon vil ha et mer balansert forhold mellom de ulike geografiske innsatsområder.

Debatter mellom historikere utenom fagtidsskriftene har altså vært sjeldne. Det har vært et særlig fravær av lange og inngående historiske analyser i avisene, ifølge Fure. Han påpeker at det gjelder både i forhold til tidligere faser i norsk historie og i forhold til flere vest-europeiske land i etterkrigstiden, men han understreker at i de senere år har medarbeidere ved Institutt for forsvarsstudier rykket ut for å imøtegå ikke-historikeres faglig uforsvarlige framstillinger av norsk okkupasjonshistorie. Fure sier:

Det er en kombinasjon av generell tilbakeholdenhet og snever kompetanse på europeisk historie som forklarer at Dahls provoserende hyllest til Irvings bøker bare brakte én faghistoriker (Rolf Hobson) på banen.²³⁹

Det er på grunn av de manglende samtidshistoriske innslagene i norsk historieforskning, hevder Fure, at aktuelle fenomener ikke har fått tildelt den kritiske årvåkenheten de skulle hatt. Han understreker at hvis norske historikere jevnlig hadde utgitt bidrag til mediene om forskning av nasjonalsosialismen, ville Dahls artikler knapt ha vært tenkelig. Fure hevder at fravær av vitenskapshistoriske avisinnslag resulterer i et kunnskapsvakuum.

---

²³⁹ Ibid.: 50

Avslutning

Det ligger implisitt en avtale mellom forfatter og leser om at leseren av en historiefremstilling kan kreve å få vite hvilke kilder framstillingen er bygget på, og hvilke tilnæringsmåter forfatteren har valgt, samt hvordan forfatteren forholder seg til andre relevante framstillinger. Historiefremstillinger må være upartiske og fremme sannheten for sannhetens egen skyld, med andre ord må historieforskningen være objektiv i den forstand at den er saklig og ikke veiledende.

Ved begrepsavklaringer av begrepene *objektivitet* og *sannhet* vises det til, hvis en ser bort fra historikeren Erling Sandmo som har ment at *sannhet* kun er beslektet med *objektivitet*, at de fleste historikere hevder at disse begrepen nærmest overlapper hverandre. Sannhetsdebattens to ytterpunkter kan defineres slik: På den ene siden blir en *sannhet* betraktet som sann, hvis det er sant for subjektet, mens på andre siden blir ideen om objektiv sannhet forkastet, fordi ingenting kan bli betraktet som total objektiv sannhet. Hvis vi skulle ha forholdt oss til en av de to ytterpunktene i sannhetsproblematikken, ville alle historiske bidrag til historieforskningen på den ene siden bli betraktet som sannferdige, selv om de ikke er basert på troverdig empiri og kildekritikk. På den andre siden ville ikke historieforskning vært legitim, fordi ingenting kunne ha blitt betraktet som total objektiv sannhet. Det er først når sannhetsproblematikkens to ytterpunkter blir forent, altså når vi betrakter situert objektiv sannhet for å være sann, vi i historiefaget kan forske på historiske hendelser som faglig sannheter, uten at historieforskningen mister sin legitimitet.

Objektivitet og sannhet vil alltid omfatte en grad av situering. Det kan vi allerede se i valget av litteratur den enkelte historiker bruker som grunnlag for sin forskning. Den utvalgte pensumlitteraturen i denne masteroppgaven gir oss, som et eksempel, kun noen få synspunkter på hvordan objektivitet og sannhet kan betraktes. Ved at det stadig er endringer i holdninger til hva vi skal betrakte som historisk sant, kan det derfor på et tidspunkt være at det vi nå betrakter som sant ikke lenger vil være det. For å trekke det enda et steg lengre, kan det være vi allerede har forstyrret det som egentlig er sant med ulike teorier, men ved en slik holdning vil altså historieforskning miste sin legitimitet. Vi historikere må derfor stole på at historieforskning framstiller historien så objektiv og sann som mulig.

Relativisering av historiske hendelser er en naturlig del av forskningsprosessen i historien. Når en historiker forsøker å relativisere historien vil hovedoppgaven fremdeles være å utvinne sannferdig kunnskap og forståelse av langsiktige utviklings- og endringsprosesser.

Relativiserte historiefremstillinger, kan føye seg inn i rekken som sannferdig historieforskning, kun dersom den er underbygget av et sannferdig kildemateriale og etterrettelig kildekritikk, samt at den ikke forkaster den allerede anerkjente offentlige historien. For at vi i det hele tatt skal lære noe av fortiden, kan ikke historiefremstillinger være basert på myter. Det er derfor viktig, slik Kjeldstadli forklarer, at en relativistisk holdning inneholder en logisk sammenheng i et historisk emne, og ikke strider mot empirien og det vi forøvrig vet om emnet. Kjeldstadli påpeker at relativisme må være tjenlig for historien i den grad at den relativistiske forskningen opprettholder idealer som sann kunnskap, saklighet og redelighet.

Hvordan historikere kan ha så radikalt motstridende oppfatninger av hendelser som har funnet sted i samme tid og rom presenterer spørsmålet om vi kan akseptere David Irvings Goebbels-biografi som en sannferdig historiefremstilling når den motstrider historien om andre verdenskrig som allerede er offentlig anerkjent. Det konkluderes at Irvings Goebbels-biografi faller utenfor relativismens grense for hva som kan betraktes som en akseptabel versjon av historien. Irvings implisitte hovedoppgave for normalisering av nasjonalsosialismen ser ut til å være å renvaske Hitlers navn. En relativistisk holdning til den nazistiske stat har spesielt stor betydning for samfunnets kollektive tankeevne og handlingsdisposisjoner, derfor resulterer Irvings relativisering av nasjonalsosialismen til at nazismens antisivilisatoriske karakter nærmest forsvinner helt når den blir behandlet slik, noe som følgelig fører til tap av historisk bevissthet.

Ved å studere Irvings historiefremstilling i sammenheng med hans kontekst, kan vi tilbakevise at hans historiefremstilling kan bli tatt på alvor i historieforskningen om andre verdenskrig. Irvings politiske ståsted og hans provoserende uttalelser om at jødeutryddelsen og gasskamrene kun er en myte, skinner igjennom i hans historiefremstillinger. Det kan derfor, med liten usikkerhet, tolkes som at Irving igjennom sine historiefremstillinger implisitt proklamerer sin politiske holdning som høyreekstremist.

Videre kan det tolkes som om Dahl både har riktig og feil i sin påstand om at Irving er «den fremste kildejeger og kritiker i nazismens historiografi». At Irving er en god kildejeger kan vanskelig motstrides etter hans granskning av Goebbels dagbøker, men at han er den fremste kildekritikeren innen nazismens historiografi er feil. Ved å studere hvilke krav og kriterier historikere, med høy faglig kunnskap, hevder må være grunnleggende i historiefremstillinger, vil David Irving og hans historiefremstilling om nasjonalsosialismen tilbakevises som et falsum. Etter Evans publikasjon, der han gransker Irvings kildehenvisninger i Goebbels-

biografien, er det liten tvil om at Irving selekterer og vrir kilder for at det skal passe det han ønsker å fremme i sin historiefremstilling.

Fure understreker, ved å eksemplifisere situasjonen som oppsto under Ernst Zündels rettsak, at Irving er villig til å ofre sannhetsgestalten for å fremme sin politiske holdning i sine historiefremstillinger. Zündels rettsak handlet om å frifinne han for å oppfordre til antisemittiske stemninger ved å hevde at den systematiske utryddelsen av jøder i Det tredje rike, og da spesielt at gasskamrene kun var en myte. Fred Luecher, som ble betraktet som eksperten på eksekusjonsmetoder, stjal fragmenter fra veggene i Auschwitz-Birkenau og Majdanek for å bevise at det ikke hadde forekommet drap med gass i de to utvalgte leirene han hadde besøkt. Luecher ble i retten fratatt enhver kompetanse av rettsdommeren, på grunnlag av manglende utdanning innen naturvitenskap og historiekunnskap. Irving var til stede under rettsaken, og må selvfølgelig være vel vitende om rettsakens utfall, men Irving slutter seg likevel reservasjonsløst til Luechers konklusjon om at det ikke foregikk gassing i konsentrasjonsleirene. Det underbygger kritikken om at Irving ikke opererer med troverdig kildekritikk. Det er også avgjort at Irving ikke innehar historiefaglig kompetanse eller korrekt kritisk sans for å fremlegge nasjonalsosialismen på en historisk objektiv eller sann måte.

I sin retrett innrømmer Dahl at han er blitt klar over at Irving ikke arbeider med korrekte fakta i Goebbels-biografien. Han innser at Irving har manipulert kildene i dagbokmaterialet i et forsøk på å renvaske Hitlers navn, minimalisere nasjonalsosialismens grusomheter og likestille de alliertes krigsforbrytelser med nazismens. Dahl vedgår derfor at ingen lenger kan ta det Irving skriver som objektivt eller sant, uten selv å sjekke kildematerialet nøye.

Fure hevder at det er de få som sitter med førstehåndsmaterialet av primærmaterialet om andre verdenskrig, som kan skrive den mest tilnærmede objektive historien om jødeutryddelsen og gasskamrene. Ifølge Fure er det ingen i Norge som besitter den kompetansen. Faren er derfor at historien etterhvert kan bli forvrengt, samt at objektivitet og sannhet kan forvitte. Vi må dermed stole på at den allerede anerkjente historien vi kjenner til i dag er sannferdig, fordi nye innfallsvinkler ikke i like stor grad kan bli kontrollert og evaluert av de som sitter med førstehåndsmaterialet av primærmaterialet.

Dahl kunne unngått en retrett, hvis Dagbladet hadde faghistorikere med kunnskap om nasjonalsosialismen som i første instans, altså før Dahls første artikkel ble publisert, hadde kunne kvalitetssikret det som ble skrevet. Det er derfor tvil om at det er riktig å føre en slik historiefaglig debatt i Dagbladet. For slik som Fure påpeker finnes det ingen blad eller avis i Norge som innehar denne formen av kvalitetssikringer på sine utgivelser. Offentligheten blir

derfor selv nødt til å lese disse utgivelsene med en kritisk årvåkenhet. For å kunne lese historiske forskningsartikler med empirisk grunnlag må offentligheten i Norge derfor henvende seg til historisk faglitteratur.

Historie og historieforskning er samfunnsmessig viktig for at vi i offentligheten skal forstå hvorfor verden er som den er i dag. En dobbel holdning til den nazistiske stat har stor betydning for samfunnets kollektive tankeevne og handlingsdisposisjoner. Når for eksempel nasjonalsosialismen blir revidert av holocaustfornektere fører det følgelig til tap av historisk bevissthet.

Historikere har et ansvar for sannferdig historiekunnskap for fremtiden. Hvis historien mister sine krav til objektivitet og sannhet, vil det være usikkert hvordan historien vil framstå i fremtiden. Den elementære grunnen til at vi studerer historiefaget er for å lære oss hvorfor hendelser oppstår. Hvis vi da benekter sentrale hendelser, slik Irving gjør, vil vi ikke ha lært noe av historien. Og hvis vi ikke lærer noe av den historien, er det fare for at hendelser i historien vil gjenta seg. Det derfor viktig å se historien ut ifra sin samtid for å tilnærme seg en objektiv og sannferdig historie, altså faglig sannhet.

Litteraturliste:

- Barth, T. (1996, 29. februar). Kulturdebatt Det farverike fellesskapet. *Aftenposten*, 24
- Dahl, H.F. (1994, 31. oktober). Den virkelige trusselen. *Dagbladet*.
- Dahl, H.F. (1996, 25. juni). Sår som ikke gror. *Dagbladet*, s. 4
- Dahl, H.F. (1996, 17. juli). Vondt blod i forskning. *Dagbladet*, s. 4
- Dahl, H.F. (1996, 31. juli). Tilfellet David Irving og nazismen. *Dagbladet*, s. 4
- Dahl, H.F. (1996, 12. august). KRONIKK Historie og ytringsfrihet. *Dagbladet*, s. 50
- Dahl, O. (1999). Om «sannhet» i historien. *Historisk tidsskrift*. (nr. 78. s: 365-374).
- Dahl, O. (1970). 100 års historieforskning. Oslo. (6).
- Espinoza, M.B. (2000, 29. januar). David Irving i rettskrangel om holocaust. *Dagbladet*.
- Evans, R.J. (2002). *Telling lies about Hitler. The holocaust, history and the David Irving trial*. (1. utg.). England. Verso.
- Fure, O.B. (1997). *Kampen mot glemselen: Kunnskapsvakuum i mediesamfunnet*. (1. utg.). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hobson, R. (1996, 1. juli). Jødisk Lobby?. *Dagbladet*, s. 43
- Hobson, R. (1996, 26. juli). Jødisk reaksjon. *Dagbladet*, s. 31
- Hobson, R. (1996, 6. august). KRONIKK Dahls medie-fristed. *Dagbladet*, s. 42
- Kjeldstadli, K. (1993). *Fortida er ikke hva den en gang var! : en innføring i historiefaget*. (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Kjeldstadli, K. (1993, April). Verken relativisme eller absolutisme, men et relasjonelt standpunkt. Hentet fra *Historisk Tidsskrift*. (ISSN 0018-263x).
- Knutsen, P. (2002). *Analytisk narrasjon: En innføring i historiefagets vitenskapsfilosofi*. (1. utg.). Polen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Knutsen, L. (2017, 3. oktober). Sannheten er arbeidskrevende. *Vårt Land*.
- Lipstadt, D. (2016). *Denying the Holocaust: The Growing Assault on Truth and Memory*. (3. utg.). England: Penguin Books.
- Myhre, J.E. (2014). *Historie: En introduksjon til grunnlagsproblemer*. (1. utg.). Oslo: Pax forlag A/S.
- Norris, C. (1987) Derrida. London. (11-12 og 228-234).
- Ricoeur, P. (2000) La Mémoire, l'histoire, l'oubli. Paris. (s. 339).

Sandmo, E. (1993, April) Er relativismen absolutt? *En kommentar til Knut Kjeldstadlis Fortida er ikke hva den en gang var*. Hentet fra Historisk Tidsskrift. (ISSN 0018-263x).

Seip, J. A. (1974) Utsikt og er Norges historie. *Første del*. Oslo. (7-12).

Steen, T. (2010) Skuespillet Shakespeare aldri skrev. *Samtiden*. (3: 97).

White, H. og Roth, M. S. (1973 og 2014). *Metahistory. The Historical Imagination in the 19th-Century Europe. With a New Preface*. (40th Anniversary Edition). Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Kilder:

Dahl, H.F. (2001, 13. juli). Så feil kan man ta. (Lest: 04.08.2018) Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/sa-feil-kan-man-ta/65729717>

Dyrendal, A. (2020, 23. oktober). Konspirasjonsteori. (Lest: 15.11.2020) Hentet fra <https://snl.no/konspirasjonsteori>

Engelstad, F. (2009, 13. februar). Hans Fredrik Dahl. (Lest: 03.04.2019) Hentet fra https://nbl.snl.no/Hans_Fredrik_Dahl

David Irvings Hjemmeside: Focal Point Publications. (Lest: 20.11.2020) Hentet fra <https://irvingbooks.com/xcart/product.php?productid=17815&cat=0&bestseller=Y>

Knutsen, P. (2012, 4. februar). Historisk tidsskrift. Historiker eller romanforfatter? – noen synspunkter på forholdet mellom historie og diktning. Hentet fra: https://ezproxy1.usn.no:3325/ht/2012/01/historiker_eller_romanforfatter_-_noen_synspunkter_paa_forh

Kåss, E. (2020, 25. mai). Pseud-. (Lest: 12.10.2020) Hentet fra <https://sml.snl.no/pseud->

Simonsen K.B. (2019, 28. mars). Antisemittisme. (Lest: 05.10.2020) Hentet fra <https://snl.no/antisemittisme>

Simonsen, K.B. (2019, 4. april). Holocaustbenektelse. (Lest: 10.10.2019) Hentet fra <https://snl.no/Holocaustbenektelse>

Svendsen, L.F.H. (2013, 14. Januar). Objektivitet. (Lest: 15.04.2019) Hentet fra <https://snl.no/objektivitet>

Svendsen, L.F.H. (2015, 12 august). Relativisme. (Lest: 10.04.2019) Hentet fra <https://snl.no/relativisme>

Svendsen, T.O. (2019, 28. mars). David Irving. (Lest: 15.04. 2019) Hentet fra https://snl.no/David_Irving

Ystenes, M. og Kjøll, G. (2020, 15. september). Pseudovitenskap. (Lest: 13.10.2020) Hentet fra <https://snl.no/pseudovitenskap>

Zahl, J. (2001, 13. juli). Dahl legger seg flat. (Lest 12.10. 2018) Hentet fra <https://www.dagbladet.no/kultur/dahl-legger-seg-flat/65729829>